ŠIAURĖS ATĖNAI

ISSN 1392-7760 2016 m. kovo 4 d. Nr. 5 (1237) Kaina 0,95 Eur

Autorius mirė, bet personažas jo ieško ..... *p. 2*

Norint gyventi ir kurti, būtina daugiau ramybės ir nuoširdumo ..... *p. 11*

Kaip linksmieji pupkininkai dalyvaudavo ekspedicijose ..... *p. 14*

Vysbadeno tyrimas

VAIVA GRAINYTĖ

Vokietukė ugnis

Kavą verdu įsijungusi garų rinktuvą. Visi, net menkiausi manevrai, atliekami elektrinės viryklės aikštelėje, privalo vykti ūžiant gartraukiui. Menkiausias į šalį nukrypęs dūmelis sukelia visą rajoną ant kojų – ima klykti gaisro signalizacijos, kurias perrėkti geba nebent gaisrininkų mašinų sirenos. Ugniagesiai greiti ir pripratę prie pasivažinėjimo, kurį dažniausiai vainikuoja paraišukas ir *Schönen Tag noch!*[1] palinkėjimas, mandagus baudos išrašymas – už sukeltą triukšmą dėl nieko. Paprastai vokiškosios priešgaisrinės žarnos susisukusios snaudžia, tinginiauja: *Deutschland* – tvarkingas kraštas, ugnies stichija čia, regis, pažabota, gerai išauklėta, be choleriškų nukrypimų ar pomėgių.

O gal ji, vokietukė ugnis, yra tingi, žiovaujanti ir rami būtent čia, Vysbadene? Nėra jai ko įsipykti ar nervintis – belieka palįsti po Žemės apklotu ir siautėti būtent ten: gaminti geizerius, karštuosius fontanus, virti sveikatingus, šnypščiančius sieros vandenis, varyti geoterminius šaltinius, kurie Antrojo pasaulinio karo metais atstodavo sriubą, prilaikydavo vietinių plaukus, dantis, nagus, neleisdavo jiems, pusbadžio ir bombų režimu gyvenantiems, nukristi.

Taigi geriu tyliai, be viešinimo išvirtą kavą ir klausausi internetinės LRT radijo transliacijos. Kalbama apie provinciją sukrėtusią žmogžudystę ir kažin kokių UAB'ų bankrotą. Pro mano kambario langą matosi iš rytinių ūkų išnyrantys aštrūs, neogotikiniai *Marktkirche* bokštai – sakytum elegantiškos būtybės ragai, karūna apsimetančios antenos, prašančios rafinuotesnio grobio. Perjungiu bangas: štai gaudykit – „BBC News". (Lapkričio 13 d. naktį mano nuotoliniu būdu penimas drakonas valgė itin mėsiškai.)

Kol kas dar neapokaliptinės žinios aidi, nes aplinkui nėra jokių kūnų, galinčių sugerti garsą. Aidi net man skirtame buto vienete – du erdvūs kambariai, užpildyti būtiniausiais baldais, lentynos, apgyvendintos bendro naudojimo knygomis apie lankytinas Heseno žemės vietas, prikimštos turistinių bukletų. Visame trečiame *Villa Clementine* aukšte karaliauju viena. Maždaug prieš 40 metų po šį XIX a. pastatą, dabartiniuose turistiniuose bukletuose pažymėtą vietą, šmirinėjo gausi kino žmonių svita, apsimetanti Thomo Manno Budenbrokais. Iki šiol Frankfurto gatve einantys praeiviai sustoja, fotografuoja vilą, užsuka į tame pačiame pastate veikiančią (nuo manęs – aukštu žemyn) *Literaturhaus* kavinę. Rygos operos teatrą primenančioje kofeino ir torčiukų vietelėje vyksta literatūriniai renginiai, skaitymai, lauko terasoje stovinčiuosius savo amžinai žaliuojančiais pirštais kliudo palminiai medžiai.

Fluxus geizeriai

Jurgis Mačiūnas – darboholikas, karščiuojantis idėjų malūnas, paženklintas amžino nepritekliaus ir likiminių reikalų su antstoliais, – uždarė Niujorke su Almantu Šalčiumi įkurtą *AG gallery* ir 1961 m. išrūko į Vysbadeną.

Įdomu, ar jam teko ragauti vietinio gydomojo vandens, kai atvyko čia dirbti JAV karinių oro pajėgų dizaineriu? Spėju – ne. Įtariu, ne vieną litrą mineralinio sūrymėlio prieš 54 metus išmaukė Jurgio bendrininkė Alison Knowles. Fliuksistė, dabar jau senutė, iki šių dienų atlieka vis tą pačią „Identiškų priešpiečių" *(Identical Lunch)* akciją – kiša ir kiša dalyviams valgyti tuos savo sumuštinius su tunu, užgeriamus puodeliu sviesto. Kaišioja, bruka – tai liudija močiutės veiklumą, energiją: matyt, 1962 m. Vysbadene vykstant pirmajam *Fluxus* festivaliui Alison rado laiko tarp visų pianinų kapojimų ir kontrabosų darinėjimo (Beno Pattersono numeris), galvos mirkymo į tušą (Nam June Paiko *Simple* ir *Head of Zen* akcija) pakliunkinti *Heilwasser*. Tai, kad Vysbadenas laikomas oficialia, istorine *Fluxus* atsiradimo vieta, skamba kaip pokštas, kauniečio George'o triukas, sudedamoji šio (anti)meninio judėjimo dalis ar net ironija – Mačiūno iš prigimties silpnos sveikatos atžvilgiu.

Dabar čia kiekviename kampe ekologinių produktų krautuvėlės, ūkininkų turgeliai, glotnučių (koks nemalonus žodis!) ir sulčių barai, psichoterapeutų kabinetai, masažinės, akupunktūros ir akupresūros langeliai, brandaus amžiaus sveikuoliai, lakstantys parkuose, o paskui į prancūziškus restoranus einantys vienas su kitu vakarieniauti, švęsti čia niekada nesibaigiančios Valentino „Kam per 60" dienos; čia nusipenėjusios, viskuo patenkintos net ir tvenkinių antys – vos savo pilvus panešantis, gagenantis Valentynkės pietų

Terezos parduoti pelėdžiukai. Ramunės Pigagaitės nuotrauka

atributas... Belieka iš kokio Helmuto pasiskolinti šiaurietiškas lazdas, įtrinti jas juodųjų sezamų pasta ir, pasileidus Wagnerį, atsigulti į siera kvepiančią vonią ir, hm, dirbti. Esu čia, Vysbadene, mėnesiui – rašomojo stalo privilegija ir kurortinis vakuumas, atsiradęs laimėjus Lietuvos kultūros instituto paskelbtą konkursą.

Norėčiau ir aš su replėmis ir plaktukais persinešti per pianiną – ne iš konceptualių sumetimų. Labiau iš noro palikti skylučių toj tvarkos ir sočios ramybės skraistėje, gaubiančioje Vysbadeną, kuris, vėliau pateiksiu daugiau faktų ir įrodymų, savo svečiams, o ypač gyventojams taip dosniai dalina nemirtingojo Koščejaus galias.

SPA Vudstoko mineralai

Vos išsikrovusi lagaminą, apsirūpinusi ekologiškomis duonelėmis ir riešutukų dainelėmis, paskambinu terminių vonių reklaminiame lankstinuke nurodytu numeriu, nes, rašoma, kartą per mėnesį organizuojamos ekskursijos po istorinę *Kaiser-Friedrich-Therme* karalystę. 8.30 ryte žvitrusis Thomas vokiečiams ir mums, amerikonams (kaip amerikonka išsiskyriau santūrumu – jokių *wow* ar *amazing* jaustukų neskleidžiu), aprodė visas saunas, baseinus, liuminariumus, gydomojo purvo kabinetus, garų salonus, ledų krušos dušus, papasakojo apie kartais užliejamą savo biurą ir kaip žmonės spiečiasi prie kosmetinio aliejaus (nes nemokamas), kad azijiečiai turškiasi dėvėdami juodus akinius.

Dekoratyvinės liūtukų skulptūrėlės ritmiškai spjaudo Mendelejevo lentelės personažus į autentišką XX a. pr. baseiną, laukiantį nuo kokios tik nori – suomiškos, rusiškos, garų, akmenų, aromatingosios, šviesokaitos ir t. t. – pirties įkaitusių nuogalių. Sveikatos rūmuose veikia sulčių ir žalių jų kokteilių baras, padedantis susigrąžinti išprakaituotą kalį. Nuo 10 iki 24 val. visų rasių sveikuoliai turi galimybę teleportuotis į šį cheminių elementų ir druskų pasaulį.

Iš karto po teorinės vonių dalies įsigijau šliures, atsidėjau rankšluosčius, išrikiavau muiliukus ir, ilgai nelaukusi, patraukiau atlikti praktikos į SPA Vudstoką.

Praktikos metu supratau, kad relaksacija pernelyg susipina su kažin kokiu stresu. Darosi neaišku, ką čia veikiu – sveikatinuosi ar dirginu nervus? Tebūnie tai posovietinis mentalitetas: visgi pernelyg keista sėdėti viename keturių kvadratinių metrų masažinių srovių baseinėlyje su visų amžiaus grupių plikšiais – vyrais ir moterimis (jų čia vos kelios), o dar keisčiau pasidaro, kai į tą patį vandens telkinį įlipa naujas Adomas – ekskursiją vedęs Thomas. Pjautynes tarp rekreacijos ir komiško nejaukumo išsprendžiu racionaliai: termines vonias lankau antradieniais, *Ladies day* metu.

Visai kita atmosfera: moterys susitelkusios į save, į mineralus, jos – liūdnos, net kiek depresyvios, susigraudinusios.

Koščejaus tyrimo rezultatai

Lauke po jau nuogas platanų šakas dūksta elektrinės ir salotinės spalvos papūgos – čirškia, pešasi. Pasitrinu akis, ar nesivaidena. Sekundę susimąstau apie šalutinį gydomųjų vonių poveikį, galimą mineralų padauginimą, įtariu cheminių elementų pagirias. Protas, nagais įsikibęs tradicinių niūriojo metų laiko atributų – Vėlinių žvakučių, darganos, varnų ir kranklių, – ištiktas malonaus stabo.

Varnos, įprastas lapkričio peizažo elementas, iškirptos iš Vysbadeno paveikslo. Spalvotą ir triukšmingą turgų keliančios papūgos manifestuoja laisvę, linksmai ją skelbia, deklaruoja iš savo debesies pavidalo autonominės respublikos, kas dieną keliaujančios medžių viršūnėmis. Temperamentingosios paukštės jau turbūt pamiršo savo sunkią pradžią. Vysbadeno papūgos, kaip vėliau sužinojau, užsiveisė iš zoologijos sodo pabėgėlių poros, savo protėvių sukilėlių, drįsusių nusimesti kalėjimo pančius. Buvusiems belaisviams tiko švelnus kurorto klimatas, o kurortas, matyt, neatsispyrė šios invazinės rūšies žavesiui ir leido jai legalizuotis.

Vysbadeno klimatas tikrai švelnus ir maloningas. Kaskart kopdama Zonenbergo kryptimi mieliau vingiuodavau ne link pilies griuvėsių, o kildavau aukštyn, iki saulės nutviekstos viršūnės, nuo kurios galima išvysti atsiveriančius vynuogynų plotus arba įsprukti į pomidorų inkubatorių – net žiemos prieigoje natūraliai veikiančius, nematomų sodininkų prižiūrimus šiltnamius. Žolė ant kalno visada gaiviai žalia, žvali. Jėgų ir gyvybės gurkšnius gaudo garbaus amžiaus senjorai. Senukai juda lėtai – klibikščiuoja dirbtiniais klubo nanosąnariais, tyliai burzgia neįgaliųjų vežimėliais, kaukši su saule skaistumu galinčiais konkuruoti dantimis. Prasilenkiame, pasisveikiname. Nuo jų dvelkia perlais, eukaliptiniu burnos skalavimo skysčiu, yrančiu kūnu ir brangiais kvepalais, kurių molekulės, nusėdusios ant seno žmogaus kūno, kvepia itin slogiai – nesuderinamos *Eau de Parfum* ir Giltinės sąjungos pasekmė. Jie – Zonenbergo vilų gyventojai – turi net privačias gatves, po kurias draudžiama vaikščioti prašalaičiams. Matau, kaip į kiemą įvažiuoja man

Nukelta į p. 3▶

[1] Geros dienos! *(Vok.)*

Autorius mirė, tegyvuoja personažas

Labai gera šių metų knygų mugės tema – juk autorių jau kadų kadais numarino Roland'as Barthes'as; našlaičiui personažui seniai metas užsiimti Dievo paieškomis. Kai kuriuos autorius šiandien net galima laikyti savo pačių personažais (rodos, viskas prasidėjo nuo Martinaičio tapatinimo su Kukučiu). Programa, nors kai kuriuos literatūros dinozaurus vis dar stebina jagelavičiūčių gausa, mums ne naujiena – juk tai natūralusis neoliberalizmas, prie kurio derėjo priprasti jau prieš dešimtmetį.

„Litexpo" vizitavau tuo laiku, kai buvo sąlygiškai mažai pažįstamų veidų – rašytojai dar miegojo, leidėjai pakavo dėžes; ketvirtadienio rytą po sales malėsi tik neaišku kur dirbantys miestelėnai (gal masiškai pasiėmė atostogų). Nedaug renginių pamačiau, net visuomet atraktyvios vaikų salės kaip reikiant neapžiūrėjau. Visas diskusijas, kurios buvo filmuojamos, stebėjau per televiziją arba internete. Įdomiausia buvo apie kino ir literatūros santykius: dar kartą pasitikrinau savo jausmus režisierių (despotai, niekdariai, gadintojai) atžvilgiu. Nors ir pokalbis apie populiarias knygas buvo įsimintinas tuo, kad leista pasisakyti trims licėjaus moksleiviams, – apsiverkiau žiūrėdama. Juk paprastai visais kanalais pilamos pamazgos paauglijos atžvilgiu – „neskaito, beraščiai, degraduoja", o jų dėka mano akyse atsivėrė puikus naujas pasaulis, apie kurį net nedrįsau svajoti.

Patriotų premija. Iš pradžių maniau, kad turiu apie tai nuomonę, bet paskui ėmiau galvoti, kad gal ir nebeturiu – Nerijos Putinaitės knygos neskaičiau, žiniasklaida nepasitikiu – reikėtų labiau pasigilinti į problemą. Besaikis Justino Marcinkevičiaus adoravimas (kurį pajusdavau, kai eterio gaudavo kokia pedagogė lituanistė) iškart po jo mirties gal ir erzino kiek, bet dabar tikrai labiau erzina bet kurio chamiško tipo kvailio poringėlės apie literatūros, kurios mokslo jis niekada nei uostė, nei ragavo, vertes. Ir, žinoma, negali neerzinti prievartavimas visus barstytis galvas pelenais už kolaboravimą. Taip, kolaboravom, maniau, tai jau seniai išpažinta; kiek kartų dar reikės muštis į krūtinę?

Dvyliktuko reikalai. Po dvylikos kūrybiškiausių knygų paskelbimo, kaip ir kiekvieną kartą, būta šauktinių ir verktinių. Šauktiniai – sąraše, verktiniai nepatenkinti, kad jų (arba jų draugužių) knygos neišrinktos. Tačiau sutarimo tarp institucijos ir neinstitucinio skaitytojo niekada nebuvo ir nebus. Prieš paskelbiant LLTI premijos laureatą, feisbuke žaidėme lažybų punktą – net devyni žmonės statė už Alfonso Andriuškevičiaus knygą. Tą buvo galima nuspėti: autorius tos premijos dar negavęs, o vyriausias iš sąraše esančių Nacionalinės premijos laureatų (svarbus koziris!). Laimėtoją buvo galima nujausti iš rinkėjų kalbėjimo „Ryto allegro" laidoje ir Virginijaus Gasiliūno tinklaraščio įrašo. Tačiau esu įsitikinusi, kad Andriuškevičius ją turėjo gauti už „Rašymą dūmais" (2004). Taip pat ir Dalia Staponkutė – ne už pastarąją savo knygą, o už „Lietumi prieš saulę" (2007). Danutė Kalinauskaitė, atvirkščiai, turėjo būti pagerbta už „Skersvėjų namus" (2015), o ne už „Niekada nežinai" (2008). Tačiau tai – visada loterija, žaidimas, kurį paskui gali analizuoti savo malonumui, bandydama suprasti kanono formavimo procesus. Beje, atspėjusieji laimėtoją galėjo prašyti „fantų" iš tų, kurie prašovė. Keista, niekas nieko nereikalavo, gal drovėjosi. Jais dėta tikrai būčiau kaulijusi – mažų mažiausiai naujų jų pačių knygų, daugiausiai – personažo vaidmens būsimuose kūriniuose.

Metų knygos rinkimai. Pritariu pernykščiam Andriaus Jakučiūno pasisakymui, kad rezultatai – niekų niekai; juk renka draugai, giminės ir šiaip suagituoti žiopliai, kurie paprastai nelabai atsparūs reklamai. Vis dėlto šių metų rezultatai nustebino – vadinasi, žioplių balsuoja ne taip ir daug, veikiausiai mygtukus spaudo visut visutėlė Rašytojų sąjunga ir panašiai suinteresuotieji (kalbu apie prozos ir poezijos pasirinkimus). Įsivaizdavau, kad laimės Donaldo Kajoko (daug mokinių, tradicijos sekėjų; tiesa, tai neįmanoma – jo nėra feisbuke) arba Aušros Kaziliūnaitės (atstovautų progresyvaus jaunimo balsui) knyga.

Knygos. Nusipirkau bent kelias, kurios mane tikrai domina, – pastaruoju metu neatsitinka taip, kad pirkčiau knygas, kurių paskui neskaitysiu. Tiesa, kai kurių nenusipirkau, taupiau. Atpigs, tik gali nebelikti to polėkio, godumo – perskaityti dar naują knygą, turėti apie ją šviežių įspūdžių; man tai visada atrodė svarbu. Hipsteriai panašiai garbina veganišką maistą ir mitybos taisyklių laikymąsi, o aš puikuojuosi knyginiu racionu, skaitymo savidisciplina.

Pas bukinistus radau Thomo Manno „Užburtą kalną" – neatsimenu, lyg euras devyniasdešimt. Kvepia senumu, bet nesupelijus. Kas gali būti geriau už laukiantį lėtą skaitymą.

-gk-

Mėlynakis

Dujų katilo signalinė lemputė žiūri priešais tarytum akis. Ne šiaip kokia išsprogusi, nenatūraliai pažaliavusi, kaip būdavo ant radijo imtuvo „Baltika" mano vaikystės namuose. Ši – gražiausia ir taisyklingiausia. Migdolo riešuto formos. Rugiagėlių žydrumo. Net su voku, nors mirkčioti nemirkčioja. Kai katilas ūžaudamas ir spragsėdamas užsikuria, ta akis įsijungia. Po kurio laiko ji pasidaro juoda ir negyva, o paskui ir vėl skaisčiai nušvinta. Atrodo, tie periodiški žybčiojimai, lydimi audros garsų, turėtų ilgainiui tave papjauti. Bet tik iš pradžių įkyru. Pamažėliais pats įsitrauki į katilo ritmą ir lauki pergalingo akies pasirodymo. Įdomiau už televizorių.

Dėl to gražumo galėtum beveik melstis ar atlikti vakarinę sąžinės sąskaitą. Dar nubraižyk aplinkui trikampį, apvedžiok spinduliais, ir išeis tikras Apvaizdos ženklas. Kaip Vilniaus katedros altoriuje ar virš Aušros vartų. Beje, kodėl rodoma tik viena Dievo akis? Šventasis Raštas mini abi. Gal Dievui jau užtenka vienos, kad mus kiaurai permatytų? Kita – tik ypatingais atvejais. Ar yra pavargusi nuo žiūrėjimo šitiek amžių.

Nors gavėnia, taigi, manytum, rūsčios atgailos ir pasninko dienos katalikui, bet jubiliejiniais Gailestingumo metais viskas truputį kitaip. Laisviau, linksmiau. Graudūs verksmai, kryžiaus kelio stotys, kaip ir sesers Faustinos grėsmingi regėjimai, įgiję optimistinių gaidų. Gana prisidejavome prie bolševikų ir vėliau. Anądien pro langą nugirstu, kaip gatvėje keli egzaltuoti moteriški balsai garsiai dudena rožančiaus paslaptis. *Šventoji Marija, Dievo Motina, melsk už mus, nusidėjėlius, dabar ir mūsų mirties valandą*. Kol svarstau, kas čia per naujiena, iš ten pat, maldai pavymui, driokseli čaiži juoko salvė. Irgi moteriško. Šypsausi ir pats dėl tokios kombinacijos. Mėlynoji akis pabūna ir dingsta. Apačioje tylu. Rožančiaus kalbėtojos turbūt pasuko į Išganytojo gatvę. Dabar jau linkiu, kad jos tęstų ir tęstų. Kasdien po mano langu visu balsu sveikintų Švenčiausiąją Mergelę.

Ne mums, deja, perprasti, kaip veikia Apvaizda, kad ir vienintele į mus nukreipta akimi apžvelgdama viską. Pasak Jėzaus, nė nesvarbu tai žinoti. Svarbiausia – atsiversti ir tikėti. Antai Pilotas pačioje Šventykloje, aukojimo metu, praliejo nekaltą kraują. Ir nieko, jokio pasiaiškinimo iš aukštybių. Kelis kartus per šią gavėnią, uždavus retorinį klausimą, ką daro Dievas žmogiškųjų tragedijų metu, buvo girdėti žvalūs, užtikrinti atsakymai, kad jo vieta esanti ten, tarp aukų. Skamba gerai, kitiems net naujoviškai. Žinoma, nepulsi teirautis, kaip patikrinti, ar tas solidarumas tikras ir ką jis keičia. Jėzus miršta ant kryžiaus be paguodos, visiškai apleistas dangaus Tėvo. Krikščioniui turėtų pakakti atsiradusio panašumo į Jėzų, tai yra brangiausia. Jėzaus pavidalas, forma laiduoja viltį. Skaitau gražų prancūzų klasiko sakinį, kad kiekvienas mušamas veidas nedelsiant virsta Jėzaus veidu. Tai kodėl bažnyčiose liepiame šypsotis ir panėšėti į Džeimsą Bondą?

Aišku, gavėnios neišgelbės jokios replikos. Juo toliau, juo labiau ji virsta šukėmis, pavieniais kadrais, prisiminimais, kuriuos palydi anas skardus juokas arba dar kas blogesnio. O gal ir nereikėtų kaip nors gelbėti? Net Evangelijos džiaugsmo. Dievas pats sudėlioja ir toliau sudėlios kiekviename gyvenime tas mozaikas, kurių jam reikia, kad darsyk išryškėtų išganingoji Jėzaus pergalė. Patys to nepajėgtume. Čia, jei nori, jo didysis gailestingumas mūsų atžvilgiu. Turėtum staugti iš apmaudo ir nevilties savo gatvėse ir bažnyčiose, bet žybteli mėlyna akis, siūlydama jai pasiduoti. Ar atsiduoti. Juk tikėjimas – nuolankiųjų laimikis.

Atrodo, kad šildymo sezonas nesibaigs iki Velykų, todėl vis matysiu, kaip trūkčiodama įsižiebia ir vėl gęsta dujų katilo lempelė. Kasdieniai Apvaizdos blyksniai. Saldus rugiagėlių žydrumas. Thomas Mannas savo apsakyme „Tonio Kregeris" nepatikliai, su nuoskauda rašė apie mėlynų akių burtus. Herojų pažemina ir išduoda mėlynakis draugas. Nežinia, kaip ten bus su šia akimi, ar ji galėtų suklaidinti, apgauti. Negi dabar pamokytum ją ar pataisytum. Mėlynas jos švytėjimas jau padarė savo. Gerai žinoma, kaip sunku išsisukti, pakliuvus jos valdžion.

– JULIUS SASNAUSKAS –

Andrius Zakarauskas. Prisiminimo sinonimas. 2015

VIDAS DUSEVIČIUS

Andriaus Zakarausko parodos „Prisiminimo sinonimas" instrukcija

1 skystimingai panerki
galvijienos sakuose
antraip
prakiurs gaubtuvas bilduko
pakartotinai gyvulėjant šmėkloms kapišonuose

2 rasojant galvinės dervos skystintuvui
ištempki
nes
galvinės nelaiko
skystokos smalos

3 bindzinki galvingai
kartu su gaubtvabalio pamėkle

4 prisiminki galvočiaus skystybę
kai degutas smaliūgauja grozdamas gaubšlę

5 temstant mėklinki
pikio skystinėje
pasibaidžiusius raguočius

6 pakrapinki kliautingai
muturą baduoklio

deja
prisimurkdė skystuolis
ir vėl
terpentine

7 atminki
skystūną
gailų

Paroda Pamėnkalnio galerijoje (Pamėnkalnio g. 1, Vilnius) veikia iki kovo 26 dienos.

Vysbadeno tyrimas

▶Atkelta iš p. 1

nepažįstamos veislės prabangus turbūt-džipas, vairuojamas obuolio didumo milijonierės – vairuotojos nesimato, tik deguonies žarnelių galiukai, judantys tarsi vabalo ūsai (vairuotoja susmukusi sėdynėje, lašelinės ir deguonies bakeliai – ne kliūtis pilotuoti mašiną).

Siaubo priepuolį, kad šiame mieste esu pati jauniausia, išgyvenu ne kartą.

Turbūt keistai atrodau Zonenbergo kapinaičių lankytojams. Tvarkingieji liuteronai: laistytuvai sukabinti ant karnizėlio pagal ūgį, kiekvienas turi savo spynelę (numirus laistytuvo savininkui, užrakto turbūt niekas nebando nulaužti, o rūdys dėl klimato švelnumo paprasčiausiai nesiveisia). Skaitau antkapiuose iškaltas pavardes, grožiuosi jų skambesiu ir gotikiniu šriftu – akustikos ir vizualumo dermė. Išsitraukusi telefoną pasinaudoju skaičiuotuvo funkcija – polinkis inventorizuoti, archyvuoti, suvedinėti statistikas. Revizijos rezultatai, mano tyrimo išvados: Vysbadeno klimatas tikrai švelnus ir maloningas sveikatai. Įrodymas: atgulusiųjų amžinojo poilsio amžiaus vidurkis – 101 metai.

Papūgos, priklausomai nuo rūšies, vidutiniškai gyvena nuo 15 iki 80 metų. Vysbadeno mikroklimatas jų potencialią egzistencijos trukmę greičiausiai padvigubina, gal net patrigubina.

Ar biografijos faktas, kad mėnesį rezidavau Vysbadene, turės kokios nors įtakos mano gyvenimo trukmei?

Pedagogikos etiudai

Kartą rezidencijos koordinatorius – lietuvių kultūros gerbėjas ir žinovas – ponas Hartmutas, per šį mėnesį tapęs maloniu bičiuliu, savo juodu „Jaguar“ nugabeno mane į įsikūrusią prie Frankfurto A. Einsteino gimnaziją (iš reliatyvumo teorijos patriarcho pasiimtas tik vardas – daugiau jokių sąsajų ar, kaip galima tikėtis, sustiprintos fizikos pamokų). Mokytoja ponia B., garsaus poeto ir videomenininko našlė, savo iniciatyva rengia literatūrines paskaitas dvyliktokams. Moteris susirenka visą informaciją apie reziduojančius aplink Frankfurtą rašytojus ir, jeigu autorius ją sudomina, pakviečia į susitikimą su mokiniais.

Vos atvykus manęs pasiteirauta, ar nieko baisaus, jeigu prieš tai turėsim *lunch*, kur dalyvaus ir rusų autorius. Gūžtelėjau pečiais: ar vien tautybė gali suponuoti priešiškumą, blokuoti bet kokio ryšio galimybę? Sėdėdama šalia pakalbinau garbaus amžiaus maskvietį: ką čia veikiate, kuo užsimate? Anas pavaišino savo žiniomis ir ryšiais su Lietuva: Eduardas Mieželaitis, Brazauskas. Sumuštinis su agurku užstrigo gerklėje.

Paaugliams pasakojau apie vakar parke sutiktus kiškius ir antis, kurie apspito mane grįžtančią iš Kaizerio vonių. Rodžiau įrašą, jie daug krizeno ir drąsiai visko klausinėjo.

Svarstau, kaip dar kitaip, nesileidžiant į istorinius ir kultūrinius brūzgynus, būtų galima atsakyti į paauglės klausimą, kaip jaučiuosi čia, Vokietijoje, ir kuo ji skiriasi nuo Lietuvos. Parduotuvės įdomesnės? Gerovės daugiau? Rasių įvairovė? Pastebėjau: jeigu tikrai noriu pasijusti „užsienyje“, einu į turkų rajoną. Ten nors dūžta lėkštės, iš ūsų drimba baklavos: egzotika, nors ir tai – labiau egzotikos muliažas, jau nučiupinėta, iki kaulelių išnarstyta lėlė.

Po susitikimo grįžom į mokytojų kambarį, prie tos pačios *lunch* sumuštinių lėkštės. Gimnazijos mokytojai vienas per kitą ėmė pasakoti apie Vilniuje aplankytus režimo aukų muziejus, apie lagerių siaubą, KGB tardymus. Kalbėjo nuleidę balsus, su gana ryškia užuojauta. Man, žinoma, labai džiugu, kad žmonės taip gerai išmano istoriją ir net D. Grinkevičiūtės knygą yra skaitę. O bet tačiau: ar sopulingas posovietinis (žinoma, labai egzotiškas) diskursas yra vienintelis iš galimų?

Kitą kartą Hartmutas savo juoduoju „Jaguar“ nuvežė į Hiutenfeldo vietovėje įsikūrusią Vasario 16-osios gimnaziją. Po visą pasaulį išsisklaidžiusių lietuvių vaikai čia įgyja europinį išsilavinimą ir gauna nuolatinę lietuvių kultūros injekciją – išmano, kada kalbant pasitelkti riestinį, kairinį, o kada dešininį kirtį; viską žino apie Sąjūdį, partizanus, laikinosios vyriausybės perversmus; numano, kas šiuo metu vyksta jeigu ne jų, tai bent jau jų tėvų gimtinėje. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje pradėjusi veikti kaip rezistencinė sala, ilgainiui gimnazija tapo svarbiu lietuvybės centru ir solidžia mokslo įstaiga. Tobulai taisyklingai kirčiuojanti lietuvių kalbos mokytoja, mano metų moteris, lydėdama į klasę prasitarė, jog kone kiekvieno čia besimokančio moksleivio gyvenimas – atskira pjesė. Alfonso Bernatonio iniciatyva mokykla įkurdinta Renhofo pilies teritorijoje – tai vieta, kurioje susiburia po visą svietą pasklidę lietuviai. Koridoriuose ant sienų kabo nuotraukos iš istorijos archyvų, vaizdai iš Joninių šventimo, įvairių popiežiaus viešnagių akimirkos, šmėsteli V. Adamkaus figūra, kadrai iš santariečių susitikimų.

Vaikams vėl kažin ką pasakojau, rodžiau įrašus. Mokiniai pasirodė pasitempę, kai kurie – specialiai pasiruošę, išmuštruoti, informuoti apie Braunšveige vykusias mūsų operos gastroles ir pelnytą laimėjimą. „Paskaitos“ pabaigoje sužinojau, kad iš tos pačios suolo tribūnos su paaugliais ne per seniausiai bendravo L. Graužinienė.

Ramunė. Medaliono suokalbininkės

Frankfurte prie Maino, kaip mėgstama sakyti žiniasklaidoje, šurmuliuoja Heseno žemėje didžiausia Kalėdų mugė. Vokiečiai, gerdami karštą vyną, supdamiesi karuselėse, lupdami kakavinę odą šokoladiniams elniams, raitydami marcipanų dešras ir būreliuose čiauškėdami prie šalčio pakąstų staliukų, transliuoja žinią pasauliui, skelbia pergalę prieš baimę. Esą galimų teroro išpuolių grėsmė ir tvyrantis nesaugumas nepakeis įpročių, nesustabdys džiaugsmo, neturės įtakos kasmetinei tradicijai. Su Ramune mus sieja panašus požiūris į kapitalistines *jingle bells* šventines represijas: pro žmones prasibrauname skaliko greičiu, nesidairydamos į girliandų ir gardumynų kioskelius.

Kadaise Frankfurte savo spektaklį rodžiusi Pina Bausch manė, kad jauna ir kiek įžūli fotografė, dzūkelė, buvusi aktorė iš Lietuvos, bando nušauti scenoje veikiančius jos šokėjus. Tuometinė sovietinė fototechnika dirbo nesigėdydama savo decibelų – jų akustinė išraiška giminiška kalašnikovo garsui.

Ramunė pamišusi dėl senų daiktų ir rakandų. Šeimyninės fotografijos iš praeito amžiaus, jose užfiksuoti gyvųjų pasauliui nebepriklausantys žmonės fotografei atrodo mieli, artimi: „...žinai, mirę vaikai – broliukas ir sesutė. Susivėlę kaip pelėdžiukai, atrodo, kad net ne veidus, o snapus turi. O nugarinėj nuotraukos pusėj parašyta, kad šį dokumentą turėtų saugoti Tereza. Kokia karvė ta Tereza – pardavė!“ Ramunei, tapusiai saugotoja Tereza, sendaikčiai nesukelia alergijos, buvę daiktų savininkai neateina naktimis smaugti, grasinti, vaitoti už durų ar varyti šalto prakaito upelių. Vienintelis netinkamas senovinis daiktas – tai rankomis kryžiuku išsiuvinėtas medalionas: „Nu negaliu su juo dirbti, negaliu nešioti. Netinka jis man!“ Gaunu šį pakabutį dovanų.

Sėdžiu automobilyje, laikau papuošalą rankose, kol Ramunė kalbasi su savo fotografijų ryškintojo žmona. Pradeda imti nerimas, po sąnarius pasklinda šaltis, gelia smilkinius. Daikčiukas degina delną. Kaip iš prasto filmo apie prakeikimus prieš mano akis įvyksta avarija. Su grįžusia Ramune papuošalą nutrenkiame į mašinoje esančią kiaurymę, skirtą įsistatyti kavos puodeliui. Buvusi šeimininkė medalioną apdeda panaudotomis nosinėmis – toks filtras, sulaikantis jo veikimą, pasirodo efektyvus. Sutariame, kad geriausias būdas atsikratyti šiuo nelabuoju – nuvežti jį ir paklaidinti *Spielbank*, istoriniame Vysbadeno kazino, kuriame kadaise prasilošė F. Dostojevskis.

Spielbank nykštukai, eurai ir ruletė

Prieš artėjantį kazino seansą labai jaudinamės. Kas dieną susiskambiname. Ramunė nerimauja dėl aprangos kodo. Sako man parūpinsianti „mėsos spalvos“ suknelę su iškirpta nugara. Vakarais, jau sutemus, kai po Kurparką pasklinda antys ir kiškiai, suku ratus aplink lošimo karalystę, stebiu įeinančius ir išeinančius lankytojus.

Tyrimo, stebėjimo išvados: XXI a. galima eklektika, niekas nebaustų ir už džinsus, mėsinė suknelė tikrai neprivaloma.

Įžengus į milžinišką neoklasicistinio stiliaus kurhauzą širdis ima smarkiau plakti. Aptarnaujantis personalas – rūbininkai, registratoriai, tikrinantys mūsų pasus, – dėvi frakelius, bendrauja draugiškai, nesibodi atsakinėti į kvailus klausimus. Ramunė lengvai susidraugauja su visais žetonų pardavėjais ir lošimų salės administratorėmis. XIX a. pab.–XX a. pr., ši ypatinga istorijos atkarpa, sučiupta už interjero kupros ir apipilta nematomu balzamuojančiu skysčiu, atsiskleidžia visa savo aura: kandeliabrai, medinės sienos, kilimai, gracingi toršerai, pasitempę fortūnos gaudytojai. Mano lietuviškoji kazino patirtis pasirodo besanti šykšti, prasčiokiška, sietina nebent su E. Malūko knygų kontingentu (porą kartų su klasiokais teko bandyti laimę prie automatų – mašinos bjauriai žybsi, apsaugininkai primena rotveilerius, lošėjai vieni kitų bijo).

Prie pokerio stalelių sėdi susikaupę vyriškiai – visi gražūs, kataloginiai, lošia ir viena kita moteris. Stumdo, dėlioja kažin kokius žetoniukus. Veide – jokių emocijų: *poker face* įstatymas.

Įsigyjame pigiausių žetonų ir prasibrauname prie ruletės. Elegantiški „tarnai“ su specialiais „žarstekliais“ (mano žodyne nėra tinkamų žodžių, pasitelkiu agrarinius terminus) stumdo žaidėjų žetonus; kitas, budėtojas, išsiskiriantis paranormalia atmintimi, viską akylai stebi – net praėjus dviem valandoms pasakytų, kas ant kokio skaičiaus statė. Austras (Ramunė nustato pagal akcentą) prasegta krūtine, nuo kurios sklinda parfumų vėjelis ir sidabrinio krucifikso spinduliai, nepastebi, kad jo baltasis *lana wool* šalikėlis tabaluoja pakrikęs, kažin kaip persikreipęs. Štefano akys stiklinės, paklaikusios, tačiau veidas – ramus, lyg iš marmuro. Išraiška nesikeičia laimėjus 1 000 eurų, tokia pati išlieka ir pralaimėjus 2 050. Nuo dramų, tragedijų ir dūžtančių likimų oras įkaitęs. Serbė, arba moteris iš pokomunistinės Balkanų šalies (tautybę nustatau aš), nuolat prakiša, tačiau laikosi tiesiai. Iš savo bedugnio rankinuko traukia ir traukia pigiausių žetonų už 2 euriukus saujas. Tariamos Arijanos judesiai neva orūs, bet kodėl gi ji taip tampo tuos savo ilguosius auskarus, vis taisosi ir krapšto lipnų kuosos kuoduką? Ar ne kraujo lašeliai sunkiasi iš nukramtytų lūpų odelės?

Tyliai, lyg gepardai, atsiranda ir dingsta paslaptingi mažaūgiai seniai, beprecedenčiai laimėtojai, – išlenda iš kažin kokios kiaurymės, susiželia laimėtus pinigus ir prapuola. Chtoniškieji nykštukai, nagais išsirausę specialius požeminius tunelius į *Spielbank*. Žaidime dalyvauja ir šimtametė senjora, išlipusi tiesiai iš Márquezo knygų, taip pat didžianosiai, ekstrasensų galių turintys ponuliai. Mums nesiseka, tačiau azartas nuo to nemažėja – esu pasiruošusi vėjais paleisti Heseno žemės literatūrinę stipendiją, t. y. jos likučius. Protas veikia, perspėja, kad galim sulaukti Arijanos likimo, bet „galimas daiktas, kad, turėjusi šitiek daug išgyvenimų, siela ne prisisotina, o tik įsierzina nuo jų ir reikalauja daugiau ir daugiau išgyvenimų, vis stipresnių ir stipresnių, kol galutinai nusikamuoja“ (F. Dostojevskis, „Lošėjas“).

Prisėdame pailsėti. Šnekučiuojamės, „netyčiomis“ pametu medalioną – papuošalas prasmenga kilimo minkštume, operacija įvykdyta!

Salės administratorei pasirodome įtartinos, greičiausiai, mano ji, esame antstolės, atėjusios stebėti savo aukų: sėdime priešais pokerio žaidėjus, bendraujame nesuprantama kalba. Ramunė viską užglaisto maloniu čiauškėjimu: ai, mes čia, žinote, su drauge prisėdome, eisim tuoj vėl lošti, mes, žinote, pirmą kartą Vokietijoje, turbūt ir paskutinį, gal galėtumėte mus nufotografuoti? Šiam reikalui iškviečiamas kazino direktorius – per sekundę nusprendęs, kad tokios tikrai neturės kokių kėslų, jis leidžia nusipaveiksluoti (patikrinti, jog, pvz., Ramunė registruota Frankfurte, o dar ir fotografė – juokų darbas). Grįžtame prie savo ruletės.

Austras blaškosi lyg sužeistas paukštis, serbė toliau tampo auskarus, o didžianosiai ponuliai kartu su nykštukais tyliai, ritmiškai turtėja. Visus atvėsti priverčia naujo personažo pasirodymas.

Jauna moteris, tiksliau – juodais treningais apsitempusi priešistorinės Veneros skulptūrėlės emanacija botulino injekcijų paredaguotomis lūpomis iš, spėčiau, Jungtinių Arabų Emyratų, du kartus numeta 500 eurų banknotą – lyg tai būtų panaudota, paniekos verta nosinė. Ir, gavusi kalną žetoniukų, išdėlioja ant visų skaičių langelių. Ramunė pyksta dėl šitokio nesąžiningumo, man toks visiems nosis nušluosčiusios Veneros gestas atrodo racionalus, pagirtinas.

Tvarkelė Raganos namely

Atrodo, kad Vokietijoje tėvai savo vaikučius prieš spektaklį nuveda pas kalvį, kad aniems ištrauktų liežuviukus. Arba mažieji palieka juos, tuos mįslių tėvus, specialiose rūbinėse, liežuvių garderobinėse sukabina tvarkingai. Niekaip kitaip negaliu paaiškinti tokios vaikų tykumos spektaklio metu.

Vokietukai į operą „Hänsel und Gretel“ atėjo pasipuošę, apsirūpinę žiūronais, kai kurie – tautiniais rūbais pasidabinę. Mano ložės kaimynėliai – du baltapūkiai vaikai, sesutė ir broliukas – saspenso metu (pašaus Ragana Jonuką ir Grytutę į krosnį ar ne) šiaip jau nervinosi; muistėsi ir išbalusiomis lūpomis šnabždėjo: *Hexen! Hexen!*[2]

Keturvietėje, privačioje *Literaturhaus* ložėje gulėjau išsitiesusi visu ilgiu, kol įpusėjus pirmajam veiksmui į VIP balkonėlį įžengė prisikvėpinusi ponia su hiperaktyvia dukra. Mergaitė buvo neapdorota kalvio ir gal net kokio šėtono atsikandusi. Spardėsi, inkštė, rėkavo, diskutavo su personažais, leido dantis mamai į ranką, apkalbinėjo mane, sėdinčią už nugaros.

Spektaklis skoningas, jokių „ugugu, mažyčiai“ priegaidžių – gotikinis miškas, pilnatis, alkoholikas tėvelis, *Mutter* ištampytais nervais (ji, kaip supratau, buvo pervargusi – netyčia pasikarščiavo ir išvarė vaikus į mišką), elnių choras su krakmolytais kalnieriais, gražus *Hexen* buto interjeras: narvas, tortai, pečius, jos suėstų vaikų nuotraukos. Ragana – ne kokia pūliniuota suskretėlė, o žavus androginas, nepadarytų gėdos LGBT paradui.

Nukelta į p. 5▶

[2] Ragana! Ragana! *(Vok.)*

ŠIAURĖS ATĖNAI

2016 m. kovo 4 d. Nr. 5 (1237)

TIMO K. MUKKA

Balandis ir aguona

Timo Kustaa Mukka (1944–1973) – suomių rašytojas, lyrinio stiliaus romanuose daugiausia vaizdavęs Laplandiją, kurioje užaugo ir praleido didžiumą neilgo savo gyvenimo. Mukka, savotiškas 7 deš. suomių literatūros *enfant terrible*, kontroversiškai išgarsėjo jau pirmuoju romanu „Žemė – nuodėminga giesmė“ (1964, liet. 1998, vertė D. Sirijos Giraitė), už jį rafinuotų akademinių kritikų buvo kaltintas perdėtu „gyvuliškumu ir intymiu atvirumu“, „primityvizmu“ ir sąmoningu antiintelektualizmu.

„Balandis ir aguona“ (1970) – paskutinis, devintas, Mukkos romanas, kuriame pasakojama apie tragišką 37-erių Piečio ir 17-metės Darjos meilę. Pietis – vėjavaikis, keliavęs po pasaulį, tačiau neradęs sau vietos. Viskuo nusivylęs, jis grįžta į gimtąjį kaimą Suomijos šiaurėje ir leidžia dienas dykinėdamas ir lošdamas, kol sutinka Darją – jaunutę mergaitę, sugrąžinančią jam norą gyventi. Tai romanas, į kurį sudėti, regis, visi per devynerius kūrybos metus rašytojo išgyventi jausmai ir suvokimai: uždrausta meilė, kuriai nelemta išsipildyti, nepakeliama būtis, egzistencinis nuovargis, susvetimėjimas, neišgydomas žmonijos piktumas ir kvailybė.

Romaną netrukus išleis Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Nors nuo tada, kai Pietis paskutinįkart matė brolius ir seserį, buvo praėję ne vieni metai, jis, kol Jakas ir Johanesas su žmonomis ir Lyza su savo vyru bei kartu atvykusiais giminaičiais troboje posėdžiavo, laikėsi santūriai ir visą dieną demonstratyviai gulėjo lauke, o su Lyzos draugijoje sėdinčiais pusbroliais nė nesiteikė pasisveikinti.

Vakare Jakas iš mašinos ištraukė degtinės ir pasiūlė moterims bei Johanesui truktelti tiesiai iš butelio. Kai jį ištiesė Piečiui, tas tik papurtė galvą ir pasitraukė. Tačiau po kurio laiko Pietis nuėjo į svirną, susirado savo butelį ir nugėrė keletą didelių gurkšnių; tuomet prisidėjo prie draugijos gerai nusiteikęs, juodos jo akys pagyvėjo.

– O, ir Pietis atkuto, – pasakė Anja.

Pietis atsisėdo už Anjos pievutėje ir ėmė svaidyti žolių stiebelius jai į nugarą. Pakrantėje Lyza su svečiais ant laužo kepė dešreles. Jakas ir Johanesas pradėjo imtis. Apgirtę jie svirduliavo visai prie pat vandens, o Pietis, aukštas ir plonas, strikinėjo aplink ir šūkčiojo tai Jakui, tai Johanesui:

– Gerai! Dabar gerai sugriebei! Guldyk ant menčių...

– Gal pats nori pasigalynėti? – paklausė Johanesas – jam per akis žliaugė prakaitas ir balse pasigirdo irzli gaidelė.

– Ačiū, ne.

– Tada liaukis nekantrauti. Čia suaugusių vyrų reikalai...

Pavargę imtynininkai išsitiesė žolėje. Lyza su svečiais palei tvarto sieną pastatė dvi palapines ir nuėjo gulti.

– Labanakt! – pasigirdo iš palapinės.

– Labos nakties, vaikai! – garsiai sušuko Johanesas.

Kai ir Anja su Johaneso žmona nuėjo į trobą, pakrantėje stojo tyla. Pietis sėdėjo prie ugnies įsmeigęs akis į vandenį, paskui ėmė garsiai dainuoti.

Jakas pakilo, paėmė supuvusį tvoros statinį, sulaužė jį į tris dalis ir sumetė į ugnį.

– Kad taip dabar seliavų, – kalbėjosi pats su savimi. – Gerai būtų pasičiriškinti seliavų.

– Prieš dešimt metų buvai visai neblogose vėžėse, – pasakė jis Piečiui. – Kas tau užėjo?

Pietis gurktelėjo ir papurtė galvą.

– Na, regis, tai gana skaudus reikalas, – tarė Jakas ir klausiamai pasižiūrėjo į Johanesą.

– Pasaulio sielvartas?

– Apie tai, žinoma, galima pasikalbėti, – atsakė Pietis. – Bet viskas vis tiek nebeturi jokios reikšmės. Greičiausiai nesu vienintelis žmogus, kuris pavargo gyventi. Aš paprastų paprasčiausiai pavargęs. Susidėvėjau, ir gana.

Pietis pirštais perbraukė plaukus ir sunkiai atsiduso.

– Man tuoj keturiasdešimt... ir esu toks velniškai pavargęs. Aišku, aš galvojau... bet kas iš to. Vienas dalykas yra gana svarbus, nors jis ir nelabai su šia tema susijęs. Tėvas man patiko, galvojau, kad dėl jo čia grįšiu ir gyvensiu tol, kol jis tvers. Ir, žinoma... aš apskritai sudeginau save... kažkaip nusibaigiau. Tu turi Anją ir keturis vaikus, Johanesas – tą pragariškai šlykščią tarnybą... Socialinių reikalų skyriaus vedėjas ar koks jis ten velnias... Aš nieko panašaus neturiu, aš aklavietėj...

Johanesas atsisėdo.

– Teisingai, socialinių reikalų skyriaus vedėjas, – pasakė jis.

Jakas pliaukštelėjo liežuviu.

– Štai kaip.

Jis pagaliu sustūmė malkas į krūvą, kad geriau degtų.

– Manau, kad be reikalo tu ant mūsų griežti dantį. Nepamiršom mes tėvuko. Ir tavęs dėl nieko nespaudžiam. Juk tai būtų juokinga...

– Aš ir nekalbu apie tėvą, – atžariai tarė Pietis. – Bala jo nematė, amžiną jam atilsį, ar kaip ten... Apie tėvuką kalbu tik tam, kad išvengčiau šnekos apie tikrąsias priežastis... supranti? O Johanesu, atleisk, aš bodžiuosi – jis turėtų būti geologas ar archeologas, tik jau ne valdininkas.

Johanesas atsistojo.

– Aš mašinoj turiu kelis butelius... Gal mes...

Jis klausiamai pažvelgė į Pietį ir Jaką.

– Nešk šen, – pasakė Jakas.

Pietis linktelėjo.

– Anja ir vaikai miega, juk dabar taip gera, – pasakė Johanesas.

•

Saulei nusileidus už tamsių kalvų, dunksančių anapus kaimo, naktis atvėso. Johanesas apžergė surūdijusią skardinę statinaitę nuo agurkų ir, sėdėdamas visai arti ugnies, pirštais barbeno į indą ir dainavo:

– Džiaugsmas širdy! Sielvartas širdy! Kasdien keičias žemė, kasdien ko nors pasigendi...

Šiek tiek po vidurnakčio iš pietų ėmė slinkti debesys, jie greit aptraukė visą dangų – jų nebuvo tiktai tiesiai viršum galvų. Apsiniaukus oras tapo drėgnesnis, tačiau šiluma nebeslūgo. Johanesas ir Pietis sėdėjo be marškinių, Jakas ant nuogo kūno buvo užsitempęs vilnonį megztinį. Jis svyrinėjo aplink laužą ir pasakojo apie pernykštę vasarą, kurią praleido Ispanijoje.

Ežere, prie gretimo kaimo pakrantės, yrėsi valtis – ji buvo taip toli, kad nuo Kolstriomo kyšulio matei tik tamsų šešėlį. Buvo girdėti daina: iš pradžių tik melodija be žodžių, tarsi iš tolo sklindantis gaudesys, retkarčiais palydimas irklatrinkių girgždėjimo, paskui į tą gaudesį įsiliejo armonika. Valčiai artėjant garsas stiprėjo, o netrukus jau galėjai įžiūrėti, kad joje sėdi keturios tamsios figūros, kurių viena irklavo.

Pakreipęs galvą Johanesas klausėsi dainos.

– Ša! Kas tai? Ak, valsas! – nudžiugo jis ir valso ritmu ėmė barbenti į agurkų statinės dangtį.

– Eheei, laive! – sušuko Jakas ir pasileido šokti ant pakrantės akmenų. – Eheei, laive!

Jis visu kūnu pasviro į ežerą ir mostagavo rankomis.

Pietis apžiojo butelio kaklelį, pirštais ištraukė prispaustus ūsus ir ėmė kliukinti degtinę.

Jis abejingai žiūrėjo į Jaką, kuris pakrantėje kaip pašėlęs mataravo rankomis, tačiau kai po valandėlės valties nosis įsirėmė į krantą, pašoko ir iškėlė ranką teatrališkai sveikindamasis: valtyje tupėjo didelis šuo mišrūnas, sėdėjo dvi iš pažiūros jaunos merginos ir Darja, užsidėjusi didelę plačiakraštę skrybėlę. „Tos merginos greičiausiai bus Darjos draugės“, – pamanė Pietis.

Merginos valtyje tylėjo, Darja irgi nieko nesakė, tik baugščiai žiūrėjo į Jaką ir Johanesą.

– Ačiū už dainą, – išspaudė Jakas, staiga sumišęs dėl to, kad merginos pasirodė esančios tokios jaunos.

Johanesas vogčiomis atsikėlė nuo savo būgno ir stovėjo pusiaulinkas, bandydamas nuslėpti girtumą.

– Ačiū už gražią dainą, – dar kartą išlemeno Jakas ir ėmė brūžinti kojomis žemę.

Pietis bandė pagauti Darjos žvilgsnį, bet ši jo vis vengė, nuleidusi galvą taip, kad iš po plataus skrybėlės krašto buvo matyti tik lūpos, kurios tyliai virpėjo.

– Sveikos atvykusios, – tarė Pietis storu balsu, išmuštas iš vėžių baimės ir įtarimų, kad Darja jam netars nė žodžio.

Jis nepastebėjo, ar ji atsakė; griuvo ant žolės ir klausėsi, ką kalbės merginos.

•

Štai ir vėl tu čia, trapi ir graži, mažoji balandėle. Dar nieko nepasakei, bet gal vis dėlto pažvelgei į mus. Ar atkeliavai su manimi pasimatyti? Jau maniau, kad spėjai pamiršti. Širdis daužėsi lyg išprotėjusi ir jaučiau, kaip visas mano kūnas eina pagaugais nuo keistos baimės. Gal ir tu buvai sumišusi. Bet Jakas pasakė:

– Ačiū už dainą.

Gulėjau tyliai, tarsi būčiau girtas užmigęs, ir laukiau.

– Ar jums patiko? – atsargiai paklausei.

Gal Jako bijojai, nežinojai, kas jis. Gal buvai šiek tiek apsvaigusi, tiesą sakant, tai girdėjosi tavo balse.

Jakas linktelėjo.

– Patiko.

– Tada juk galime išlipti į krantą, – pasakei, o tos dvi irgi kažką tarstelėjo, lyg atsiprašinėdamos.

Patraukėt valtį aukščiau į krantą, Johanesas bandė padėti, o jūs tik krizenot, kol jis bejėgiškai klupinėjo aiškiai gėdydamasis savo girtumo. Iškėlėt į krantą alaus dėžes bei ryšulį ir atsisėdot prie ugnies.

– Tai žmonos jau sumigo? Nejaugi? Ar jūs čia atostogaujat? Ar tik nebūsit jau mažumėlę truktelėję? – klausinėjot ir šypsojotės Johanesui.

Johanesas linkčiojo ir negalėjo ištarti nė žodžio. Jis vėl pasiėmė agurkų statinaitę ir pirštais ėmė barbenti į metalą. Šuo, kuris paskutinis atbidzeno iš valties, susirangė tarp alaus dėžių.

– Mes truputį įkaušę, – prisipažino Jakas. – Va mano brolis jau visai nusmigęs, – tarė jis ir parodė į mane pirštu.

Aš šypsojausi laimingas, kad tu ir visi kiti žiūrit į mane.

– Apie jus taip nepasakytum...

Jūs atkimšot alaus butelius.

– Gerkit į sveikatą.

– Gyvenimas – muzika, šviesos tviska plastiku, – dainavo toji jūsų, kurios geltoni plaukai siekė juosmenį, – Anja, kaip vėliau paaiškėjo.

Siūbuodama klubais, vis dirsčiodama į priešais ugnį sėdinčius Jaką ir Johanesą ir į mane, ji žingsniavo per nuožulniai kylančios pakrantės žoles. Ji bakstelėjo mano šoną kojos pirštu:

– Uodai jį suės. Argi jis neperšals?

Nepratariau nė žodžio.

– Čiagi taip šilta, – atsakė Johanesas ir paglostė savo nuogą krūtinę. – O mes esame broliai. Mūsų protėvis buvo garsusis Nikolajus Jakobas Kolstriomas, leitenantas Kolstriomas, – pridūrė jis ir į agurkų statinaitę ėmė būgnyti maršo ritmu.

•

Toji su armonika nusišypsojo, linktelėjo Jakui bei Johanesui, paskui tarė:

– Aš esu Marjuska, o čia Anja... Mėgstam muziką.

Apie Darją ji nepasakė nė žodžio, gal manė, kad Jakas su Johanesu ją pažinojo.

– Tikrai? Mano žmonos vardas irgi Anja, – pasakė Jakas ir nusisukęs į ugnį ėmė žagsėti. – Niekad nesigėdiju pasakyti žmonos vardo... ypač jei jis – Anja, kaip kad dabar ir yra...

– O tu kuo vardu? – paklausė Anja.

– Na, aš tai Jakas arba iš tikrųjų – Jakobas Nikolajus, nes esu vyriausias. Johanesas yra vien Johanesas, nes jis už mane jaunesnis, o Pietis yra tik Pietis, mat jis, tiesą pasakius, yra netyčiukas. Mama tuo metu jau buvo perkopusi keturias dešimtis, o be to, jos senelis buvo Pietis. Kiekvienas vardas turi savą likimą ir prasmę, ar ne, Johanesai? – pabaigė Jakas.

Aš apsiverčiau ant nugaros ir pažvelgiau tau į akis, mažoji Darja, bet kol kas nieko nesakiau. Jutau, kaip mano kūnas pakyla nuo drėgnos žolės ir sklando aukštai virš galvų. Šešėliai mirgėjo priešais ugnį ir atrodė, tarsi dūmai sklistų ne nuo jos, o nuo jūsų. Prisiminiau vieną dainą, kurią mažas būdamas išmokau iš mamos.

– Čiūčia liūlia... – dainavau. – Čiūčia liūlia, vygė sūpuoja, o motulė vaikeliui dainuoja...

Tu prisiartinai ir tarei vaiko balsu:

– Aš Darja. Ar atpažįsti mane? Čiūčia liūlia…

– Tai tu Darja? – tyliai sušnabždėjau. – Tai tu ta mažoji Darja.

– Aš Darja, ar prisimeni mane? Čiūčia liūlia, – uždainavai laibu balseliu ir prispaudei kaktą man prie krūtinės.

– Negi tu ją moki?

Tu klausiamai pažvelgei į mane.

– Čiūčia liūlia...

– Juk visi mokam, – tarei tyliai ir atsargiai nusišypsojai, o tavo širdies formos veidas plykstelėjo raudoniu.

– Čiūčia liūlia, vygė sūpuoja, o motulė vaikeliui dainuoja. Čiūčia liūlia, – ėmei dainuoti laibu balsu, o tavo veidas buvo visai arti.

– Čiūčia liūlia, žemelė žydi ir balandėlis aguonėlę myli. Čiūčia liūlia.

Čiūčia liūlia, smuikeliai griežia ir bernužėlis su nuotaka šoka. Čiūčia liūlia.

Čiūčia liūlia, meteliai slenka, juoda žemelė pareinančių laukia. Čiūčia liūlia.

Čiūčia liūlia, dausos čiūčiuoja, o aguonėlė jau balandėlio. Čiūčia liūlia.

Čiūčia liūlia, skamba varpas – žemelėn juodon keliauti laikas. Čiūčia liūlia.

Čiūčia liūlia. Kapeliai žydi ir vėjužis drasko žiedvainikį. Čiūčia liūlia.

Tu dainavai beveik užsimerkusi ir žvelgei į ugnį. Johanesas, užsimerkęs ir pakerėtas, barbeno į agurkų statinaitę, ir buvo taip ramu, kad tau nutilus girdėjosi visų aplink laužą sėdinčiųjų alsavimas.

– Čiūčia liūlia. Kapeliai žydi, o vėjužis drasko žiedvainikį, – dainavau ir aš.

Žvelgiau tau į veidą ir jutau, kaip meilė užlieja visą mano kūną. Žvelgiau tau į veidą ir su ašaromis akyse šypsojausi pagailos melsdamas.

– Toks jau aš esu, – pasakiau.

Nukelta į p. 6▶

Ko nebuvo Vasario dienoraščiuose

Thomas Merton. ***Jonos ženklas.***
Trapistų vienuolio, teologo, mistiko, rašytojo dienoraštis. Iš anglų k. vertė Rasa Tuskenytė. V.: Katalikų pasaulio leidiniai, 2015. 454 p.

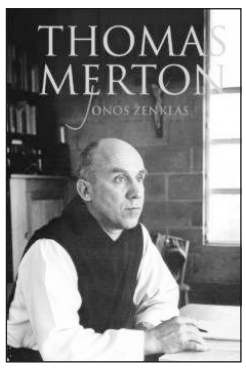

Pradėti šią apžvalgą norėtųsi Alfonso Nykos-Niliūno dienoraščio citata apie Vinco Mykolaičio-Putino romano veikėją: „[...] Liudas Vasaris yra tipingas *homo socialis*, asmuo, stovįs prieš visuomenę, bet niekad žmogus, stovįs prieš būtį. [...] Jo atsakomybė visuomet prieš kokią nors *ordre etabli*, bet niekad prieš Dievą. [...] Kitaip sakant, nors kunigas ir poetas, jis niekad neatsistoja prieš Dievą akis į akį.“ Perskaičiau Mertono dienoraštį, kuris kaip tik ir atitinka visus Nykos Vasariui keliamus reikalavimus, – tikrai nelabai panašu į eseistinius Liudo Vasario dienoraščio intarpus „Altorių šešėly“.

Skaitydama jutau, kad tai labai autentiška, išmintinga, skrupulingai dokumentiška (net monotoniška dėl to), akis į akį: „Esti pažeminimo troškimas, kuris yra niekas kita, kaip išvirkščiai išverstas žavėjimosi troškimas. Tai nuoširdus troškimas būti niekinamam – galbūt šį troškimą puoselėja tie, kurie galėtų būti šventieji. Tačiau ar kartu tai nėra troškimas, kad tavimi gėrėtųsi angelai? Ar tai nėra troškimas niekinti tai, kuo žavisi žmonės? Ar dažnai nebūna taip, jog niekiname tai, kuo žavisi žmonės, iš kerštо, kad turime be to apsieiti?“ (p. 335) Gal net tiktų netikintiesiems (pamenu Mertono tekstą „Atsiprašau netikinčiojo“ kokių 2002-ųjų „Šiaurės Atėnuose“). Dauguma ateistų tiki sava vulgaria krikščionybės versija, kuri su religija turi tiek pat bendro kiek ir jie patys. Todėl bijau, kad ir šie liudijimai jiems nebūtų įkandami. Retkarčiais pasitaiko kokia nežymi literatūrinė simuliacija, nugalinti sąžiningą dialogą su Dievu: „Ir pagalvojau apie Getsemanę, kur visi gyvename šiltai ir atėjus valgymo metui gauname maisto, kad ir koks jis būtų, kur gyvenu užsidaręs kambaryje su inkunabulais ir manuskriptais, kokių nerastume milijonieriaus namuose! Ar galiu kada nors to išvengti – nebūti šiek tiek pasiturintis, klestintis ir patenkintas savimi? Pasaulis siaubingas, žmonės miršta badu, šąla, nevilties smaugiami keliauja į pragarą, o aš štai sėdžiu tarp turtų ir rašau knygas. Gerbėjai man siunčia laiškus apie tai, koks esu nuostabus, tiek daug atsisakęs. Norėčiau jų paklausti, ko aš atsisakiau, išskyrus galvos skausmą ir įsipareigojimus?“ (p. 192)

Ir vis dėlto tai ego dokumentas, ne romanas. Literatūros, priešingai negu „Altorių šešėly“, čia beveik nėra. Todėl, nors knyga ir labai įdomi, „neidealus“ Vasaris su savo trūkumais mano pasaulėvaizdžiui reikalingesnis – Mertonas niekaip negalėtų jo pakeisti.

Alfonsas Andriuškevičius. ***Beveik visi eilėraščiai.***
V.: Apostrofa, 2015. 307 p.

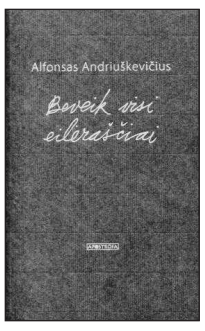

Man Alfonsas Andriuškevičius pirmiausia eseistas, tada menotyrininkas ir tik paskui – poetas. Bet įdomu, kad sau jis – poetas (iš pasisakymų sprendžiant, pirmiausia prisistato kaip poetas). Vienas netipiškiausių, neįprasčiausių jo vaizdinių (žinant lietuvių poezijos kontekstą) – siela. Taip pat kiek senoviška, suvalkietiška kalba, muzikalumas; jo paties, o ne prozodijos diktuojami ritmai – tikrai autentiškas stilius. Kita vaizdinija itin įprasta: gėlės, debesys, sniegas, lietus, lelijos, mėnulis ir kiti poezijoje jau tūkstančius kartų eksploatuoti gamtos reiškiniai. Skaitydama galvojau, kad paminėti bene visi metų mėnesiai (bet tiksliai neskaičiavau). Ir, žinoma, metų laikai – kaip įkvėpimo šaltinis. Net donelaitiško interteksto esama („Ant saulelė raudonžandė ritas, ritas, įsitvėrusi kreivos rudens orbitos“, p. 83). Visgi įprastybė regima ir komponuojama ne vien elegiškai, bet ir su šypsniu:

Šiais metais gruodis, kaip minėjau, buvo šiltas.
Šiais metais gruodžio sniegas, kaip minėjau, buvo silpnas.
Tik antkapių pečiai jį dar šiek tiek palaikė.
Bet ne žiema, kuri, pati jau būdama visai palaikė
(Per tieka šimtmečių varyta nuvaryta), vos ropojo
Link pasidažiusios, tačiau gipsinės Švč. Marijos kojų.

(p. 138)

Čia labai netikėtas man atrodo Marijos vaizdinys. Ir jis ne vienintelis! Gražu dėl to, kad tarsi ir neįprasta estetui reflektuoti kičą:

Aš pamačiau tarp medžių stoviniuojančią Mariją.
Ji, rodos, nežinojo, ką jai veikti,
todėl tik skleidė silpną gelsvą šviesą ir į ją žiūrėjo. Betgi netrukus ėmė ją užgesinėt ir ėmė verkti.
Aš nežinojau, kaip ją užtaryti.

(p. 179)

Danutė Kalinauskaitė. ***Skersvėjų namai.***
Novelės. V.: Tyto alba, 2015. 175 p.

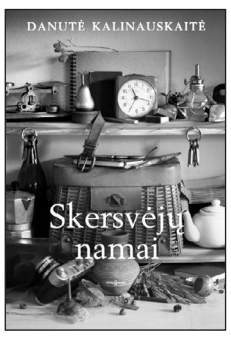

Apie Danutės Kalinauskaitės prozą kalbėti sunku dėl to, kad nuolat atsitrenki į jau ištartas prieš tai akademines konstrukcijas. Jos nerezonuoja su pačia knyga, su juvelyriška autorės stilistika. Bet kas, ką pasakytum, pvz., „detalės estetika“, „tiršta socialinė tikrovė“, atrodo griozdiška ir neįgalu, bet ne tik.

Mes taip pavargę nuo poezijos; jos tarsi yra, o prozos nelabai. Kad suprastum „Skersvėjų namų“ reikšmingumą, reikia SIRGTI KALBA – kitaip skaitymas beveik neturi prasmės. Kritikai lyg priekaištauja dėl susmulkėjimo, nukrypimo į nereikšmingus dalykus – dėl manęs, tai tegu autorė dar labiau smulkinasi, aš skaitysiu su lupa.

Knygoje atpažįstamos suvalkietiškos jausenos: ne tiek kraštovaizdžio, kiek toks gana praktiškas, pragmatiškas matymo būdas, ūkinių žinių ir detalių kaip buities rakandų panaudojimas. Ir leksika čia suvalkietiška (žinau, nes turiu šaknų); gal ir komizmas turi regioninio atspalvio. Ypač rafinuotai aprašomi kvapai. Mane pastaruoju metu vis nuvilia rašytojai vyrai, jie atrodo tokie išsisėmę, pajėgūs rašyti tik apie didingas abstrakcijas – Dievą ir mirtį. O Kalinauskaitės atveju atrodo, kad buitinė patirtis konstruoja tekstą.

Viktorija Daujotytė knygoje „Laisvo mąstymo properšos“ yra rašiusi apie Giedrą Radvilavičiūtę ir Danutę Kalinauskaitę – Kalinauskaitė pagirta labiau, dėmesio jai daugiau. Kai skaičiau, neteisinga atrodė, nes Radvilavičiūtė mano sąmonėje niekam neprilygo bravūra, ironija ir stiliumi. Vis dėlto dar tada, kai jas abi pirmąkart pamačiau, atrodė kaip veidrodiniai viena kitos atspindžiai. O po Kalinauskaitės publikacijos „Pakeleivė“ abi atsidūrė viename kokybės lygmenyje. Nors tikrai skirtingos autorės.

Umberto Eco. ***Nr. 0.*** Romanas.
Iš italų k. vertė Inga Tuliševskaitė. V.: Tyto alba, 2015. 152 p.

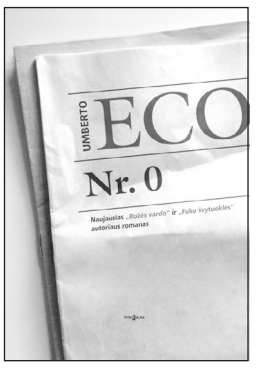

Kam ta siaubinga paantraštė viršelyje („Naujausias „Rožės vardo“ ir „Fuko švytuoklės“ autoriaus romanas“)? Ji sukelia šleikštoką laikraščio įspūdį. Tai gal jį apskritai reikėjo išleisti bulvarinio laikraščio formatu? Būtų buvę originalu.

Romane esama tikrų minties perlų, pvz.: „Universitete (anuomet, nors manau, dar ir šiandien) viskas atvirkščiai negu normaliame pasaulyje: ne vaikai nekenčia savo vaikų, o tėvai nekenčia savo vaikų“ (p. 15). Arba: „Nevykėliai, kaip ir savamoksliai, visada žino daugiau nei tie, kurie ko nors pasiekė: jei nori ko pasiekti, turi žinoti vieną vienintelį dalyką ir negaišti laiko, kad sužinotum visus. Erudicijos malonumas skirtas nevykėliams. Kuo daugiau dalykų žmogus žino – tuo daugiau dalykų jam nepavyko“ (p. 16–17). Tačiau tik dėl tų pavienių minties blykstelėjimų jis ir įdomus. Dar gal aktualus ketinantiems užsiimti žurnalistika, nes demaskuoja vadinamąją bulvarinės spaudos virtuvę. Kuri, man rodos, šiomis dienomis ir taip visiems pažįstama, išskyrus nebent kokius nelabai gudrius žmones. Sarkastiškai konstatuojama kultūrinės informacijos vieta: „Be to, nekrologą spausdintume tik jei numirtų ministras ar koks stambus pramonininkas, o ne eilinis eiliakalys, apie kurį mūsų skaitytojai gyvenime nėra girdėję, – pakomentavo Simėjas. – Tokie yra skirti kultūriniams puslapiams, kuriuos didesniems laikraščiams tenka kasdien užpildyti neesminėm naujienom ir komentarais“ (p. 93).

Vidutiniškas romanas, nors vertimas geras. Kažko panašaus, tiesą sakant, tikėjausi iš Audronės Urbonaitės knygos „Mano Didžioji Nuodėmė, žurnalistika“. Bet apie ją – kita kalba.

Saulius Stoma. ***Skylė, dėžė ir Meilės kalnas.***
Romanas. V.: Alma littera, 2015. 237 p.

Maniau, kad tokio tipo literatūra – jau praeitis, tokių seksistinių romanų niekas neberašo. Pasirodo, klydau. Nežinau, ar knyga turi sukelti aliuziją į „Meilę, džiazą ir velnią“. Pasakojimas sklandus, bet turinys – stebinančio primityvumo. Tai, ką protagonistas samprotauja apie vyrų naudojimąsi moterimis, jų apsėklinimą, žeminimą, vyro ir moters santykius, tėvų santykius su vaikais, – siaubinga, nusikalstama, banditiška. Nesu tikra, kad protagonistas yra negatyvus veikėjas – gali būti, jis atspindi nuoširdžią autoriaus poziciją. Siužetas prasideda kaip muilo opera, tačiau skaitant toliau ima ryškėti antiutopijos bruožai. Jaroslavas Melnikas irgi yra parašęs panašių antiutopijų, tik, suprantama, daug meniškesnių. O Stomos romanas neturi jokių estetinių parametrų, jis, panašu, ir rašytas tikslinei „Stiliaus“ žiūrovių grupei, kuri ištvers medinę kalbą ir susitapatins su kvailinamąja lytimi.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

Vysbadeno tyrimas

▶Atkelta iš p. 3

Grytutės vaidmenį atliekanti solistė kitoje operoje dainuoja Euridikės partiją, o jos kolegė, čia pasivertusi Jonuku, turi Orfėjo etatą. Pertraukų metu bufete, *Entschuldigung*[3] – rūmuose, skanaujami ne oriniai torčiukai, o paprastos, būriškos barankos. Naminė tešla, kokybiškas sūrumėlis. Rimuojasi su Raganos nameliu, surėstu iš saldainių beigi riestainių. Fojė kabantys TV ekranai rašo, suka raides: *Refugees Welcome!* Spektaklis prasideda lygiai 16.00, baigiasi 18.12. 3–5 min. plojimams ir visi *schlafen, nach Hause*[4].

Ordnung ist Ordnung[5] – ir vaikučiams, ir raganoms.

Perkąsti mįslės gyslą

Kultūros turistai, ypač rusai, į Vysbadeną vyksta sekdami Aleksejaus Javlenskio pėdomis. „Mėlynojo raitelio“ narys, ekspresionistas, Kandinskio ir Emilio Noldės draugelis, ryškių spalvų ir štrichų dailininkas paskutinius gyvenimo dešimtmečius praleido šiame jo artritui palankiame mieste. Vysbadene sveikatą taisėsi ir Goethe, Brahmsas, Wagneris, Stravinskis, Buninas, Turgenevas, Gogolis, su motina čia krenkštė ir Nabokovas. Ant Nerobergo viršūnės stovinti Šv. Jelizavetos cerkvė pastatyta jaunosios Rusijos princesės, kunigaikščio Adolfo iš Nasau žmonos, nesėkmingo gimdymo proga. Jaunoji velionė gavo ištaigingą kapą – Maskvoje esančios Kristaus Išganytojo katedros architektūrinę seserį. Kunigaikštienės mirtis lėmė ir rusų kapinių atsiradimą. Slavų miegamasis rajonas, deja, aptvertas ir griežtai užrakintas. Cerkvės prižiūrėtoja taip pat griežta – suuodusi, kad nesu stačiatikė, apmokestina mano buvimą, draudžia uždegti žvakutę. Pikčiurnos Lenos (vardas reliatyvus, bendrinis) oponentas Nerobergo medis – Kraujagyslių Sistemos vaidmenį atliekantis aktorius – dunkso aplipęs spalvingomis papūgomis. Ir tik dabar suprantu: juk tai Javlenskio dažų paletėje išsivoliojusios varnytės, ekspresyviai atsipalaidavę, iš savo uniformos išsinėrę krankliai.

[3] Atsiprašau *(vok.)*.
[4] Miegoti, namo *(vok.)*.
[5] Tvarka yra tvarka *(vok.)*.

ŠIAURĖS ATĖNAI

2016 m. kovo 4 d. Nr. 5 (1237)

Laisvai pasirenkamas tikrovės pertvarkymo būdas

Eimutis Markūnas. Kasdienybės mitologija. 2011

Tūkstančiai visatos dalelių kasdien kosminiu greičiu lekia į Žemę. Vienos jų išnyksta dar nepasiekusios savojo tikslo, kitos įsminga į giliausius Žemės sluoksnius, susigerdamos į juos, tapdamos vieniu. Jos sukuria daugiatones vibracijų kombinacijas, nujaučiamas aplinkoje. Kai kurios vibracijos lėtos, ramios, stimuliuojančios įvairias gyvybės formas iš vidaus, kitos – chaotiškos, dramatiškos, atstumiančios. Visatos dalelės inicijuoja veiksmus ir atoveiksmius: reakciją, sprendimus, įvykių eigą. Stimuliuodamos aukščiausiosios gyvybės formos vidinius klodus (sielą), jos kuria ateitį: abstrakčią, nenuspėjamą, tačiau besivystančią „čia ir dabar“.

Ten, kur susitinka neaprėpiama galybė smulkiausių dalelių, viešpatauja chaosas – formuojasi ateitis. Joks procesas nėra įsivaizduojamas be pirminės sumaišties ir sukrėtimo. Patiriama disharmonija skatina veikti, o veikimas provokuoja kurti. Kūryba paskatina įveikti ilgas apmąstymų, susitelkimo ir radybų distancijas, kurių rezultatas – visatos dalelių virpėjimo atkartojimas, sudėliojant ritmą, gimusį išgyvenamoje būties akimirkoje. Kiekvieno kuriančiojo dalelės skamba kitaip, ypatingai.

Tarp tykios pilkos atspalvių, telkiančių savyje „braškančias“ daleles, jas surakinančių, klampinančių nebūties lavoje, lyg neregimojo pasaulio apvaizda pasirodo švytintys mėlynos spalvos paveikslai, kurių šešėlyje spiečiasi slogios gelsvos ir nekaltai rausvos drobės. Tai Eimučio Markūno „Didžiojo chaoso mažoji versija“, kurios evoliuciją galima apžiūrėti Kauno paveikslų galerijoje.

Mažosios visatos dalelės chaotiškai judėdamos raižo paveikslų paviršių, bandydamos susikabinti tarpusavyje ir išgauti ritmą, jaučiamą akimis. Dalelės tokios skirtingos, o paveikslų paviršiai be galo slidūs, tad ritmas nuolat išyra, virsdamas formų anarchija, kurioje pradžia ir pabaiga praskyla prieblandos zonoje – erdvėje tarp dalelių. Erdvėje, kurioje nyksmas sukelia pasipriešinimą – dar įnirtingesnį mažųjų dalelių judesį ir naujos tikrovės atsiradimą. Labiau numanomą, negu akivaizdžiai regimą. Tačiau tai, kas yra numanoma, kas egzistuoja už racionaliai paaiškinamo suvokimo, skatina vaizduotės mechanizmus dar kruopščiau ir iš skirtingų objektų, regimų E. Markūno paveiksluose, sudėlioti naujas visumas. Taip „mažosios versijos“ keliauja skirtingais kontekstais, įgydamos naujus pavidalus, naujas reikšmes ir prasmes, priklausančias stebėtojui. Kadangi „mažosios versijos“ yra abstrakčios, t. y. įkliūva į lipšnias interpretacijų gijas, kuriomis vaizduotė mezga plačius tinklus, apraizgančius kasdienių pokalbių nuogirdas, regėtus vaizdus, sapnus, susikurtas svajones ir net neišsipildžiusius lūkesčius, paveiksluose „telpa“ viskas. Jų paviršiai reflektuoja visas įmanomas vibracijų kombinacijas. Skubančiam žiūrovui jos taip ir liks neatpažintos, o tam, kuris nesibodi pauzių, paveikslai atsivers naujomis suvokimo struktūromis.

Paveikslai ekspozicijoje neturi pavadinimų, o tai leidžia kliautis nuojauta, kurios efemeriškumas pažinimo procesą paverčia paslaptingu ir jaudinančiu. Drobėse maskuojamos slaptos autoriaus siunčiamos žinutės. Jose nėra nuorodų, vadinasi, nėra ir teisingų ar neteisingų žinučių perskaitymo būdų. Tik laisvė.

– AINĖ JACYTĖ –

Paroda Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Kauno paveikslų galerijoje (K. Donelaičio g. 16) veikia iki kovo 27 dienos.

Balandis ir aguona

▶Atkelta iš p. 4

– Čiūčia liūlia... – niūniavai. – Aš tavo mažutė Darja. Kaip gera, kad išsirinkai mane. Kokia aš laiminga, kad mane išsirinkai, – dainavai.

Ar ir vėl buvau anas Pietis, virpantis iš meilės, kurią spinduliavo Darjos akys? Ji nieko nebuvo pamiršusi, ji sugrįžo. Kokia laimė!

– Kokia aš laiminga, kad išsirinkai mane, – dainavo mergaitė ir pirštais glostė žolių prisivėlusius juodus Piečio plaukus.

– Aš tavo juodoji lemtis, – lyg iš po žemių sudundėjo iš Piečio krūtinės, kad net Johanesas su Jaku suglumę pažvelgė į juodu.

Tuomet Jakas išsišiepė, parodydamas dantis, ir atitarė dar žemesniu balsu:

– Aš tavo tamsioji lemtis...

– Aš tavo sala. Tu mane pasirinkai, – apsvaigusi dainavo Darja, siūbuodama visu kūnu. Jos širdies formos veidas liepsnote liepsnojo, tarsi laužas būtų jame įžiebęs ugnį.

– Aš tavo sala. Tu mane pasirinkai, – pakartojo Anja ir Marjuska.

– Jaučiaus pakilusi aukštai į dangų... Jame švietei man tiesiai į širdį. Žemai buvo akmenys ir žemė, o danguje kaitri ugnis žėrėjo. Vėsią naktį ilgai keliavom, ir telefono stulpai mums lenkėsi, kai praeidavom pro šalį.

Marjuska ėmė spaudinėti armoniką, ilgi pirštai ieškojo tono. Jakas ir Johanesas ėmė dainuoti:

– Mes vieniši klajūnai. Tamsa nusvarina mums galvas.

Švelniai dainavau tau: „Vaitok, Darja, raudok, kai numirsiu. Šiandien kai ką atradau. Šiandien jau galėčiau numirti. Likimas – tai aklas ėjimas į priekį, kryptingas betikslišku-mas. Erelis privalės nukristi iš dangaus. Šiandien jau galėčiau numirti.“

– Kokia aš laiminga, kad išsirinkai mane, – dainavai.

– Raudok, mažoji Darja, kai būsiu miręs. Tu dar tik kūdikis, šlapias nuo gimdymo vandenų, tu tik gležnas kiaušinėlis, rausvas ir bejėgis, tu tik mikroskopinė sėklelė, beakė lemtis, beakė berankė lemtis, beburnis bedantis alkis...

– Gera mylėti vasarą. Kalvos ir ežerai pakvimpa ir kraujažolės pražysta kaip orchidėjos, kai tu žvelgi man į širdį. Gera mylėti vasarą.

Buvai apsvaigusi kaip ir aš. Suėmei mano veidą rankomis ir sušnibždėjai:

– Mano aguona, mano Pieti... Atleisk Darjai, nepyk ant manęs.

Vergai aplink mus mušė būgnais ir grojo armonikomis, laivai ilsėjosi uoste, pasiruošę išplaukti į jūrą arba nuskęsti amžiams; tu verkei, žvelgdama man į akis: „Pieti, aš tavo mažoji Darja, ar pameni mane...“

– Čiūčia liūlia, – atsiliepiau perpildyta širdimi.

Viršuj tamsoje sugirgždėjo durys – Anja su plačiais baltais naktiniais marškiniais išėjo ant laiptelių ir pasitrynė akis. Tad jau buvo spėjusi numigti.

– Vyručiai! – šūktelėjo ji ugnies pusėn. – Jūs dar ten nemiegate? Gal bent jau nebegeriat?

Tuomet ji pamatė prie ugnies sėdinčias merginas ir šunį, ir alaus dėžes, ir ant smėlio užtemptą valtį ir jau tyliau pridūrė:

– O jūs ir svečių turit... – ir apsisukusi grįžo trobon.

•

Dabar tavo lūpos šaltos, ir kai nebejudi, tavo akys sustingusios kaip stiklas, o gal kvarcas. Kiekvieną savo sapno akimirką laukiau šiltos bangos, kuri mane nuskandintų, bet nedrįsau tuo patikėti. Tačiau tai buvai tu, mažoji Darja, su alaus buteliu rankoje, mašalais ir dūmais plaukuose, kai Anjai išėjus įsivyravo nejauki tyla. Tu atsistojai, gurkštelėjai alaus ir ėmei deklamuoti:

– Taigi balandis aguoną myli. Skamba valsas balandžio širdy. Skamba valsas balandžio širdy. O naktis taip juoda.

Lašas kraujo – tai meilė.

Ir naktis taip juoda.

Mano balandėli, vasarą į mus žvelgia saulė, žiemą akis įsmeigia tamsa.

Prie savo aguonos krūtinės prigludus šypsaus.

Balandis šoka aguonos guoly. Meilė – tai lašelis kraujo. Vai, kaip skamba valsas, kokia juoda naktis.

Smuikuos vaitoja naktis, saulė – pirštuos žmogaus. Tatai vergų muzika skamba.

Balandis šoka aguonos guoly. Koks karštas tavo kraujas, aguona. Kokie pirštai aguonos karšti.

Vergai groja su sielvartu akyse.

Valsas yra lašas kraujo ir juodas kaip žiemos naktis. Po balandžio vokais ilsis diena.

Tavo valsas baigias, balandėli. Kokia karšta buvo diena, kokia tvanki naktis. Meilė – ant stygų virpantis kraujo lašas. Meilė – begalinė naktis.

Taigi balandis tyliai žvelgia į šalį. Viskas baigėsi. Sudie, lašantis malonume. Vakarykštė – lašelis vergo kraujo. Rytojus šaukia it jūra skenduolį.

Balandis taip myli aguonėlę, kaip smuikas, laukiantis vestuvių, ir kapinių juoda žemelė. Ir vienas jų išeina ir pradingsta.

O tada...

Ateikit, meilės meldžiančios rankos. Palieskit mane. Aš tavo mažoji Darja, kokia aš laiminga, kad išsirinkai mane. Aš lietus pasalūnas, kai diena užgęsta. Aš – bučiuoklis vėjas.

Aplink mus visur medžiai. Šiandien tu išvargusi. Užspausiu tavo akis. Medžiai auga šalia mūsų. Žemę nukloję akmenys. O jei žvilgsniu ieškočiau... gal čia sena laužavietė? Kas žino – gal kažkieno čia būta dar prieš mus. Bet kodėl *prieš*? Galbūt mes pirmieji.

Galbūt tu esi pirmoji, kuri čia pailso. O aš pirmas, kuris negali miegoti. Galbūt aš pirmas su barzda, o tu pirmoji be jos.

Mes bėgam nuo tų, kurie nujaučia mūsų pėdsakus – dar nežino, tik nujaučia. Aš tik noriu pailsti kaip ir tu.

Mes iškeliaujam. Mums tai įprasta. Mes neturim draugų nei mielų prisiminimų. Jau prisiklajojom. Atėjo laikas atsisveikinti.

Raudok savam sapne, mažoji Darja.

Likimas – tai aklas ėjimas į priekį, tikslingas betikslišku-mas. Aš esu sena mirtis – ir manyje gyvena nesibaigianti jaunystė.

Raudok, mažoji Darja.

Ir aš garbinau sunkius kūjus, ir aš dainavau apie mašinas ir Angliją. Ir aš velku savo kūną į Kubos pakrantes ir ten išsilaipinu.

Atsiklaupk prie mano kapo, kai numirsiu, mažoji Darja, melskis, kad vandenys sutekėtų į vienuolių ir ištvirkėlių įsčias, melsk dangaus malonės tirpstantiems kaulams, kuriems atleidžia Hirošimos Mažylis.

Kaip ir tu, aš dainuoju apie mašinas ir Angliją, apie ugnį ir automobilių motorus. Dabar esu čia... iš jaunystės ir iš pažadų.

Ar tau šalta?

Ar tau ten žvarbu?

Per miegus drebi it sužeistas Veneros paukštis. Tai jau praėjo. Ugnis užgeso ir žaizdos užsitraukė. Aš dar pajudinu anglis – gal atsiras kokia neužgesusi žarija. Mes niekuo nesiskiriam. Kai numirei, aš stoviu čia su tavimi glėbyje ir nebylus žiūriu į upę.

Ar matai šviesą languose kitapus upės?

Kartais svajoju apie didelius kambarius, kuriuos jungia ilgi aidintys koridoriai ir į kuriuos pro didelius langus iš kažkur toli krinta šviesa: sienas juosia sidabrinės rožių girliandos, o bronziniai satyrai pašėlusiai šoka palei lubas...

Iš: Timo K. Mukka. Kyyhky ja unikko.
Helsinki: WSOY, 2002
Vertė Urtė Liepuoniūtė

Pieno negeriu, o degtinę geriu

Kitą dieną
Įvyko jūros mūšis; kas toliau –
Tu jau žinai.

Viljamas Šekspyras, „Hamletas“
(vertė Aleksys Churginas)

Teatrališki mirties ir laikinumo įvaizdžiai neretai pasikartoja Oskaro Koršunovo kūryboje: galbūt tai neužsiveriančios temos, režisieriaus vienatvės teatras, o gal tik smagūs siaubo žaidimėliai. Tačiau Koršunovas, savo spektakliuose nuo *tikra* pereidamas prie *netikra*, visgi kalba apie patį teatro ir gyvenimo santykį. Mirties nuojautų pripildyta „Jelizaveta Bam“ dar labiau patvirtina seniai besitęsiantį teatrinės iliuzijos ir tikrovės sąmyšį: „[...] negalit vaidinti mirties. Mirties *faktas* neturi nieko bendra su tuo, kad matome, kaip tai vyksta – tai ne žiopčiojimas ir kraujas, ir kritimas – ne tai daro mirtį mirtimi. Tiesiog žmogus daugiau nepasirodo, ir tai viskas – dabar tu jį matai, o dabar – ne, tai vienintelis tikras dalykas: šią akimirką esi čia, o kitą jau nebe ir niekada nebegrįžti – netrukdomas išėjimas, apie kurį neskelbiama, dingimas, įgaunantis vis didesnį svorį, kol galiausiai tampa sunkus nuo mirties“ (Tom Stoppard, „Rozenkrancas ir Gildersternas mirę“, *Baltos lankos*, 2006, Nr. 20).

Dar būdamas studentas, Koršunovas savo teatrinę veiklą pradėjo nuo oberiutų – Danijilo Charmso, Aleksandro Vedenskio kūrybos. Spektaklyje „Jelizaveta Bam“ režisierius oberiutais pavertė savo studentus: kostiumuotos beveidės žmogystos, tarytum siurrealistiški René Magritte'o paveikslų personažai, pradedantys ir užbaigiantys spektaklį, čia įgyja ypatingą reikšmę. Nebylus ir „pažaisti“ nusiteikęs oberiutų choras pasitinka žiūrovus teatro fojė, čia juos atrenka ir grupuoja, kol visi žiūrovai atsiduria tikrojo spektaklio erdvėje. Sunku pajusti tą akimirką, kada iš smagaus žaidimo pereinama į baimę, galbūt kai žiūrovai išskiriami, kai nusprendžiama, kas už durų pranyks pirmas. Pagaliau pasiekiamas galutinis tikslas – girgždanti, blyksinti, klaustrofobiška spektaklio erdvė.

Režisierius su „Jelizaveta Bam“ leidžiasi gilyn – į teatro požemius, tiesiai po didžiąja scena. Nors žiūrovai yra aiškiai atskirti nuo aktorių, spektaklio erdvė lieka nejauki, nepažįstama ir nepažini. Atrodo, kad tik šioje erdvėje rusų absurdistas Charmsas gali nuskambėti komiškai rimtai, o drauge bejėgiškai ir tragiškai. Režisierius, patupdydamas mus po scenos grindimis ir įkalindamas tarp teatro pamatų bei didžiosios scenos, pats savaime apverčia pasaulį aukštyn kojomis. Pasak Koršunovo, tai paradoksų matematika. Viskas čia tiek pat gyva, kiek ir negyva: žodžiai, personažai, dekoracijos ir pati erdvė. Spektaklis labiausiai primena groteskišką žaidimą. Šią jauseną sustiprina iš visų kampų lendančios žmogystos, o tarp jų pagrindiniai Jelizavetos Bam (akt. Greta Petrovskytė) „linksmybių“ įkaitai – Piotras Nikolajevičius (akt. Martynas Nedzinskas) ir Ivanas Ivanovičius (akt. Marius Repšys).

Pasirinkta spektaklio erdvė paranki Koršunovo analizuojamai temai – teatro prigimties, teatrališkumo, gyvo ir negyvo, tikro ir netikro egzistavimui greta. Tačiau šis teatrališkumas tampa kitoks dėl režisieriaus savirefleksijos, ne veltui būtent šioje teatrinėje erdvėje matome daugybę kostiumų ir dekoracijų iš ankstesnių režisieriaus darbų – vaizdinių OKT spektaklių citatų: tai „Oidipo karaliaus“ Korifėjas-meškinas, Teiresijas-pinokis, Oidipo choro kaukės, butaforinės „Meistro ir Margaritos“ Stalino ir lepšių galvos, „Hamleto“ pelė.

Dmitrijaus Matvejevo nuotrauka

Trapus užuominų tvėrinys nėra atsitiktinis – jis primena, pakartoja ir sujungia režisieriaus kūrybinių ieškojimų kelią.

Spektaklis pradedamas Jelizavetos monologu. Po nervingų ir tylių jos žodžių pasigirsta kažkieno žingsniai. Jie gąsdina ne tik Jelizavetą, bet ir žiūrovus – virš galvos iš pradžių lėtai, paskui vis garsiau ir greičiau žygiuoja būrys žmonių. „Tai jie“, – šaukia Jelizaveta. Kas *jie*? Klaustrofobiška erdvė ima blykčioti ir tampa siaubingai sunku suprasti, kas netrukus įvyks. Mes nematome, kaip siautulingai žaisdami ant didžiosios scenos „šoka“ oberiutai, nes šis muzikaliai tikslus trypimas (choreografė – Vesta Grabštaitė) mus veikia visiškai priešingai – stengiasi įbauginti. Ritmingą vaikščiojimą „ant galvų“ nutraukia garso ir vaizdo blyksnis (kompozitorius – Gintaras Sodeika), sulig kuriuo prieš akis išnyra du kostiumuoti beveidžiai vyrai. Kaip netrukus sužinome – Piotras Nikolajevičius ir Ivanas Ivanovičius. Pasakojimas rutuliojasi aplink nusikaltimą, kuriuo kaltinama Jelizaveta Bam. Tarsi iš paties pragaro sugrįžę Piotras Nikolajevičius ir Ivanas Ivanovičius ketina nubausti mergaitę. Kertiniu spektaklio siužeto skiemeniu vis dėlto tampa nužudymas, kuris jau įvyko – Jelizaveta nužudė žmogų, – ir nužudymas, kuris dar tik įvyks – Piotras Nikolajevičius ir Ivanas Ivanovičius ruošiasi nužudyti tariamą nusikaltėlę. Sunku pastebėti, kada (ir ar) galutinai paaiškėja, jog Jelizavetos Bam auka yra pats Piotras Nikolajevičius, kuris tik vykstant spektakliui tai supranta (o gal prisimena). Tai paradoksų matematika, kaip teigia režisierius. Apversdamas pasaulį aukštyn kojomis, Koršunovas groteskišką spektaklio žaidimą patiki Jelizavetai, kuri geba valdyti visą spektaklio vyksmą ir aplinkybes. Tai mes, žiūrovai, pakliūvame į jos pasaulį, kuris veikia tik pagal jai vienai težinomas taisykles. Aktorė (Koršunovo vadovaujamo IV aktorių kurso studentė) savo išvaizda gąsdinamai tinka šiai erdvei – tamsūs tvarkingai sušukuoti plaukai, juoda, mokyklos uniformą primenanti suknelė ir provokuojantis žvilgsnis iš anksto nuteikia susitikimui su nestabilia ir bauginančia asmenybe. Jelizavetos natūralumas dera su nenuspėjamu ir inertišku spektaklio ritmu, tačiau tai labiausiai prisideda prie paviršinio spektaklio sluoksnio – atmosferos kūrimo, todėl Petrovskytės Jelizaveta (norisi tikėti, režisieriaus sumanymu) – vienasluoksnis vaidmuo. Ji šypsosi, klykia iš siaubo, juokiasi iš čia vykstančio gyvenimo – tačiau tik tiek. Šioje erdvėje ji tėra žaidimo pretekstas, kurio pagrindu klostosi pavydo, kerštо ir išdavystės santykiai tarp Piotro Nikolajevičiaus ir Motinos (akt. Vitalija Mockevičiūtė) bei Tėvo (akt. Remigijus Bilinskas, Remigijus Bučius). Ryškėjanti seksualinė potekstė Piotro Nikolajevičiaus santykyje su mergaite tampa pritvinkusi kerštо ir pavydo jausmų. Tiesa, šis spektaklio sluoksnis bene labiausiai išryškėjo procese: nuo gana miglotai, galbūt vien vaizdiniu žaidusios premjeros iki šiandieninių „Jelizavetos Bam“ *žaidimų*.

Piotras Nikolajevičius stengiasi prisivilioti Jelizavetą, tačiau kyla abejonė – kokiu tikslu? „Kad užmuščiau“, – smagų žaidimą bene pirmą sykį nutraukia kantrybės netekęs Piotras Nikolajevičius. Jo balsas, tariant šiuos žodžius, pasikeičia – linksmas ir komiškas žaidimų draugas prabyla tarsi nusišovęs ir ciniku prisikėlęs Nedzinsko Treplevas („Žuvėdra“, rež. Oskaras Koršunovas, 2014). Aktorius pasižymi gebėjimu sukaupti ir išlaikyti emociją, jam patikėti kulminaciniai veiksmo įtampos taškai, jį režisierius nebe pirmą kartą į sceną išleidžia kaip savo *alter ego*.

Absurdu dvelkianti Charmso pjesė „Jelizaveta Bam“ turi savitą struktūrą, kuri režisieriaus nesupančioja, o priešingai – atveria didelį galimybių lauką. Tik iš pirmo žvilgsnio chaotišką absurdo pasaulį Koršunovas kuria logiškai ir techniškai: čia daug judesio, vaidybos, teatrališkumo ir metaforinių reikšmių. Režisierius spektakliui taip pat prideda keletą Charmso „nutikimų“ (apsakymų iš rinkinio „Nutikimai“), ko gero, tam, kad atsiskleistų svarbūs personažai: Piotras Nikolajevičius, Ivanas Ivanovičius ir Elgeta (akt. Arūnas Sakalauskas), spektaklyje tapęs Albertu Einšteinu. Tėvo personažas aiškiausiai atsiskleidžia kovos su Piotru Nikolajevičiumi scenoje. Ši kova gimsta iš konkurencijos Jelizavetos atžvilgiu. Tragiškai komišką Nedzinsko Nikolajevičiaus partiją perima poetiška aktoriaus Bilinsko (arba Bučiaus) Tėvo laikysena. Tačiau bendra mizanscenos atmosfera iš teatrališkos žaismės pereina į pranašišką baigtį – Piotro Nikolajevičiaus mirtį. O Mockevičiūtės Motiną regime kaip jautrią, tačiau užsidariusią, savo paslaptis sergstinčią moterį. Jos santykiai su Piotru Nikolajevičiumi primena Oidipo ir Jokastės („Oidipas karalius“, rež. Oskaras Koršunovas, 2002) tarpusavio bendravimą, tačiau jau po lemtingojo atpažinimo. Motina sužino, kad nepažįstamasis yra jos sūnus, ir tai sujaukia personažų santykius bei (numanomus) giminystės ryšius.

Tomo Ivanausko nuotrauka

Sustingę kūnai scenoje taip pat „prabyla“ – oberiutų šmėžavimas tampa vaiduokliškas, kai šie iš visų įmanomų kampų įsitraukia į sceninį spektaklio žaidimą, siautulingai vienas per kitą veržčiamiesi nežinia kur, įsiliedami į vaidybinę erdvę ir ją savimi užpildydami. Raudonveidžių būrys labiausiai veikia judesiu: judesiu įsakinėja žiūrovams, judesiu pasklinda po scenos erdvę, judesiu verkia dėl mirusio šeimininko. Šie personažai ištikimai talkina Piotrui Nikolajevičiui, kol šis esti gyvas (ar priešingai – negyvas?). Sudėtinga atskirti raudonveidžių kūnus, įsidėmėti laikyseną ar kitus skiriamuosius bruožus, nematant jų veidų. Susiliedami į vientisą viesulo gūsį ir pasirodydami scenoje, jie nubloškia ir Jelizavetą, ir kitus numirėlius (Piotrą Nikolajevičių ir Ivaną Ivanovičių). Nors beveik visi personažai dingsta iš akių ir vėl randasi per akimirką pasitelkus scenos mechanizmus, o jų išnykimas, paradoksalu, tėra užlipimas ant tikrosios scenos, į kurią šio spektaklio žiūrovui pažvelgti netenka.

Klausimas – kas pagrindinis spektaklio herojus (šiaip ar taip, jis nėra tradicinis) – lieka atviras. Nors lyg ir akivaizdu, kad po Jelizavetos vardu slypi tik pretekstas ir provokacija imtis veiksmų, šį žaidimą laimi ji. Laimėtoja Jelizaveta išsineša stiklinę Piotro Nikolajevičiaus gyvastį, akimirksniu pražudydama visus – Piotras Nikolajevičius, Ivanas Ivanovičius, Elgeta-Einšteinas, Jelizavetos Motina, Tėvas, Tarakonas, „Hamleto“ pelė, „Oidipo karaliaus“ Korifėjas, Teiresijas ir visi oberiutai spektaklio pabaigoje sukasi ant scenos rato, kol galų gale ištirpsta erdvėje. Ar tai teatrinio žaidimo išsipildymas? Sustingę kūnai tiek pat užmigę, kiek ir mirę. Vienintelę Jelizavetą pabaigoje regime „gyvą“, ji lekia priešinga kryptimi vis kartodama: „Jie būtinai ateis, kad pagautų mane ir nušluotų nuo žemės paviršiaus. Ką aš padariau! Ką aš padariau! Jeigu būčiau žinojus... Bėgti?“ Tai mes jau žinome. Tačiau šįkart Jelizavetos baimė kitokia – ji neišvengiama, su ja skaudžiai susitaikoma. Galbūt režisierius taip įamžina laiką – juk spektaklio pabaigoje scena lieka tuščia ir niekas nebeateina nusilenkti žiūrovams. Spektaklis „Jelizaveta Bam“ – tai mirties, siaubo ir sapniškos nesvarumo būsenos kupinas žaidimas. Tačiau kas, be aktorių, dar žaidžia šiuos Oskaro Koršunovo žaidimus?

– RIMGAILĖ RENEVYTĖ –

ROMAS SADAUSKAS

Senos fotografijos

...praeina metai
ir jaunėja
nuotraukose veidai...

•

...pasitaiko akimirkų
kai krūtinė pilna palaimos
ir staiga pasidaro patogu
savo kūne gyventi...

•

...senatvė tokia smeiga
į ją įsikoręs
gali ramiausia apžiūrinėti
visa kas jauna...

•

...stovi
erdvės ir laiko kryžkelėje
prekiauji likusiomis dienomis
prieikite pirkite
arba dovanai pasiimkit
gal viena ar kita pravers...

•

...senstame
aš
mano beretė
lieptas per Ratnyčėlę
akmuo už Švendubrės
senėjimas
štai kas mus jungia
vaikai
gyvenimas
laisvalaikis iki mirties...

Rytoj, nuo pat aušros

Iš Victoro Hugo

Rytoj nuo pat aušros, kada laukai išblykšta,
Išeisiu pas tave. Nelauki – aš žinau.
Ir eisiu aš kalnų viršūnėmis, per mišką,
Nes be tavęs gyvent nebegaliu ilgiau.

Aš eisiu kurčias, aklas visa kam aplinkui,
Toks vienišas, akis įsmeigęs į mintis,
Rankas kryžmai sudėjęs, svetimas, palinkęs –
Ir man šviesi diena bus lyg tamsi naktis.

Ir taip nė vakaro auksinio neregėsiu,
Nei burių ten, Harflero pusėj, iškeltų,
O kai nueisiu, tai ant kapo Tau padėsiu
Laukinių viržių ir erškėtrožių baltų.

1847 m. rugsėjo 3 d.
2007 m. rugsėjo 30 d.

Dykuma

Bandymas prisiminti
Vicente Aleixandre

Lumen, lumen. Iš tamsos ar šviesos
Išniro šis apreiškimas. Įsikūnijo.
Visas šis vyksmas, visa sumaištis – aiškėjimas.
O kentėjimų sapnas – kad ir mirtis miražas.
Mirtie, gyvenime mano, myliu tave iš baimės,
šautuvo buožė, spaudžiama prie peties.
Užima kvapą. Speigas,
šūvio nemirtingumu atsiliepia. Gyvenimas –
viso labo akimirka,
kad pašauktum vardu: VIOLA! Ir nė garso daugiau.
Nuo pat įsčių negyvas purpuras. Vaiskuma.
Prisilietimas lūpų, užlietų vilnies.
Beaistris krantas, į kurį daužosi
kūnai ir bangos, taip pat mano veidas,
lumen, lumen.

Birželis

Viola, sapne, o gal iš tikrųjų mes ėjome
proskyna dideliame sename miške,
ir gulė ant mūsų tamsūs ir vėsūs šešėliai.
– Tai nieko, – sakei Tu, – kelių nepasirinksi,
tai eikim toliau mudviem tekusiu šiuo keliu.
– Sveiki! – mes išgirdome. –
Sveiki! (Šitaip ištariama atsisveikinant.)
Sveiki! Kaip aiškiai žiūri tu į mieląją žemę.
Sustok: aš žvelgiu akimis, didesnėm už ją.
Taip tik nesamas žiūri. Tik nematomas regi.
Eik greičiau, aš nenoriu tavęs aplenkti.

Kryžkelių vingiai

Tenai, už viską lemiančio likimo vingio,
Kvepia sienojais gimtųjų namų.
Eikime taip: pro Truską, Palionį, Stabingį
Ir sustokime už trijų kiemų.

Nusiimkime – kas tebenešiojam – kepurę;
Atsiklaupkime ir įkvėpkime kuo giliau dirvono.
Tokį neįvardinamą sielos būvį
Kažkada geologai vadindavo devonu.

O dabar tai – tik tolimas prisiminimas
Kryžkelėje tarp gyvenimo ir nebūties.
Lekia pro šalį džipai, vairuojami jaunimo,
Niekaip neįgalinčio pavyti ateities.

1959–2015

Iš tavo akių

Viską tu pameni, tik vieno nežinojai:
Likimas, o ne atsitiktinumas –
štai kas sieja mus su pasauliu,
ir išmuša atsiskaitymo valanda.
Aš sakau – tu auksinė
lyg anie (pameni?) kviečiai mėnesienoje,
balta nei rugpjūčio lietus.
Atsakai:
neištikima lyg šviesa,
apakusi lyg tamsa.

Veronika

laukinių kvietkų kekė
giesmių giesmė
pritariama armonika
arba švilpyne
arba ratelio dūzgimu
taip volungiuoja volungė
taip rauda gegužbalsė
likusiam pasauliui klausant
Veronika
iš viso to patapo
savimi
be jokio strioko
įsivyniojo į languotą andaroką
kuris ant viso svieto
žaižaruoja
Veronika
ak tik ne taip
tik ne labai
gyvenkime gražiuoju...

Zodiakas

Prikabink savo laimę prie pasiekiamų dalykų,
bado akis neatitikimai:
Orfėjas be lyros, Apolonas be nosies,
Homeras aklas,
o fragmentai juk veda į chaosą.
Tu žinai, kaip ryja save skorpionai?
Guano genties indėnai džiovina savo miruoklius
tarsi jūros žuvis
ir sustato perpučiamose olose.
Niekas nedingsta. Badas aplinkui.
Žmonės, gaištantys nuo garbės troškimo.
Tu žinai, kaip ryja save skorpionai?

Palikimas

Išskyrus meilę –
nieko neužgyvenau.
Ir nieko nepaliksiu –
nei pasauliui, nei vaikams.
Tiesa, dar medį Pažinimo
sodinau ir auginau.
Tiesa, dar žodis –
ištartas kai kam.
Kai kam neištartas
arba girdėti nenorėtas,
ar užmirštas,
kaip viskas šiam pasaulyje
užmirštama.
O nuo žmonių jame
tai vis dar tiršta
ir vis dar
gimstama,
gyvenama,
numirštama.

SZYMON SŁOMCZYŃSKI

Szymonas Słomczyńskis (g. 1988) – jaunosios kartos lenkų poetas. Debiutavo 2013 metais rinkiniu *Nadjeżdża*, už kurį buvo nominuotas literatūrinei „Nikės“ premijai, taip pat pelnė premiją už geriausią metų debiutą. 2015 metais lankėsi Vilniuje, dalyvavo tarptautiniame audiovizualinės ir eksperimentinės poezijos festivalyje „Tarp“.

Trikampis

Dabar jis grįžta iš darbo,
nes normalūs žmonės vaikšto į darbą, –
nenormalus mūsų trikampyje
esu tik aš.

Jis iškart padarys tau arbatos –
tam ir yra šeimos galva, kad įdėtų
pakelį į karštą vandenį ir
po trijų minučių ištrauktų.

Aš esu tam, kad išklausyčiau tave
telefonu prieš ketvirtą. Po ketvirtos
vis dar esu namuose, prie pašto. Laukiu,
kol pasikeisiu, kaip kad mirusiųjų
laukia Cerberis.

Keturkampis

Bmw įsirėžė į vilkiką dešiniąja puse.
Vairuotojas merdi greitojoj,
jo mylimoji vis dar ten pat –
nupjauta *blond* galva – per patį *The Kills*
dainos vidurį. Jos svarbesnioji pusė,
ir netgi šis tas daugiau, guli ant grindinio mini suknele.
Kažkas prieina arčiau, kad pažiūrėtų į jos stringus, –
kažkas, apie ką būčiau linkęs manyti, kad tai visai ne aš.

Kvepia sudegusia guma, pigiais kvepalais,
kai keliame ją trise: vairuotojas, aš ir tas iš vilkiko,
ūsuotas latvis, gyvybingas, nors veidas supjaustytas stiklo –
sugrok tą keturkampį, sugrok *live*, ką matai,
nes pakartojimo nebus.

Policininkas kažką sako per radijo stotelę. Privažiavo volvas.
Iš jo išlipo kunigas. Žiūri į mus iš tolimųjų šviesų
avanscenos ir atleidžia –

mergaitė vasnoja nupjautos galvos blakstienomis.
Tai vienas iš tų garsų, kurie gali nutrūkti,
gali nutrūkti prieš pat – ir neturi tęsinio.

Penkiakampis

Buvome penkiese: tos trys aistringai juokavo,
kibirkščiavo prie stalelio, visai šalia mūsų, o galėjo
išsirengti ir mylėtis
sudaužyto stiklo šukėmis, lūpdažiais,
tiesiog ant staltiesės, ant grindų tarp alaus balų –

trys gracijos, išlaisvintos iš Huxley romano,
bespalvės kaip mūsų leidimasis po meskalino
į tą košmarišką pasaulį, kur susidvejinau,
o grožis buvo ir toliau yra
kažkur kitur, ne čia.

Ratas

Imola, Tamburello posūkis: tai čia žuvo Senna.
Schumacheris nuvažiavo toliau, pirmiausia čempionatas
buvo paskandintas šampano pursluose, nes toks yra sportas.

Tamburello yra grėsmingas lankstas. Nesunku užsimušti.
Saugios yra slidės. Kamera lėtai filmuoja
Alpes – žavingai nekaltos, tarsi vestuvinis tortas.

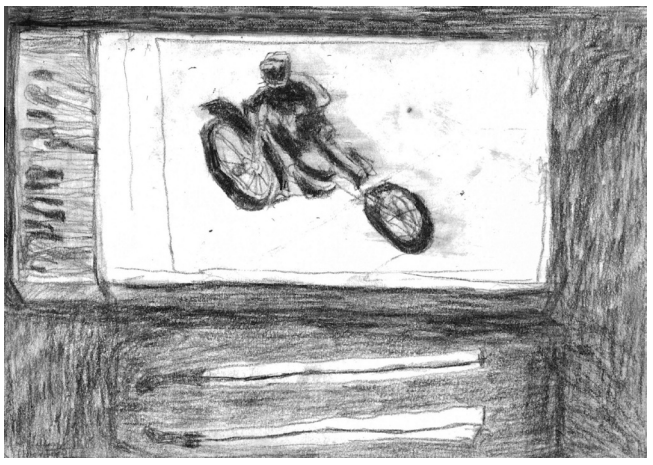

Pirmasis malonumas

Jis iš ten, kur daugiausia kapų.
Gyvena Krokuvoje, kur gimė,
kur baigė, kur nedirba,
kur patikimas finansų skyrius. Čia visi pažįstami,
todėl turi tūkstančius kapų, ar iš tiesų jis iš Krokuvos,
juk yra kapų Lodzėje, Baranovičiuose, Ščecine,
Vloclaveke, Banberyje (Oksfordšyras), Dženksonvilyje
(Florida), kažkur Gruzijoje ir Ramiajame vandenyne.
Gailisi, kad prie pastarojo nėra buvęs.

Neįsivaizduoja, kur bus daugiausia kapų
prabėgus laikui – iš kur jis tada bus? Šiuo metu
testamente rašo: sudeginti (nereikalauja,
kad palaidotų kartu su automobiliu ir mergina),
išbarstyti virš Bialkos upės, prie tilto, ten, kur
tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt ketvirtaisiais
buvo sala. Norėtų Ramiojo, bet tai brangiai kainuotų.
Manai, kad nepavyks? Labiau atsiduok
skaitymo aktui –

kaip paauglė pirmajam malonumui
po didžiojo pasninko, nes pasižadėjo,
kad bent jau per didįjį pasninką
to nedarys. Galvojo apie tą veiksmą
„tai“, apie tą vietą „ten“, tačiau apie delnus galvojo
„delnai“, apie pirštus galvojo „pirštai“, o kolegos vardą
iš antros b išrėkė į veidrodį vonioje garsiai
ir raiškiai – iš tiesų už veidrodžio slėpėsi
Kliunkis Pliumpis, Karalienė ir Triušis, o
kolegos iš antros b ten nebuvo nė kvapo.

Lenkimas

Tomaszo Pułkos (1988–2012) atminimui

Dažniausiai lanko vienas kapines Spiše,
kur vienas kapas, ne šeimyninis, atstoja
visus kitus: ir tą prie Andrychovo,
kuriame niekada nebuvo, – nuo tada liovėsi
važinėjęs traukiniais; ir tą Ravoje,
kurio nesurado, – nuo tada vairuoja
atidžiau. Apie juos galvoja kasdien.

Nebuvo ir Rudnike. Kaip tik virš Odros
lijo lietus, buvo slidu, gruodis.
Tarp mūsų kalbant: bijojo prieiti arčiau.
Odros viduriu plaukė šaka. *Pakšt* –
paklausė Petro, ar atpažįsta citatą.
Petras neišsižadėjo.

Tada jie nusprendė, kad jau gali grįžti
į automobilį, važiuoti toliau
greitkeliu, kur dešine puse nuo seno
velkasi baltarusių vilkikai, prancūzų lengvosios
ir lenkų filologai.

Reikės visus aplenkti.

Kūčios

Voverę ištinka kalbos priepuolis –
priemiestinė lenkų,
iš visko sprendžiant.
Klausia: *Ko čia vėpsai?*
Kūčios toli, tačiau patikiu ausimis.
Sakau, kad iki šiol nesu sutikęs
kalbančios voverės, todėl. Kristus
nėra geltonas; grėsmingai švyti salotine spalva
iš artimiausios eglės. Tikrovė
moters pavidalu ritasi per alėją –
iš pirmo žvilgsnio aštuntas mėnuo. O gal ir devintas.

Dar nežino, kaip skambės
pirmasis to mažiaus joje juokas.
Be voverės ir be Kristaus,
dar salotinio, jai būtų lengviau.
Man irgi, nes voverė kalba kaip pasamdyta,
o Kristus tyli kaip pasamdytas. Kas juos pasamdė?

Kas blogiausia, pasirodė ežys.
Nežinau, ko nori, nes murma.
Toks menkas *skill*. Girdisi juokas –
tačiau kieno?

Velykos

Voverė šokinėdama keičia medžius.
Ne eglės – maumedžiai. Po batais žvyras.
Pasirinkau pasivaikščioti vietoj pogulio.
Dėkui tau, citrinine tešla! Ir tau,
maža juoda.

Šventes leidžiu kūrybos
namuose. Sočiai maitina,
tik internetas nugeibęs ir net radijas
flegmatiškai ieško bangos.
Pagaliau sustojo. Sako, kad *poezija*
yra šviesos paieškos. Laimei, gongas
paskelbia vakarienę. Kas bus toliau? Svetimausiu
po vakarienės, nes nežinau. Tada paskambinsiu
tau ir viską iškilmingai išklosiu.

Grįžau, o tada: atnešė arbatos,
totoriško padažo, vynuogių
ir šaltienos.

Nesvetimavau. Nebuvo su kuo.

Iš: Szymon Słomczyński. Dwupłat. Wrocław: Biuro Literackie, 2015
Vertė Eugenijus Ališanka

Dovilės Bagdonaitės piešiniai

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidinį galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu *www.prenumeruok.lt*.
Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d.
Mėnesio kaina – 1,94 Eur.

Mūsų indeksas 0109.

Metinė prenumerata į užsienį kainuoja 60 Eur. Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti redakcijoje, atsiųsti čekį redakcijos adresu VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius, arba pinigus pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071.

„Šiaurės Atėnus“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademinė knyga“, „Eureka!“ ir „Mint Vinetu“.

Atminties skeveldros: *aš*, miestas ir moteris

Julius Keleras. *Erškėtuogės kopose.* Eilėraščiai. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015. 76 p.

Naujausia Juliaus Kelero eilėraščių knyga „Erškėtuogės kopose“ – savotiškas menininko fotografijų albumas, kuriame akcentuojama akimirkos ir jos (iš) sakymo svarba. Eilėraštis neretai paremtas fotografijos estetika, kalbama vaizdais, pabrėžiamas montažo principas. Žvelgiama ne į aplinką, bet susikoncentruojama į atmintyje išplaukiančius vaizdus. Taip pasirenkama teksto įvaizdžius jungti į savotišką vėrinį, kuris suvokiamas kaip pabirusios skeveldros. Knygoje siekiama išryškinti subjektą ir įvairius jo išgyvenimus, kurie nukreipti į skirtingas laiko kategorijas – praeitį, dabartį ir ateitį. Julius Keleras konstruoja įspūdį kelionės po subjekto praeitį, kuri visiškai kitomis spalvomis nušvinta dabartyje. Vis dėlto knygoje skaitytojas gali atpažinti ir *keleriškų* eilėraščių, kurie artimi ankstesniems, pavyzdžiui, rinkiniuose „Vėliau, gerokai vėliau“ (2013) ar „Tai tu“ (2010).

Eilėraščių knygą sudaro trys aiškiai neįvardinti skyriai, jie vienas kitą pratęsia arba paprasčiausiai sukuria atskirus laukus, kuriuose dominuoja *aš*, miesto ir moters įvaizdžiai. Kiekvieno skyriaus raktu pasirenkami haiku stiliaus poetiniai tekstai, išryškinantys eilėraščius. Taip atskleidžiama būties amplitudė nuo egzistencijos iki mirties. Rinkinyje juntamas atsiribojimas, t. y. eilėraščio subjekto atskirtis ne tik nuo savęs, bet ir nuo aplinkos, *kito*: „Vyšnių dubuo. / O sakei, / kad beprasmiška viskas. // Gal esi ta, / kurios net šešėlis / būtų man šiltas? // Kampuota stiklinė sandėliuke – / iš jos vyną gėrėm / prieš tūkstantį metų. // Erškėtrožės sunertais pirštais – / o mes viens kito / neprisimenam net. // Strazdana krenta. / Ak, tai tik žiedlapis / vyšnios“ („Apie tave I“, p. 10). Poetui svarbu akcentuoti atminties skeveldras. Būtent skeveldros esti ne tiek aštrios, kiek sušvelnintais kampais, viena vertus, spinduliuojančios gyvenimo šilumą, kita vertus, dvelkiančios mirties šalčiu. Siekiama išlaikyti harmoniją tarp gyvenimo ir mirties, bet skaitytojas negali įžvelgti aiškios linijos, kuri skirtų šiuos pasaulius. Skaitytojui įdomiau tyrinėti eilėraščio pasaulį.

Be abejo, dualistiniame pasaulėvaizdyje išlieka ryškus moters įvaizdis – poeto kūrybos leitmotyvas. Atmintyje išnyra neapibrėžtos moters įvaizdis, kuris keliauja per visą eilėraščių rinkinį. Siekiama žaisti su skaitytoju, kai tų pačių pavadinimų eilėraščiai ne jungiami į ciklus, bet išbarstomi skyriuose (pavyzdžiui, eilėraščių ciklas „Apie tave“). Reikšmės, t. y. moterį koduojantys simboliai, jungiami į reikšmių sistemas. Jose dalyvauja subjektas, negalintis susitaikyti, kad gyvena nei praeityje, nei dabartyje: „Prisiminiau tavo veidą – / bet labiau pradžiugino kiaulpienės, / rugsėjo pradžioj tarp smilgų dar žydinčios!“ („Apie tave II“, p. 20) Moterį sudėtinga identifikuoti, nes subjektas kuria abstraktų vaizdą, bet kartu ypač vizualų ir poetišką (moters veidas palyginamas su kiaulpiene). Kita vertus, subjektas, kuris jaučia disharmoniją ir dvasinę krizę, negali įvardinti *tos* moters aiškiai: „Kaip vadinti tave? / Žinau, / o vis tiek abejoju. // Bičių vaško žvakė. / Sueižėjęs medinis stalas. / Ant popieriaus lėtai rašau tavo vardą“ („Apie tave III“, p. 33). Patvirtinama abejonė, bet išlaikomas intymus ir romantiškas subjekto santykis; popieriaus įvaizdis pabrėžia dviejų žmonių komunikaciją, kuri kyla iš neapibrėžtumo ir paslapties. Galbūt subjektas sąmoningai konstruoja iliuziją: „Beveik plikos tuopos. / Beveik pasibaigusi vasara. / Tavo vardas kiekvienam kalendoriaus lapely. // Kritusių lapų žemėlapiai. / Tyrinėju šalis, / kuriose niekada nebebūsim“ („Apie tave IV“, p. 54). Puoselėjamas ir idealizuojamas moters vaizdinys sąmonėje ima ir išnyksta (nuo dinamikos pereinama prie disharmonijos).

Aiškiau eilėraščių subjektas įvardina erdvės kategoriją, kurioje dar kartą išgyvena praeities patirtis. Subjekto erdvė kinta; pavyzdžiui, konkrečiai – Antakalnis, Vilnius, Ukmergė, Nida, Preila. Abstrakčiau – parkas, kavinė, namai. Todėl eilėraščių knygoje „Erškėtuogės kopose“ galime išskirti antrą subjekto išgyvenimų kategoriją, siejamą su erdve ir erdviškumu (miestas, namai, prisiminimai). Kalbama epizodais, realiais vaizdais, kurie subjekto sąmonėje yra permąstomi iš naujo: „Narvely augintas balandis. / Laiptinėj augintas fikusas. / Virtuvėje auginta siela, mano“ („Atmintis apie vaikystę. Antakalnis“, p. 11). Pasirenkama kalbėti iš vaiko pozicijos, kai paprasčiau išreikšti savo išgyvenimus, kurie gana abstraktūs. Stilistiškai paveikesni yra Vilniui skirto ciklo eilėraščiai. Kiekviename juntamas toks įspūdis, kad, rodos, žvelgiama pro fotoaparato objektyvą. Įvaizdžiai ne tik užfiksuojami kameros, bet taip pat išsaugomi atmintyje: „Aušros Vartai prasiveria. / Vaikas angelo veidu / stumia nudaužtą triratį“ („Vilniaus II“, p. 16). Viena vertus, kuriamas atsiribojimo efektas, kita vertus, įvykį subjektas siekia stebėti iš arti, dalyvauti įvykių centre. Nesvarbu, kad tai vaizdas iš praeities; jis įtvirtinamas dabartyje. Tai parodo siekį emocinius išgyvenimus susieti per fragmentišką pasakojimą, sąmonės srautą ar sapnus.

Įdomu, kaip poetiniame tekste pritaikomos fotografijos meno technikos. Vaizdo artinimas, tolinimas, panoraminis vaizdas ir kita. Galima teigti, kad tokia technikų sintezė parodo eilėraščio subjekto sąmonės fragmentiškumą ir netolygumą, kai net pačiam teksto veikėjui sudėtinga identifikuoti ne tik save, bet ir erdvę, kurioje jis yra. Pasikliaujama ir vaiko (praeitis), ir suaugusio žmogaus (dabartis) požiūriu. Svarbiausia – akcentuoti įvaizdžius, epizodus, kurie kaip kokios skeveldros yra įstrigę subjekto sąmonėje. Kita vertus, fragmentiškas pasakojimas, potekstė pateisina eilėraščio formą. Išaukštinamas miesto vaizdas, susijęs su skirtingais eilėraščio subjekto gyvenimo tarpsniais (gimtasis Vilnius, sodas Ukmergėje, kelionių motyvai). Būtent per erdvės semantiką subjektas vaizdą ne tik fiksuoja, bet ir reflektuoja (per vaizdą vyksta savirefleksija). Neretai fragmentiškumas dekonstruoja minties vientisumą. Stengiamasi apimti vaizdą įvairiais rakursais: „Skalbinius džiausto. / Rugpjūčio žvaigždės / lenda pro vaikiškus marškinius. // Pagalvė ant žemės. / Turbūt ir vėl sapnavau serbentynus – / sode Ukmergėj – raudonus, pritvinkusius. // Kriaušė tavo rankoje / nežino nieko apie tvenkinį, / kurio vandeniu buvo laistoma. // Vaikystės sūpynės sode, / blynai su obuoliais, pokaičio miegas – / kokiam kambary visa tai? // Atrakinu duris. / Aklina tamsa sode. / Žiogas liko su anuo vaiku vasaroje. // Atverstas Šventraštis. / Katės letenėlė bobutei Genutei / brauko per megztinį“ („Ukmergės“, p, 21).

Vis dėlto rinkinyje dominuoja ne vien tik moteris ar miesto erdviškumas, bet ir sapnų poetika. Tai ryškiausia penkių eilėraščių cikle „Aguonos, aguonos“. Kuriama tekstų grandinė ir atsisakoma fragmentiškumo. Subjekto išgyvenimai palyginami su aguonos simboliu: „Aguonos nėra keliautojos – / jos tik moka tylėt / apie meilę. // Ar nekenčia jos kandžių? Reikės pasiklaust kitą vasarą, / jei prireiks vilnonio megztinio“ („Aguonos, aguonos IV“, p. 48).

Taigi Juliaus Kelero eilėraščių knygoje pasirenkama ne tik fiksuoti vaizdus, bet ir apmąstyti save. Ir nesvarbu, kad kelios sąmonėje įstrigusios skeveldros rodo minties netolygumą. Vis dėlto skeveldros įprasmina minties sentimentalumą ir efemeriškumą. Kai pasirenkama žaisti tikrovės atspindžiais to net nežinant.

– ASTIJUS KRAULEIDIS-VERMONTAS –

TEKSTAI NE TEKSTAI

Miglės Anušauskaitės komiksas

Atsiprašome dėl praėjusiame numeryje nekokybiškai atspausto komikso ir dėl laikraščio vėlavimo – turėjome nepatogumų dėl sugedusios spaustuvės mašinos.

„Ypatingi ženklai“. Lenkijos transformacijos karta

Paulina Wilk. *Znaki szczególne.*
Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2014. 256 s.

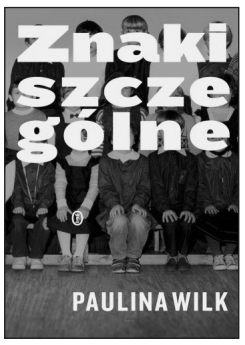

Atsiminimai dažnai rašomi sulaukus garbaus amžiaus, įvertinus nuveiktus darbus. Tačiau skaitančią Lenkijos visuomenę pasiekė jaunos, dar keturiasdešimties metų neturinčios, autorės Paulinos Wilk knyga „Ypatingi ženklai“, pavadinta pirmąja Lenkijos transformacijos kartos autobiografija. Autorė, gimusi 1980 m., jau gana žymi literatė ir publicistė. Prieš tai pasirodę kiti jos darbai buvo pastebėti ir sulaukė pripažinimo. 2011 m. publikuoti pasakojimai apie keliones po Indiją „Lėlės ugnyje“ *(Lalki w ogniu)*. Ši knyga pelnė ne vieną apdovanojimą. Kitas jos darbų ciklas – knygelių vaikams serija apie Meškiuką Kazimierą. Pagrindinis herojus vargsta dėl to, kad nenori būti toks kaip tūkstančiai masiškai pagamintų meškiukų, todėl pabėga į didelį miestą.

„Ypatingi ženklai“ sukėlė gana didelę nuostabą ir Lenkijos intelektualiniame kontekste įvertinti gana kritiškai, nors autorė nepasmerkta. Vienas komentatorius teigė, esą ji pateikė kerintį, bet vienpusišką ir naivų Lenkijos Liaudies Respublikos vaizdą. Jis samprotavo, kad tuomet bulgariški arbūzai išties buvo sultingi, bet socializmo kritika baigdavosi „Sveikatos taku“ *(Ścieżka zdrowia)*, kai dvi eilės milicininkų mušdavo tarp jų varomus žmones. Lenkijos Liaudies Respublikoje žmonės gal tikrai daugiau draugavo ir bendravo, bet kartu ir skųsdavo vienas kitą saugumui (Sebastian Łupak, „Znaki szczególne“ Paulin y Wilk, czyli sentyment za PRL-em, niechęć do kapitalistycznej bestii“, *http://kultura.newsweek.pl*). Į šiuos teiginius Paulina Wilk atsakė, kad pasakodama vaikystės prisiminimus, natūralu, nematė buvusios sistemos baisumų, o knygoje nenutylėjo praėjusios epochos trūkumų. Autorė kritiškos pozicijos šiandienos atžvilgiu neatsisakė ir per pokalbį televizijos TVN24 laidoje „Kitas požiūris“ *(Inny punkt widzenia)* atvirai pareiškė, kad galime sulaukti kapitalizmo pabaigos, o tokios idėjos, jų vieša raiška yra didelis iššūkis šiandieninėje Rytų Europos kultūrinėje terpėje.

Dalis kritikų nesutiko su knygos idėjomis, argumentuodami tuo, kad neprisimena tokio vaizdo, kokį pateikia autorė. Ne visų jaunuolių svarbiausias tikslas buvo dirbti tarptautinėse korporacijose, daugelis teigė šiandieniniame pasaulyje nematantys visuotinės frustracijos. Argumentai stiprūs, bet vargu ar visų atsiminimai gali būti vienodi. Aš taip pat daug ko nepamenu arba pamenu kitaip nei mano pažįstami ar artimieji. O ir požiūris į praeities įvykius dažnai kinta. Tačiau ar tai priežastis atmesti teksto idėjas, išsamiau jų neišanalizavus? O knyga išties įtraukianti – pagavus stilius, negausios, bet įspūdingos nuotraukos, patrauklus pasakojimas apie neblogai pažįstamą šalį.

Tačiau recenziją rašyti sunku, nes kuo toliau, tuo sudėtingiau pajusti Lenkijos pulsą. Trys vizitai praėjusiais metais ir mėnuo Varšuvoje šiais paliko išties skirtingus įspūdžius. Šiandieninė Lenkija švyti. Pamenu, kaip pernai pavasarį smarkiai pavėlavus autobusui tik prieš vidurnaktį atvykęs į Vroclavą išėjau pasivaikščioti po šį gražų miestą. Rotušės aikštė buvo pilna žmonių, miesto centre virė kultūrinis gyvenimas. Pasijutau kaip naktiniame Berlyne ar Helsinkyje. Lenkija svarbi visos Europos mastu kaip didžiulė eksporto ir importo rinka; jos sostinė tampa reikšmingu centru, daugiataute metropolija; daugybė žmonių iš Ukrainos, Baltarusijos, Vietnamo, Turkijos, kitų Azijos ar Afrikos valstybių čia randa galimybių dirbti ir mokytis. Kyla daugiaaukščiai verslo centrai, tvarkomi keliai, šaligatviai, parkai. Reikia pripažinti, Lietuvos ekonominė padėtis blogesnė, pas mus mažiau socialinio teisingumo, Lenkijos mokslas ir kultūra nėra tiek sukomercinti ir subiurokratinti. Tačiau pasikeitus valdžiai suirutė jaučiama ir Lenkijos ekonomikoje. Negalima nepastebėti vis kylančių kainų, gyventojai masiškai emigruoja, skurdas, vargas, alkoholizmas matomi kiekviename žingsnyje. Yra ir kitų smulkmenų, prie kurių nepavyksta priprasti, – labai keistai atrodo visur pamėgtos dirbtinės gėlės. Nesuvokiamas besaikis buitinės chemijos naudojimas, nuo jos kartais tiesiog pykina. Nejaukiai atrodo miesto centre greta restoranų ir parduotuvių įsikūrusios laidojimo firmos, pro kurių langus matosi sustatyti karstai, o jų švieslentės skelbia apie nuolaidas...

Lenkiją sunku suvokti, kaip ir jos transformacijos kartą, su kuria nuolat tenka bendrauti. Tačiau daugelis minčių ir idėjų Paulinos Wilk knygoje pasirodė vertos dėmesio ir labai artimos. Pirmame skyriuje „Ekspresas Maskva–Berlynas“ autorė dalinasi ankstyviausios vaikystės prisiminimais apie nedidelio pusiau uždaro karinio miestelio prie Varšuvos kasdienybę paskutiniais metais iki taikios revoliucijos. Autorė prisimena vaikų žaidimus, kai jie laukdavo traukinio, jungusio tuometinių Tarybų Sąjungos ir Vokietijos Demokratinės Respublikos sostines. Žvelgdami į nuriedantį sąstatą vaikai skaičiuodavo vagonus: laimė, nelaimė, dėžutė, lapas. Būdavo nekas, jei ties paskutiniu vagonu ištardavo žodį „nelaimė“. Autorė prisimena, kaip mokykloje per priešpiečius visi valgydavo vienodus sumuštinius ir obuolius, o jei kas turėdavo bananą, mokytoja paprašydavo pasidalinti arba valgyti vienam, kad kitų nenuliūdintų. Mokinių buvo tiek, kad mokytasi dviem pamainomis, o klasės žurnaluose trūkdavo vietos naujoms pavardėms.

Tačiau netrukus prasidėjo permainos – autorės akimis jos atrodė tarsi baldų keitimas. Išties buvusioje epochoje baldų keitimas būdavo ilgas ir sudėtingas procesas, o naujais laikais niekas neprisiriša prie savo istorijas turinčių senų komodų ar sofų. Staiga viskas ėmė keistis, suaugusieji, o paskui ir vaikai siekė atsisakyti praeities ir kurti ateitį. Pasikeitė Lenkijos pavadinimas ir herbas, o geografijos mokytoja apie naujai atsiradusias valstybes aiškino naudodama senus gaublius ir atlasus. Rašytoja pasakoja, kad tapo nereikalingi vyresnio brolio istorijos vadovėliai, nes buvo pakeisti naujais, tačiau iš biologijos vadovėlių tebebuvo mokomasi. Negaliu nepasidalinti dviem refleksijomis šia tema. Pamenu, kaip pasakiau mokytojai, kad jūrų kiaulytė pagraužė mano istorijos vadovėlį. Pedagogė atsakė: „Ji visą jį turėjo sugraužti.“ Netrukus tokių vadovėlių mokykloje neliko. O botanikos vadovėlis išties išgyveno ilgiau, tiesa, pamenu, kad vietoj aplinką tvarkančių pionierių nuotraukos buvo įdėtas piešinys, kuriame mokiniai lygiai tokiomis pačiomis pozomis grėbė lapus, tiesa, jie buvo pavaizduoti be raudonų kaklaraiščių.

Netrukus gyvenimas nusidažė visai kitokiomis, gerokai ryškesnėmis spalvomis, pilkus sąsiuvinius pakeitė spalvoti, kone kiekvienas įsigydavo skirtingus flomasterius, parduotuvėse atsirado seniau nematytos kramtomosios gumos ir bulvių traškučių, apie kuriuos jau anksčiau pranešdavo gausios reklamos prieš laidą vaikams. Netrukus pamėgti vietiniai filmukų herojai išnyko, juos užgožė užsienietiškos animacijos personažai. Išryškėjo žmonių siekiai atsiskirti, susikurti kiek didesnę privačią erdvę. Erdvios terasos prie blokinių namų, kur vaikai galėdavo žaisti, buvo užtvertos, užsodintos gėlėmis, namuose atsirado telefonspynės. Kuo toliau, tuo labiau ėmė ryškėti turtinė nelygybė, imta suprasti, kad teks konkuruoti.

Anksčiau žmonės neišmesdavo daiktų, kol jie bent veikdavo, tačiau netrukus išsvajotus kasetinius magnetofonus pakeitė kompaktinių diskų grotuvai, o gimimo dieną padovanotos rašomosios mašinėles greit nebereikėjo – ją pakeitė kompiuteris. Kaip ir autorė, matėme mobiliųjų telefonų atsiradimą ir madų kaitą. Beje, Vroclavo pašto muziejuje pirmieji didžiuliai belaidžio telefono ryšio aparatai jau eksponuojami kaip praeities artefaktai. XX a. 9 ir 10 dešimtmečių sandūroje prie kiekvieno kampo būdavo legaliai ir nelegaliai keičiami pinigai, o dabar, anot Paulinos Wilk, jie tapo nematomi, nepaliečiami, bet jiems pavyko įsivyrauti visose gyvenimo sferose.

Autorė rašo apie savo kartos svajones, viltis ir siekį tapti tikrais europiečiais. Nebuvo kitos išeities – 2004 m. gegužės 1 d. Paulina Wilk nuoširdžiai šventė. Praėjo keleri metai, už europinius pinigus buvo suremontuota geležinkelio stotis, tačiau pro kiek laiko modernios konstrukcijos sutrūkinėjo ir stotis vėl tapo vargana. Kaip tai primena Lietuvos realijas...

Jau pačioje permainų epochos pradžioje triumfavo jaunystės kultas. Kadaise buvę specialistai tapo nereikalingi, o į jų vietą atėjo jauni ir drąsūs, nors dažnai stokojantys elementarių žinių ir sugebėjimų. Švenčiausiąja kapitalizmo šventove tapo „McDonald’s“, į kurio atidarymą Varšuvoje suvažiavo žmonės iš visos šalies. Koks pavojingas sveikatai greitasis maistas, ilgą laiką nežinota ir net nekalbėta.

Keitėsi žmonių santykiai. Tėvai tapo vis rečiau matomi, o jų patarimų vis rečiau klausoma, kaip ir jų perspėjimų, kad firmos reikalai neverti nemigos naktų, o nereguliariai maitindamasis susigadinsi skrandį... Buvo tikima, kad jaunajai kartai atsiveria tūkstančiai galimybių. Viskas keitėsi ne tik Lenkijoje. Rašytoja pasakoja apie išvykas pas draugus į Maskvą ir grįžtamuosius vizitus. Kone visi veždavo cigaretes, džinsus, kosmetiką, o parsiveždavo paslėptą auksą. Didžiausiuose Varšuvos stadionuose vykdavo turgūs, juose buvo paklausi tarybinė elektroninė technika. Pardavusios ją, autorės tėvų draugės maskvietės pirkdavo kelnes, kelnaites, papuošalus, viską, kas tuo metu buvo paklausu, ir veždavo parduoti savo šalyje. Tačiau netrukus tokie ryšiai ėmė trūkinėti, prasidėjo judėjimas į Vakarus, siekta įveikti kompleksus, į kiekvieną kelionę būdavo imami „nematomi kastuvai“, kad būtų užkasti skirtumai tarp Lenkijos ir Vakarų. Bet po kurio laiko ilgos varginančios kelionės autobusais, su nakvynėmis kempinguose, kuriomis siekta pažinti Europą, baigėsi. Lenkijos vidurinės klasės atstovai jau gali kartkartėmis nuvykti į Turkiją, Egiptą ar Tunisą, pasilepinti paplūdimiuose ar viešbučiuose, kur viskas įskaičiuota, o vietiniai lenkus (kaip, beje, ir lietuvius ar rusus) vertina kaip Vakarų pasaulio atstovus ir tikisi gausių arbatpinigių. Beveik viskas pasikeitė, patobulėjo, deja, pasak publicistės, nieko nėra blogiau nei išsipildžiusios svajonės, nes tada tenka kurti naujas. Lenkijos visuomenė jaučiasi kaip armija, pasiryžusi žygiuoti į mūšį, o jai jau įsakyta pailsėti. Anot Paulinos Wilk, daugelis pamažu nusivilia esama konkurencijos ir kovos sistema ir tarsi „nusėda ant dugno“. Pati autorė prisipažįsta gyvenanti mažame bute Varšuvoje, turinti laidinį telefoną, važinėjanti tramvajumi ar dviračiu. Ji jaučiasi žymiai laimingesnė organizuodama literatūrinius susitikimus nei tada, kai dirbo brangiai mokamą darbą. Lygiai taip pat kaip ir jos draugė bendradarbė, baigusi teatrologijos studijas, ilgus metus dirbusi viešųjų ryšių agentūrose, o galiausiai metusi šį darbą. Autorė stengiasi pirkti produktus tiesiai iš ūkininkų, vengia korporacijų ir prekybos centrų, kreditų ir komercinių pasiūlymų. Knyga palieka viltį, kad galima išvengti siaučiančio tempo ir gyventi ramiau. Ir dėl to kur kas daugiau laimėti, nei prarasti.

Ši knyga buvo tarsi atgaiva. Skaitydamas nuolat pajusdavau, kad galvoju panašiai. Kita vertus, ne su viskuo norisi sutikti. Visų pirma išties ne visi jaunosios kartos lenkai pasinėrė į lenktynes dėl geresnės vietos po saule. Dauguma mano pažįstamų – mokslininkai ir humanitarai, turintys kur kas mažiau ambicijų ir aspiracijų. Tačiau stebiu, kaip netvirtas gyvenimo pagrindas ir nuolatinė įtampa dėl ateities veikia brandžius žmones, pasiaukojusius savo darbui. Tiesa, kai kurie autorės teiginiai pasirodė pernelyg optimistiški. Aišku, gal dabar lenkai gyvena geriau nei bet kada anksčiau, bet ekonominiai kontrastai išties stulbina. Prisimenu Čenstakavą – ne tik blizgantį bažnyčių kompleksą, bet ir apleistą miestą su vidury gatvės besivoliojančiais girtuokliais. Arba Lodzę, kurios naujieji rajonai žėri, o senamiestis, net centrinė aikštė tebėra apgriuvę. Pamenu šiame mieste varganų lūšnų ir neremontuotų namų apsuptyje stūksantį gražų modernų darbo biržos pastatą... Statistiniai duomenys taip pat gana aiškiai teigia – Lenkijos gyventojų atlyginimai vieni mažiausių Europos Sąjungoje.

Ar autorė siekia primesti savo požiūrį? Manau, kad ne, ji kviečia diskutuoti ir permąstyti daug dalykų, o to dabartyje trūksta. Norom nenorom kyla būtinybė lyginti su mūsų šalies padėtimi. Daugybė mano kartos atstovų pripažįsta dabartinės sistemos netobulumą, pamažu suvokia galimybių ribotumą. Kurso draugas, kadais metodiškai siekęs karjeros, liūdnai konstatavo ir pacitavo: „Dirbu neįdomų darbą, kad galėčiau prisipirkti nereikalingų daiktų ir jais pasipuikuoti prieš man nepatinkančius žmones.“ Apatija, nepatiklumas, biurokratinis požiūris, nepotizmas, voliuntarizmas, neretai netgi chamiškumas ir skundimai tebeegzistuoja tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje. Be abejo, šiandien gyvename sistemoje, kuri tobulesnė nei tos, kurios Lietuvoje egzistavo anksčiau, technologinis progresas akivaizdus. Tačiau būtinybė išsilaikyti ir baimė būti sutraiškytam smarkiai įsuktų gyvenimo girnų atima be galo daug jėgų. Aišku, nėra taip blogai. Artimiausi pažįstami tebebendrauja, padeda vieni kitiems, tėvai ir seneliai nuolatos lankomi. Sulaukus šeimos pagausėjimo didelė dalis daiktų sudovanojama. Kuo toliau, tuo labiau aiškėja, kad norint gyventi ir kurti būtina daugiau ramybės ir nuoširdumo.

– DOMININKAS BURBA –

Akedija, Evagrijus Pontietis ir Gabrieliaus Bungės antimodernizmas

Prieš porą mėnesių knygynuose pasirodė puikus Gabrielio Bungės knygos „Akedija: Evagrijaus Pontiečio dvasinis mokymas“ vertimas į lietuvių kalbą (vertė Giedrė Sodeikienė, Kaunas: Vox altera, 2015). Joje vokiečių teologas aptaria IV a. Dykumos Tėvo Evagrijaus mokymą apie akedijos, nusiminimo arba *bodesio* (kaip verčia Sodeikienė), ydą, artimą depresijos būklei. Kadangi lietuviškas vertimas neturi jokio papildomo įvado, o, manau, daugelis knygos motyvų neatpažįstami eiliniam lietuvių skaitytojui, nutariau kompensuoti šį trūkumą aptardamas tiek autoriaus pažiūras, tiek minėto veikalo turinį.

Apie autorių

Gabrielius Bunge – buvęs benediktinas, vienas geriausių Evagrijaus specialistų, 2010 m. perėjęs iš katalikybės į Ortodoksų Bažnyčią. Po šio įvykio Rusijoje jis tapo savotiška „superžvaigžde“. Jo knygos apie dvasinį gyvenimą, maldą leidžiamos gausiais tiražais, rusiškose interneto svetainėse – daugybė interviu apie jo biografiją, perėjimą į stačiatikybę.

Kaip liudija pats autorius, viena pagrindinių išėjimo iš Katalikų Bažnyčios priežasčių buvo pokyčiai, įvykę po Vatikano II susirinkimo. Pasak Bungės, viso bažnytinio gyvenimo liberalizacija privedė prie tradicinio dvasingumo dezintegracijos ir net patys katalikų vienuoliai ėmė ieškoti dvasingumo šaltinių už Bažnyčios ribų. Jam asmeniškai skandalingiausia patirtis buvo jo brolių benediktinų atsigręžimas į Tolimuosius Rytus: dalis benediktinų pradėjo praktikuoti *zazen*, veisti *zen* sodus.

Bunge atsigręžė į Ortodoksų Bažnyčią. Jis daugybę dešimtmečių palaikė ryšį su graikų ir rusų vienuoliais, keliavo po šias šalis, studijavo graikų Bažnyčios Tėvų palikimą. Iš pradžių perėjo į Rytų ritą (būdamas benediktinas, gyveno pagal Rytų krikščionių tradicijas), vėliau, praleidęs daugybę metų atokiai Šveicarijos kalnuose, priėmė sprendimą pereiti į Ortodoksų Bažnyčią.

Krikščioniškieji Rytai kaip alternatyva modernizmui

Polemika su modernizmu – viena svarbiausių Bungės knygos apie Evagrijų motyvacijų, nors ir ji lieka atvirai neįvardyta. Jau pirmuose puslapiuose skaitome Bungės kreipimąsi: „Skaitytojas turbūt paprieštaraus: „Tik nepasakok mums apie pasaulį ir velnią! Tos senos pasakaitės šiuolaikiniam žmogui nė motais!“ Taip – sunku pasakoti šiuolaikiniam žmogui apie blogį kaip personalią jėgą. Tikra tiesa, jog vienas šiuolaikinis biblistas netgi drąsiai pareiškė, esą jau metas palaidoti „velnio mitą“.“ Autorius čia kalba apie Vokietijos teologines madas, kurios dar tik ateina į Lietuvą.

Biblistas, kurį mini Bunge, yra vokietis Rudolfas Bultmannas (1884–1976). Bultmanno teigimu, „Naujojo Testamento kosmologija iš esmės yra mitologinė. [...] [Pasaulis] yra, viena vertus, antgamtinės Dievo ir angelų, kita vertus – Šėtono ir jo demonų veiklos scena. [...] Žmogus nekontroliuoja savo gyvenimo. Piktosios dvasios gali jį apsėsti. Šėtonas gali jam įkvėpti piktas mintis.“ Bultmannas teigė, kad ši kosminė mitologija nėra krikščionybės esmė ir kad Naująjį Testamentą reikia *demitologizuoti* (Maceina verčia „numitinti“). Tikėjimo šėtonu kaip asmeniu taip pat reikia atsisakyti kaip nepriklausančio krikščionybės esmei.

Nors Bultmannas buvo liuteronas, jis padarė labai didelę įtaką katalikų teologijai (kaip ir apskritai vokiečių liuteronybė – katalikybei po Vatikano II susirinkimo). XX a. Katalikų Bažnyčioje plito požiūris, kad kalbos apie demonus ir egzorcizmai – beviltiškai pasenę dalykai. Todėl net tarp krikščionių, kuriems ir skirta Bungės knyga, Vokietijoje ne taip lengva rasti tikinčių velnio egzistavimu.

Taigi, tekste pirmiausia iškyla modernizmo ir „teisingo požiūrio“ opozicija. Bunge neįvardija, kas tas teisingas požiūris, tačiau, manau, būtų pagrįsta jį įvardyti fundamentalizmu (kaip grįžimu prie fundamento, t. y. prie pamatų). Juk jis ir pats žavisi tuo, ką vadina „Dykumos tėvų evangeliniu fundamentalizmu“ *(sic!)*, kai jie besąlygiškai vykdo Evangelijos moralinius įsakymus („parduok, ką turi, ir išdalyk vargšams“ ir pan.). Bet, autoriaus poziciją priskirdamas fundamentalizmui, visų pirma turiu omenyje religijotyrininko Martino E. Marty ir istoriko Scotto Appleby apibrėžimą: „[Tai] prieiga arba strategijų visetas, kuriuo apsiaustyje esantys tikintieji bando išsaugoti savo išskirtinę tautos ar grupės tapatybę […]. Tai daroma selektyviu praeities mokymų, tikėjimų ir praktikų gaivinimu.“

Būtent todėl simptomiška, kad Bunge gręžiasi į gilią identiteto krizę išgyvenančius krikščioniškuosius Rytus – Graikiją, Rusiją. Ten jis atranda modernistų prarastą Rojų. Vakaruose, pasak jo, jau sunku rasti dvasios tėvą, o Rytuose šis institutas, kaip ir vienuolių bei pasauliečių glaudūs ryšiai, tebegyvuoja.

Fundamentalizmas ir tradicija

Be abejonės, ši Rytų ir Vakarų opozicija, kaip ir fundamentalizmo ir modernizmo, nėra pagrįsta. Vienas iš garsių Maskvos teologų Aleksejus Osipovas nuolat savo paskaitose sako, kad dvasios tėvai Rusijoje nyksta, vienuolynai – išsigimsta, o pati Rusijos kultūra yra labai paveikta Vakarų. Šiuolaikinės rusų teologijos tradicijos (neopatristinė sintezė ir rusų religinis renesansas) susiformavo veikiamos vokiečių idealizmo ir romantizmo, o beveik visos ortodoksų valstybės, anot teologo Aleksandro Šmemano, gyvavo valdomos diktatoriškų marksistinių arba fašistinių režimų. Tai, ką regime Graikijoje ir Rusijoje šiandien, – ne modernizmo nepaliestos tradicijos išsaugojimas, o savaip sukonstruotas atsakymas į modernybės iššūkius.

Tiek pat nepagrįsta vadinti Dykumos Tėvus fundamentalistais. Vieną jų, Evagrijų Pontietį (IV a.), Bunge pristato kaip visiškai atsidavusį tradicijai: „Laiko atžvilgiu Evagrijus jau priklauso trečiai kartai: jo mokytojas Makarijus Didysis dar pažinojo Antaną. Taigi, be turtingos savo patirties, Evagrijus dar gali remtis „tradicija“, labai gryna ir neiškreipta“ (kartu minima, kad jis mokėsi pas Grigalių Nazianzietį ir Bazilijų Didįjį). Tačiau nutylima, kad Evagrijus Pontietis buvo origenistas, ekskomunikuotas V visuotiniame susirinkime, kad Dykumos Tėvų mąstymą smarkiai veikė Aleksandrijos teologijos mokykla (net Antano Didžiojo laiškuose aptinkama stipri Origeno įtaka), kuri buvo labai „moderni“. Patys Tėvai kapadokiečiai (Grigalius ir Bazilijus) nuolat įrodinėjo, kad krikščioniška teologija turi perimti nekrikščioniškos kultūros laimėjimus.

Esu priverstas žodį „moderni“ rašyti kabutėse, nes visgi modernizmo ir fundamentalizmo problema yra tik mūsų laikų problema. Bendriausiu pavidalu ši problema gali būti suformuluota taip: atsiradus naujoms gyvenimo sąlygoms ir aplinkybėms, iškilo naujų klausimų, į kuriuos niekada neatsakinėjo tradiciniai tekstai (ir negalėjo atsakyti, nes tada nebuvo tokių klausimų). Šiuolaikiniam žmogui, besiremiančiam šiais tekstais, reikia išspręsti uždavinį, kaip perskaityti šiuos tekstus, kad jie tam tikru būdu atsakytų į tuos klausimus, į kuriuos atsakyti būtina.

Kai kurie klausimai labai gerai žinomi. Senovėje labai menkai žinota apie žmogaus seksualumą, homoseksualizmą, kultūros buvo patriarchalinės. Ar pasikeitus visuomenės požiūriui neturėtų būti kitaip perskaitomi tekstai, parašyti tose patriarchalinėse kultūrose? O kaip su modernia kontracepcija, turint omenyje, kad tekstai apie lytinį gyvenimą parašyti kultūrose, kur tikėta, kad moteris gali pastoti nuo vėjo ar nendrės?

Apšvietos žmogui, tikinčiam neribotu mokslo progresu, atsakymai peršasi savaime – mokslo neišmaniusių žmonių tekstai negali būti autoritetingi. Tačiau pažvelgę kitu žvilgsniu pamatome, kad tie tekstai – apie amžinąsias žmogaus bėdas, apie jo egzistenciją, gimimą, mirtį, ligą, kančią, džiaugsmą, meilę, viltį. Žmogus liko žmogumi ir tekstų gebėjimas atsakyti į *amžinuosius* klausimus verčia susimąstyti, ar šie tekstai nėra autoritetingi atsakyti ir į kitus klausimus, kurie mums galbūt tik atrodo mūsų *laikų* klausimai, o iš tiesų yra amžini. Knygoje „Akedija“ Bunge nagrinėja vieną iš tokių dilemų – psichologijos (psichiatrijos) ir tradicinės krikščionių asketikos santykį.

Evagrijaus demonologija

Evagrijaus pažiūros knygoje pristatomas pasitelkiant kontrastą su Vakarų demonologijos tradicijomis. Pasak Bungės, Evagrijaus doktrina „nė iš tolo nepanaši į, tiesą sakant, nekrikščionišką viduramžiškąją velnio ir raganų baimę, ši demonologija pasižymi pamatiniu optimizmu“. Tas optimizmas – pamatinis įsitikinimas, kad *viskas* yra gėra (ir žmogaus prigimtis, ir net demonai patys savaime, kaip žmogaus kūriniai) ir kad žmogaus valia dalyvauja priešinantis blogiui (askezė gali padėti iš jo išsivaduoti). Šias pažiūras Bunge priešina su vakariečių Augustino ir Jeronimo pažiūromis: vienas teigė, kad žmogaus prigimtyje nuo gimimo yra nuodėmė ir net jo valia yra nuodėmės iškreipta, kitas – kad Evagrijaus propaguojamas beaistriškumo siekimas žmogų gali paversti „arba Dievu, arba akmeniu“.

Bunge nutyli, kad Evagrijaus pažiūros, kaip minėjome, buvo kritikuojamos ir Rytuose. Vienas žymiausių senųjų tekstų apie tai – šventųjų Barsanufo ir Jono dvasiniai patarimai, kuriuose jie neleidžia savo mokiniams skaityti Evagrijaus kosmologinių traktatų. Pagrindinė priežastis – Evagrijaus origenistinis kosmologinis optimizmas, vedantis į apokatastazės idėją (įsitikinimą, kad laiko pabaigoje viskas bus išganyta, ir visi žmonės, ir net pats šėtonas), vėliau pasmerktą kaip erezija.

Bunge, žinoma, niekur nepropaguoja apokatastazės idėjos ir niekur nenagrinėja, ar Evagrijaus pažiūros ją implikuoja. Evagrijų jis interpretuoja remdamasis Rytų krikščionybės Bažnyčios tradicija. Iš tiesų Rytų Bažnyčia niekada nekalbėjo apie „prigimtinę nuodėmę“, neniekino žmogaus valios, o naudojosi kita konceptualine kalba tai pačiai tikrovei apsakyti (pavyzdžiui, vietoj prigimtinės nuodėmės Rytuose kalbėta apie protėvių nuodėmę, suteršusią Dievo paveikslą). Pasmerkus Evagrijų jo asketiniai traktatai išliko Ortodoksų Bažnyčios tradicijoje, nes perrašinėtojai juos perrašydavo kaip priklausančius kitam autoriui (pavyzdžiui, Nilui Sinajiečiui), o atplėšti nuo origenizmo tradicijos jie buvo pradėti interpretuoti kitų Bažnyčios Tėvų mokymo kontekste.

Evagrijaus asketikos pamatas – jo antropologija, kurioje susilieja antikos platonizmas, stoicizmas, tų laikų medicina, psichologija ir vienuolių asmeninė patirtis. Pasak Evagrijaus, žmogaus sielą sudaro trys dalys – protingoji, nirtulingoji ir trokštančioji. Kai jos yra naudojamos geram tikslui (protingoji – Dievo pažinimui, nirtulingoji – kovai su blogiu, trokštančioji – Dievo troškimui), iš jų gimsta dorybės (pavyzdžiui, iš protingosios – išmintis, iš nirtulingosios – drąsa, iš trokštančiosios – meilė). Kai jos yra naudojamos neteisingai, iš jų gimsta ydos (pavyzdžiui, atitinkamai puikybė, pyktis, gašlumas). Dorybė, kuri gimsta iš visų sielos dalių dermės, – teisumas arba teisingumas (gr. *dykaiosyne*). Yda, kuri gimsta iš dalių disharmonijos, išglebimo, – bodesys (gr. *akedia*).

Žodis „akedija“ graikiškai reiškia „ne-rūpestį“, tai yra *kedos*, „rūpestis“, su neigiančia dalelyte *a- (alpha privativum)*. Tardami šį žodį graikai turėjo omenyje būseną, kai žmogus visiškai netenka motyvacijos gyventi – jis nieko nebenori. Bunge pabrėžia, kad netgi jo kvėpavimas pasidaro sunkesnis. Ši būsena yra pavaizduota Albrechto Dürerio graviūroje „Melancholija“.

Viena iš Dykumos Tėvų inovacijų – dorybes, ydas ir susijusias būsenas jie aiškino ne tiesiog žmogaus poelgiais ar prigimtimi (kaip buvo įprasta antikoje), o nurodė egzistuojant nematomas būtybes, kurios tam tikru būdu mums skatina vienus ar kitus dalykus, vienas ar kitas būsenas. Evagrijus skiria aštuonias bendriausias ydas (apsirijimą, gašlumą, godumą, liūdesį, pyktį, bodesį, tuščiagarbiškumą ir puikybę) ir jas sieja su aštuoniomis piktosiomis dvasiomis, kurios skatina veikti taip, kad žmogus įgytų tam tikras ydas (jos taptų jo bruožu).

Demonai yra nematomi, o jų veikimo būdas – minčių sukėlimas. Jie gali pateikti žmogui tam tikrus vaizdinius, tam tikras praskriejančias mintis, jų sugundytas žmogus nusideda. Evagriškoji asketika – tai valinga kova su nepageidaujamomis mintimis ir potraukiais, pasitelkiant įvairiausias priemones joms įveikti (iš jų svarbiausios – malda ir pasninkas). Konkrečios ydos turi savų „vaistų“ (Evagrijus pasitelkia medicininę metaforiką).

Akedija ir depresija

Akedija yra ypatinga yda, nes ji vienintelė veikia ne kokią vieną sielos dalį, o visą sielą ir ją paralyžiuoja. Bunge nevengia ją vadinti depresija (p. 48, 57, 60, 72, 84). Nors 8-ajame knygos leidime, iš kurio versta į lietuvių kalbą, jau pridėtas trumpas poskyris su svarstymu, ar nereikėtų akedijos skirti nuo melancholijos (prigimtinio žmogaus polinkio į vangumą ir bodėjimąsi). Bungės nuomone, Evagrijus įrodo laisvos valios vaidmenį kovoje su blogiu, neteigdamas, kad galima visai panaikinti blogio patirtį (blogas mintis ir pagundas), t. y. jo tikslas yra ne panaikinti predispoziciją, polinkius, o išmokyti žmogų strategijos, kaip su tais polinkiais dorai gyventi. Taigi, Bunge sakytų, kad gali būti paveldimas tik polinkis į depresiją, o ne pati depresija.

Toks neatsargus žodžio „depresija“ vartojimas kelia daug bėdų. Įsivaizduokime psichiatro pacientą, kamuojamą didžiosios depresijos, kuri priklauso TLK-10 tarptautinei ligų klasifikacijai. Tokiam pacientui, kaip liga apibūdinama klasifikacijoje, bus būdinga „liūdna nuotaika, sumažėjusi energija ir aktyvumas. [...] Sutrikęs miegas ir sumažėjęs apetitas. [...] ypač ryškus savęs nuvertinimas, menkavertiškumo ir kaltės idėjos. [...] Suicidinės mintys ir veiksmai bei įvairūs somatiniai simptomai“ depresija sergantį žmogų dažnai kamuoja labai įkyriai. Bungės knyga niekada nebuvo skirta šiam žmogui, nes neaišku, kokia nauda būtų perdėtai kaltės jausmo kankinamam žmogui skaityti apie tai, kad dėl

Liukių dvaro istorijos

Suchozanetų giminės herbas – balta lelija melsvame fone su pusmėnuliu

Apie senuosius Liukių dvaro (Vilkaviškio r., Meiliūnų k.) šeimininkus apylinkės žmonės neką beprisimena – šnekama tik tiek, kad dvarininko pavardė buvusi vokiška. Vietinė gyventoja Eugenija Ulevičiūtė-Kartavičienė (1925–2015) prisiminė savo senelio Kazio Ulevičiaus (apie 1853–apie 1943) pasakojimus apie šį dvarą. Esą jo špekteriai (prievaizdai) būdavę itin griežti, baudžiauninkus mušdavę kančiais per pečius. Vieną sykį du baudžiauninkai pjovę pradalges – vienas siauresnę, kiek sugebėjo, o kitas iš paskos – platesnę. Špekteris tai pamatęs ir vežęs kančiumi siauresnę pradalgę ėmusiam baudžiauninkui per kuprą. Iš paskos pjovęs baudžiauninkas už tai dalgiu šmaukštelėjo špekteriui per galvą ir arkliu pabėgo į Vokietiją.

K. Ulevičius taip pat pasakojo, kaip neva to dvaro kluone pasikoręs špekteris, pavarde Kosteris. Tuo norėdamas atgrasinti baudžiauninkus, kurie vogdavo pašarą savo karvėms, pasinaudojo vėlesnis prievaizdas. Jis esą surišęs glėbį šieno, pakabinęs ant virvės ir padėjęs ant šalinės krašto. Kai darbininkas atėjo į kluoną vogti šieno, špekteris patraukė už virvės, ir šieno ryšulys šlumštelėjo nuo šalinės ant klojimo ir labai išgąsdino vagį, nes šis pamanė, kad tai pakaruoklis ateina.

Dar viena istorija, susijusi su dvarininkų šeima, – tragikomiška. Dvarininko duktė esą buvusi apkūni, todėl jai neduodavę ligi soties privalgyti, nes tėvai norėję, kad sulieknėtų. Dvarininkaitė buvusi kamuojama tokio alkio, kad valgydavusi net bulves, kurias mergos virdavo kiaulėms šerti. Iš tiesų žmonių atsiminimai apie šį dvarą nėra labai teigiami. Vincas Ališauskas iš Dobilynių kaimo savo dukrai Teresei Ališauskaitei-Ražinskienei pasakojo, kad už Debesiūnų (Debesio) sodybos augę gluosniai (kitame pasakojime – topoliai) ir stovėjusios kartuvės, kuriose kardavo nusikaltusius baudžiauninkus. Kai ten tarpukario Lietuvos laikais tiesė vieškelį, rado žmonių kaulų (esą pakartų baudžiauninkų kūnus netoli nuo kartuvių ir užkasdavo).

„Lietuvos istorijos metraštyje“ (1986, p. 105) rašoma, kad Liukių dvaras buvo įsteigtas 1867 m. ir dovanotas rusų generolui adjutantui Nikolajui Suchozanetui (1794–1871), caro vietininkui Lenkijoje. Suchozanetai naudojosi herbu „Szczytomir“: balta lelija melsvame fone, šalia jos iš kairės pusės esama mėnulio pjautuvo. Liukiai *(Luki)* minimi „Lenkijos Karalystės ir kitų slavų kraštų geografiniame žodyne“ (1879, t. V, p. 480) kaip kaimas ir palivarkas Vilkaviškio paviete, Kaupsodžių valsčiuje (gminoje), Vištyčio parapijoje, turintis 24 namus ir 153 gyventojus. Minėto „Lietuvos istorijos metraščio“ duomenimis, 1900 m. Liukių majorato savininkas buvo F. A. Jefimovičius. Pasak šaltinio, 457 margai dvaro žemės duodavo 245 rublius metinių pajamų.

Be gausių pasakojimų, neretai keliančių šiurpą, iš Liukių dvaro nelabai kas daugiau ir liko. Gyvenamasis pastatas tebestovi, tačiau yra visiškai apleistas. Nuo 1972 m. šiame name gyvenantis Jonas Bakšinskas pasakojo, kad dvaro pastate seniau būta siaurų aukštų langų – dalis jų užmūryta; stogas, dengtas skiedromis, neišliko, gonkos supuvo ir nugriuvo, vidaus suplanavimas taip pat pakeistas; šalia stovėjęs akmeninis tvartas nugriuvo; labai ilgas sklepas žemėje iš akmenų, surištų kalkių skiediniu, taip pat jau beveik sugriuvęs; nugriauti ir kadaise greta stovėję kumečių nameliai; išpjautas netgi obelų sodas ir dalis didžiulių klevų, nors šalia namo dar esama storakamienės bobinės kriaušės ir dviejų tikrai įspūdingų liepų. Eugenija Kartavičienė pasakojo, kad dvaro griūtis prasidėjo dar tarpukario Lietuvoje, kai Liukių dvaro žemės buvo išdalintos jame dirbusiems žmonėms. Nedidelės kumečių stubutės (molinės, akmeninės, medinės) buvo išparduotos, nugriautos. Akmenis iš tų pastatų žmonės rinko, skaldė, pirko, vežė į Kybartus, jais esą išgrįsta turgavietė, juos naudojo ir klojant kelius. Žemai, plento pusėje, būta dviejų tvenkinių, tačiau dabar jų nebėra, jie užlyginti žemėmis. Nebeliko ir sodo, kuriame augo įvairūs medžiai – obelys, vyšnios, aplinkui buvo apsodinta alyvomis. E. Kartavičienė pasakojo, kad prie dvaro augę dideli klevai, liepos – mažų tų medžių ji nė neatsimenanti.

Liukių pradžios mokykla. 1949. Iš Teresės Kartavičiūtės-Brazauskienės archyvo

Nepriklausomos Lietuvos metais dvare įsikūrė Liukių pradžios mokykla. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje minimas joje mokytoju dirbęs Juozas Dapkūnas. Vokiečių okupacijos metais, E. Kartavičienės liudijimu, pastate gyvenę atsikėlėliai iš Lietuvos. Per Antrąjį pasaulinį karą dvare veikė rusų kariuomenės štabas ar postas (rus. *zastava*). Liukių dvare glaudėsi ir iš priverstinės evakuacijos į Vokietiją Antrojo pasaulinio karo metais sugrįžę vietiniai žmonės. Teresė Ražinskaitė-Jakštienė prisiminė: „Ulevičių irgi buvo sudegyta trobos, ir mūs buvo sudegyta, tai mus paskui jau leido [gyventi į dvarą], Ulevičiai apačioj gyveno, o mus leido į viršų. Gyvenome ten maždaug porą metų. Paskui ten savo susikurkėm, tai paskui jau išėjom tuojau į savo namus. Ulevičiai ir pasistatė čia už plento tuojau namus.“ Po karo (sovietmečiu) šiame pastate vėl veikė mokykla, joje mokytojavo Jonas Vilkaitis, Vanda Buktinaitė, vėliau – Stefa Sasnavičienė, Stasė Grinkevičiūtė, mokytojas Žibas.

– UGNĖ SINKEVIČIENĖ –

---

savo bėdų kaltas tik jis pats. Psichiatras Andrew Michelas yra pabrėžęs, kad vienas iš didžiųjų lūžių gydant depresiją moderniojoje psichiatrijoje buvo perspektyvos pasikeitimas, kai depresijos kamuojamus pacientus nustota laikyti kaltais dėl jų ligos (tai padeda gydymui, nes asmens kaltinimas tik stiprina simptomus).

Anot lietuvių psichiatro Eugenijaus Laurinaičio, tokiose suicidinėse kultūrose kaip lietuvių pirmoji reakcija, sužinojus, kad žmogus serga depresija, kaip tik ir yra: „Taigi susiimk, būk vyras.“ Niekas žmogui, sergančiam apendicitu, nesakys: „Taigi ko tu inkšti, susiimk!“, nes kūno ligas kur kas lengviau apčiuopti, pajusti, atpažinti savo paties patirtyje, o psichikos sutrikimai nei matomi, nei pažįstami iš savo patirties. Ne kiekvienas eina pas šeimos gydytoją peršalęs, juo labiau į psichiatrą Lietuvoje kreipiamasi tik tada, kai žmogus pasiekia kraštutinumą.

Ši problema skaitant Bungės knygą kyla būtent todėl, kad ji skirta vokiečių skaitytojams. Vakaruose dar XX a. buvo didžiulis psichoterapijos ir psichiatrijos bumas, ji tapo populiariosios kultūros dalimi. Daugelis žmonių ten turi savo psichoterapeutą. Populiariajame Charleso Myerso psichologijos vadovėlyje depresija apibūdinama tiesiog kaip prasta nuotaika (vėliau patikslinama, kas yra didžioji depresija ir kiti sunkesni atvejai). Lietuvoje problema yra nenoras kreiptis į gydytojus ir paciento kaltinimas dėl ligos, o Vokietijoje problema yra perdėtas psichoterapijos naudojimas ir visiškos paciento (kuris ten jau vadinamas klientu) atsakomybės dingimas.

Ši populiarioji psichologija, prisidengdama vertybiniu neutralumu, iš tiesų propaguoja liberalizmą ir moralinį reliatyvizmą. Antikos etika kvietė tobulinti save, keisti savo būdo bruožus, siekti dorybių ir rauti ydas, o populiarioji psichologija skatina „būti savimi“, vienodai mylėti ir savo dorybes, ir ydas, stengiasi pašalinti nerimą ir kaltę. Bunge ištirpdo depresijos sampratą moralinėje bodesio kategorijoje, o psichologai linkę ištirpdyti moralinį bodesio pobūdį depresijos kaip sutrikimo sampratoje.

Šiuo metu akademinėje psichologijoje ir psichiatrijoje vyksta rimtos diskusijos, ar depresija turi vien medicininį ar ir moralinį pobūdį (o gal tik moralinį?). Šiomis temomis rašo Mike'as Martinas, Jennifer Hansen, Nassiras Ghaemi ir kt. Pagrindinė jų problema galėtų būti suformuluota taip: „Kodėl net pašalinus fiziologines depresijos priežastis vaistais ne visada pavyksta sėkmingai grąžinti žmogų į įprastą gyvenimą?“ Žinoma, niekas iš jų neabejoja, kad yra atvejų, kuriems tiesiog būtini vaistai. Klausimas yra ką daryti, kai vaistai neišsprendžia pagrindinių problemų.

Skaitant Evagrijų Pontietį reikia turėti omenyje, kad Dykumos Tėvai niekada neskyrė nuotaikos sutrikimų, kylančių dėl fiziologinių priežasčių, nuo moralinių ydų, nes tokia skirtis nei jų laikais buvo įmanoma, nei būtų turėjusi prasmę. Pavyzdžiui, vėlesnių laikų vienuolio Jono Laiptininko „Dangiškuose laiptuose“ asketiniame kontekste aptinkame samprotavimus apie tulžį, jos sąsajas su nuotaikomis ir maisto įtaką nuotaikai. Šie samprotavimai remiasi ne tik vienuolių patirtimi, bet ir Hipokrato temperamentų teorija, pagal kurią prislėgtuose žmonėse yra daug juodosios tulžies (graikiškai *melancholia* reiškia „juodoji tulžis“). Dykumos vienuoliui, kurio vienintelis gydytojas dažnai buvo jis pats, nebuvo reikalo skirti tariamo „juodosios tulžies“ perviršio, atsiradusio dėl prastos mitybos (šiandien jį būtų galima gydyti vitaminais), nuo moralinės bodesio ydos, nes jų sukeliama nuotaika – panaši. Tačiau šiandien egzistuoja gydytojai, kurie gydo tai, ką anksčiau buvo galima gydyti tik pasninku, malda ir tikėjimu.

Apibendrinimas

Siracido knygoje pasakyta: „Brangink gydytoją, nes jis tau svarbus; juk VIEŠPATS jį sukūrė. Juk iš Aukščiausiojo eina jo gydymo dovana. [...] gydytojas gydo ir malšina skausmą, o vaistininkas gamina savo vaistus. [...] Bet melskis VIEŠPAČIUI, kuris tave išgydys. Atsisakyk savo ydų, laikyk savo rankas švarias ir apvalyk savo širdį nuo visų nuodėmių. [...] Betgi ir gydytojui leisk ateiti, nes VIEŠPATS jį sukūrė“ (Sir 38, 1–2. 7. 9. 12). Krikščionybė visada derino moralinį tyrumą su kūno gydymu, ką liudija Ligonių patepimo sakramento apeigos. Atsiradus psichiatrijai ir klinikinei psichologijai, atsiranda klausimas, kaip traktuoti gyvenimo reiškinius, dėl kurių anksčiau krikščionis niekada nebūtų kreipęsis į gydytoją ar prašęs Ligonių patepimo sakramento. Geriausiu atveju toks žmogus prašytų egzorcizmo; bet ir čia nereikia pamiršti, kad senovėje egzorcizmus taikydavo ir gydytojų gydomoms ligoms gydyti greta gydymo veiksmo, nes malda ir egzorcizmai, kaip matyti iš paties Šventojo Rašto, niekada nebuvo alternatyva ar priešybė gydytojų priemonėms.

Kaip jau minėjome, patys psichiatrai ir psichologai teigia, kad depresijos tema neapsiriboja vien klinikine praktika. Yra pastebėta, kad greta depresijos egzistuoja ir kažkas kita, kas vaistais nėra išgydoma. Bunge kaip tik apie tai rašo.

Akedija – tai ne šiaip geležies trūkumas ar paveldėtas sutrikimas, tai egzistencinė žmogaus laikysena, gyvenimo būdas, moralinis pasirinkimas. Jei skaitytojas pripažįsta jos moralinį pobūdį, tuomet Bungės knyga jam bus labai naudinga, nes joje yra aprašyti „vaistai“ nuo šitos „ligos“. Tačiau įprastus vaistus vartojame tik pasitarę su gydytoju ar vaistininku, o dėl šių „vaistų“ vartojimo būtų naudinga gauti kunigo patarimą.

Didžiausia knygos yda – savirefleksijos trūkumas. Bungės pozicija – tai kraštutinė reakcija į teologinį modernizmą, neigiantį demonų realumą ar asketinės pastangos svarbą. Tačiau akedijos tema, kaip susijusi su klausimu, į kurį tradicijoje nėra atsakymo, reikalauja refleksijos, o depresijos tema, kaip susijusi su psichiatrija ir savižudybėmis, reikalauja didelės moralinės atsakomybės.

– GINTARAS SUNGAILA –

Iš pupkininkų gyvenimo istorijų

Rinkdamas medžiagą knygai „Lietuvių kalbos sąjūdis atkurtosios nepriklausomybės priešaušryje 1968–1988“ tarp savo popierių radau daug su šia tema susijusių papildomų dokumentų, kurie rimtam veikalui nelabai derėtų. Pamaniau, kad tai neturėtų pražūti, ir nusprendžiau pateikti pasakojimą apie anų laikų vadinamųjų pupkininkų sambūrį, kuris vienam kitam leistų ir linksmai nusišypsoti, ir pamatyti, kaip mes tada mokėdavom ir dirbti, ir sau linksmybių pasidaryti.

Kas tie pupkininkai?

XX a. 8 dešimtmečio viduryje buvo nuspręsta pradėti dar kartą visuotinai rinkti Lietuvos vardyną (pirmą kartą tai buvo padaryta tarpukariu). Šiam darbui organizuoti pasitelktas Lietuvių kalbos ir literatūros institutas ir Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija su jos Respublikine kalbos komisija. Vadovaujant žymiausiam to meto vardyno specialistui Aleksandrui Vanagui (1934–1995), sumanyta rengti respublikines vardyno rinkimo ekspedicijas. Jos vykdavo birželio–liepos mėn. viename kuriame rajone ir į jas važiuodavo daugiausia Vilniaus universiteto bei Pedagoginio instituto (dabar Edukologijos universitetas) studentai ir vietos bei gretimų rajonų kraštotyrininkai. Susidarydavo nuo 80 iki pusantro šimto rinkėjų, jie susiskirstydavo į grupes pagal apylinkes ir dirbdavo apie 10 darbo dienų. Apie ekspedicijose surinktus duomenis dabar nekalbėsiu (tai kito rašinio tema) – labiau rūpi plačiau papasakoti apie mūsų grupę, pavadintą pupkininkais (vėliau mišeliais) ir palikusią atmintyje daug šviesių atsiminimų ir gražių jausmų.

Pirmaisiais, 1976-aisiais, kaip mes sakydavom, „Vanago pasiskraidymų“ metais Širvintų rajone mano grupėje nebuvo kokių didesnių tokio darbo entuziastų ar stropuolių ir, galima sakyt, nelabai džiaugiausi jų darbu. Todėl nusprendžiau pats ieškoti būsimų ekspedicininkų, juolab kad vardyno rinkimas buvo suplanuotas daugeliui metų į priekį.

1975/76 m. m. pirmas lituanistų kursas pasirodė esantis visai nieko, tad antro kurso pradžioj ėmiau dairytis, ką būtų galima kalbinti į 1977 m. ekspediciją Ukmergės rajone. Kaip tik tais metais jiems dėsčiau kirčiavimą, todėl išsirinkau geriausiai kirčiuojančias kelias merginas ir iš anksto susitarėm į praktiką važiuot kartu. Tai buvo iš Klaipėdos kilusi Virginija Blauzdavičiūtė (vėliau Stumbrienė), žemaitė Bronė Juškaitė (ištekėjo už Vinevičiaus) ir Joana Pribušauskaitė iš Tetirvinų k. Pasvalio r. (su Joana jau buvom netiesiogiai pažįstami per jos seserį kalbininkę Albiną). Jos trys buvo kaip ir draugės ir sudarė branduolį, prie kurio tais metais prisidėjo jų bendrakursiai Elena Gedrimaitė (vėliau Vaškienė), Aldona Matulytė ir Albertas Krijanskas. Paskui, jau po metų ir dar vėliau, prie to branduolio vis lipo ir lipo nauji žmonės, sudarydami išskirtinę ir nepakartojamą grupę, į kurią patekti būdavo ne vieno studento svajonė. Čia susiklostė tikri bičiuliški mūsų santykiai, formavosi originālios veiklõs tradicijos ir tikra, nemeluojama jos dalyvių draugystė, paremta bendromis vertybėmis ir atsakingu požiūriu į darbą.

Tais metais gretimam kaime dirbantys Bronio Savukyno vadovaujami rinkėjai mūsų grupę pavadino pupkininkais – tik kiek vėliau ši pravardė pradėjo reikšti tam tikrą kalbos kultūrininkų grupę, skiriančią mus nuo būdininkų (Vytauto Būdos šalininkų), išpažįstančių griežtesnį kalbos normų sistemiškumą ir vartosenos grynumą.

Neatsimenu, gal 1979 m. ekspedicijoj Molėtų rajone prie pernykščių studenčių prisidėjo naujokai Aurelija Kriaučiūnaitė, Vanda Baranauskaitė iš vertėjų grupės, Janina Švambarytė, Vaidotas Daunys. Janina gana greitai uzurpavo grupės valdžią, tapo jos siela. Tada mūsiške tapo ir Molėtų r. Skudutiškio mokyklos mokytoja Loreta (vėliau Ramonienė, su ja iki šių dienų bendrauju), universiteto antrakursė Daiva Petruitytė (jei tikrai tais metais). Dar po metų ar kitų atėjo Liucija Maskelytė, Vaida Misevičiūtė (vėliau Šegždienė), Giedrius Subačius, paskui Loreta Anilionytė, Rita Dukynaitė, Laimutis Laužikas. Pradėjusi dirbti Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijoje į ekspedicijas pradėjo važinėti Gražina Kadžytė ir tapo mūsų grupės nare. Ji greitai pradėjo vadovauti ir atskirai grupei. Gausi buvo 1982 m. antrakursių delegacija: Gražina Banaitytė (vėliau Smalinskienė), Janina Jakelaitytė, Lolita Kurklinskaitė, Ramutė Merčaitytė (ji atsivedė ir savo griškabūdinę kraštietę, Šiaulių pedagoginio instituto lituanistikos studentę Ireną Aštrauskaitę), Arvydas Vidžiūnas. Toliau pagal metus važiavo Laima Rinkevičiūtė (vėliau Markauskienė), Rimas Supranavičius, Loreta Žaromskytė, tada Artūras Judžentis, Zina Mukaitė, Valia Valentaitė, vėliau Rita Meilutytė (ištekėjusi tapo Migauskiene), Rita Skirmantaitė, Rimantas Vitkauskas, dar Ramunė Daugėlaitė (ištekėjusi – Šarkauskienė), Rita Miliūnaitė, kitų neatsimenu, jau nesiekia atmintis, o dalyvių sąrašų neturiu išsaugojęs.

Mūsų grupėje buvo griežtai pasiskirstyta pareigomis. Autoritetingiausias asmuo Janina dėl tos savo energijos ir galios gavo *Monarchės* titulą. Labai garbingas vardas teko tyliajai Ramutei – *Prezidentės* (gaila, kad jos gyvenimas buvo toks trumpas; mirė 1990 m. eidama vos 30-us metus), o Daiva pavadinta *Premjere*, į ją kreipdavomės tiesiog *Tečer* (tuometinės Jungtinės Karalystės premjerės pavarde). Viceprezidente vėliau buvo paskirta Valia, Irenai teko (fermos, suprantama – mišelių) *Vedėjos* pareigos. Aš gavau *Dominės* vardą. Kartą Bronys Savukynas kažką pasakodamas kreipėsi į mane kaip į aukštą asmenį – Domine, paskui aš tą patį kelis kartus pakartojau jam, taip ir prilipo man ta pravardė ir tabaluojasi iki pat šiolei. Vienu metu teko būt ir *Likimu* (esą lemiančiu mūsų sambūrį), ir iš jo padarytu naujadaru *Lėmiu*. Valia kažkelintais metais vadinosi *Naktinukė* (buvo pagauta naktį kažkuriam į lovą kažką dedanti), Arvydas buvo tapęs *Vonu* (nuo rusiško jaustuko *von*, reiškiančio „atstok nuo manęs, šalin“).

„Vanago pasiskraidymuose“ dalyvavom kiekvieną vasarą nuo 1977 iki 1986 m. Pastarąją dirbom Kupiškio rajone, Antašavoj, ir turėjom naują konkretų uždavinį – rinkti žodžius būsimajam kupiškėnų žodynui. Kadangi toj vietoj vargom su materialiais dalykais (buvom apgyvendinti statybinių medžiagų sandėly buvusiuose dvaro tvartuose), nusprendėm, kad jau gana svetimiems ponams tarnauti, reikia ieškoti ko nors sãvo ir originalaus. Ta idėja viešai buvo pasakyta bene kapsės Aurelijos ir tuo buvo pradėtas kitas didelių ekspedicijų etapas – zanavykų žodyno rinkimas (apie tai „Mūsų kalboje“ vaizdžiai yra papasakojęs Arvydas Vidžiūnas, žr. 1989 02 13–16).

Beje, Antašavoj, tam sandėly, tvėrėm vos vieną naktį: ryte pakėlėm streiką. Kolūkio pirmininkas vis ramina, kad tik nepraneštume į rajoną, girdi, žiūrėsim, ieškosim, tik jūs niekam nesiskųskit. Ir randa, kad geriau nebūna: atiduoda gerąją kultūros namų pusę, sako, kad čia nesipeiktų nė pats draugas Griškevičius[1]. Tai mes taip ir susikraustom: aš gaunu Dybenkos[2] darbo kambarį, Vonas (Arvydas) ir Suvenyras (Rimas) – Griškevičiaus poilsio kambarį, merginos – raudonąjį kampelį su virtuve ir darbo puskambariu „prie vietos“. Paskui visiems ekspedicininkams giriamės, kad va mes, pupkininkai, gavom pagyvent paties Griškevičiaus apartamentuos...

Zanavykuos 1987–1993 ir 1998 m. buvo surengta 10 ekspedicijų. Grupės, kurioms vadovavo ir jau anose ekspedicijose išsiugdyti rinkėjai (Subačius, Švambarytė, Vidžiūnas, taip pat Janinos pakalbinta šiaulietė kalbininkė kilimo nuo Kudirkos Naumiesčio Giedrė Čepaitienė), dirbo 14-oje apylinkių. Tarp rinkėjų buvo ne tik anksčiau pasižymėjusių žmonių, bet ir naujos kartos darbininkų. Iš gausaus jų būrio „Zanavykų šnektos žodyno“ (2003) pratarmėje paminėti Jonas Jurevičius, Laimutis Laužikas, Ina Marčiulionytė, Laima Markauskienė (Rinkevičiūtė), Rita Migauskienė (Meilutytė), Daiva Petruitytė, Marytė Slušinskaitė, Antanas Smetona (su sūnumi Marium), Rimas Supranavičius, Ramunė Šarkauskienė (Daugėlaitė), Rita Urnėžiūtė, Valia Valentaitė, Rimas Vitkauskas.

Kaip mūsiškių sambūrio aidas 2005 m. buvo surengta Kazlų Rūdos žodyno rinkimo ekspedicija, kurioj svarbiausi žmonės buvo Janina Švambarytė, Daiva Petruitytė, kitose ekspedicijose pasižymėjusios Virginija Balčiūnienė, Marytė Slušinskaitė, Birutė Simanavičienė, taip pat biologas ir kalbininkas Jonas Jurevičius, visai šauniai prie mūsų pritapęs Povilas Rudzevičius.

Iš archyvų ir atminties

Tas ekspedicijų maratonas atmintyje (ir jausmuose) yra įbrėžęs tokias ryškias žymes, kad jų jokiomis pastangomis nepanaikinsi. Praeitį prisiminti padeda ir įvairus rašytinis anų dienų palikimas: informacija spaudoje („Mūsų kalboje“, laikraščiuose), išlikę 1983–1989 m. ekspedicijų dienoraščiai, 1990 m. pabaigoje išleistas sieninis laikraštis „Mišelio balsas“, kiti raštai ir popieriai, kuriuos susivežiau namo iš ekspedicijų, rinkimo dalyvių laiškai. Vartant visą tą gausią medžiagą kaip ant delno matyti anų laikų studentų ir kitų kalbos mokslo žmonių susitelkimas nuoširdžiai talkinti lietuvių kalbos mokslui, ten buvusių žmonių elgsenos ir dorovės bruožai, gebėjimas atsipalaiduoti poilsio minutėmis ir nuolatiniai pokštai bei kitokios pramogos, kurios gal ne vieną labiausiai ir traukė prie mūsų, sklido kalbomis ir paskalomis po visą universitetą ir dar toliau.

Reikia pasakyt, kad iš mūsų grupės žmonių ne visi tapo tikrais pupkininkais ir vėliau mišeliais (apie šį vardą žr. toliau). Keliolika buvo atvažiavę vos į vieną ekspediciją ir paskui ryšiai nutrūkdavo. Bet branduolys išliko tvirtas ir, galėtum sakyt, gyvuoja iki mūsų dienų. Į ekspedicijas, į kitus mūsų susiėjimus tikrieji mišeliai veržte veržtavosi. Tai rodo ir mūsų laiškai. Pavyzdžiui, Valios laiškai būdavo pilni tokių šūkių: „Dievulėliau, kaip pasiilgau ekspedicijos ir visų Jūsų...“, arba tokių žodžių: „Jeigu sudėtumėt visus Vytartų, Vabalninko, Ginkūnų, Griškabūdžio ir t. t. saulėlydžius, tikriausiai tai ir būtų pusė laimės. Kitą pusę linkiu patirti naujais – 1992-aisiais...“, „Buvo labai liūdna skirtis. Liūdna liūdna. Todėl ir signalizuoju Mišelių centrui, kad širdy kaip Sacharoj, o mišeliška nuotaika y^3 ir y...“ Daiva rašė: „Kaip laukiu vasaros! Pasiilgau visų pupkininkų. Kaip gera būtų vėl visiems susitikti...“ (1984 03 13)

Ir Janinai mintyse vis ekspedicijos: „Tai vienintelis šviesos spindulėlis visoje dienų grūstyje. [...] Organizuokite susitikimą, atlėksiu jei ne traukiniu, tai ant šluotos“ (1983 09 18). 1987 m. balandžio 25 d. laiške rašė: „Labai visų pasiilgau. Labiau nei artimųjų ar draugų. Yra kažkas nepakartojamo – mišeliško. Kažkas didelio. Gal žmogiškumas, gal gerumas, gal sąžinė, gal atsakomybė, gal nepaprastas susistygavimas.“

Janina Švambarytė ir buvo mūsų sambūrio siela, pilna per kraštus besiliejančios energijos, ugningo charakterio, žodžio kišenėje neieškanti asaba, prie savęs kitus traukianti kaip magnetas geležį. Su visais atvira, draugiška, bet prireikus nevengianti ir aprėkti, tačiau bardavosi taip, kad niekas dėl to nepykdavo ir viską priimdavo su šypsena. Ji buvo ir visa ko pramaniūgė: kam iškrėst kokį pokštą, į lovą po pagalve paklot akmenų, sugalvot dirbtinę pirtį vos įmigusiems fuksams ir t. t., ir pan. Atsimenu, daug pokštų buvo prikrėtusi lėtuoliui Vaidotui Dauniui, savo bendrakursiui, bet jos vadinamam fuksu (visi pirmą kartą atvažiavę būdavo fuksai – jiems tekdavo sunkiausi darbai ir patarnaut vyresniesiems). Kartą grįžtu iš kažkur į laikinuosius mūsų namus, Vaidas priešpriešiais iš kambario neša šiukšlių kibirą ir abu sustojam prie šiukšlinės. Prie jos guli negyva žiurkė, Vaidas sako, o kas, jeigu ją nuneščiau Švambarytei po pagalve? Sakau, gal nereikia, gal sugalvosim ką kita, tai Vaidas ir nesispyrė. Tokių drastiškų žaidimų iš tiesų nepraktikuodavom, bet vos vos švelnesnių būdavo per akis.

Labai kentėdavo ir Arvydas – Didysis mišelis. Apskritai merginos krėsdavo pokštus vyrams, o šie, jų vadinami sugulovais (būdavo įsikūrę atskirame kambaryje ar aukšte), stengdavosi atsakyt tuo pačiu. „Atėjus vaiduoklių laikui iškrito gausus kritulių kiekis į sugulovų lovas. Labiausiai nukentėjo Didysis mišelis. Jis tarė: viskas. Galas. Ryt važiuoju namo“ (1983 07 10 grupės dienoraščio įrašas). Važiuoji tai važiuok, pas mus prievartos gi nebūna. Taigi kaip tarė, taip ir padarė: iš ryto iškilminga visos grupės procesija nusitiesė nuo Ustukių iki Vytartų. Stovim, laukiam, kažkuri prašo atsisveikinimui Arvydo poezijos. Nė nekrenkštelėjęs mišelis deklamuoja:

Moja milka ukrainka
ničevo nekušala,
atsisėdus ant kelmelio
radijuko slušala.

Dar tebeaidint aplodismentams važiuoja pro šalį mašinėlė. Janina sustabdo neskubriai keliu riedantį žiguliuką ir griežtu balsu pareiškia, kad būtinai reikia pavėžėt antrąjį sekretorių (suprask – partijos). Vairuotojas be jokių kalbų įsisodina Arvydą kaip poną į mašiną ir išgabena reikiama kryptimi. Paskui, jau krūvai metų prabėgus, pasijuokdavom, kad mūsų pranašystės ar pokštai dažnai išsipildydavo. Kaip ir tą kartą: Arvydas, nors neturi savo vairuotojo, vis tiek važinėja kaip tikras ponas – tik ne kaip sekretorius, o kaip Seimo narys, dabar nė kiek ne prastesnis už kokį ano meto partijos rajono komiteto antrąjį sekretoriuką.

Janinai baisiai nepatiko toks vienas prie mūsų zanavykuos pradėjęs gretintis žurnalistas – ėmė visur savo tvarką daryt. Iš jos gavo pravardę *Ono*, t. y. nei jis, nei ji. „Žmogui tiek apnuodijau gyvenimą, kad jis stebėjosi, kaip Jūs (Domine), toks autoritetingas žmogus, nesudraudėte mūsų visų. [...] Ono baisiai veržėsi į Sintautus, bet, išgirdęs mano pavardę, susilaikė. Tampu atomine bomba“ (iš 1987 07 16 Janinos laiško).

Kaip tik jos dėka iš vartosenos pamažu buvo išstumtas pupkininkų vardas ir vietoj jo atsirado mišeliai. O buvo taip. Vienam kaime su Daiva, be kitų dalykų, ji turėjo užrašyti vietos gyventojų laikomų gyvulių vardus. Vienoj sodyboj rado moteriškę, laikančią paršelių krūvą. Kai nuėjo į tvartą, šeimininkė pradėjo sakyti savo augintinių vardus: šitas tai Mišelis pirmas, šitas antras, o ta kiaulaitė irgi Mišelis, bet trečias ir t. t. Iš kur ta moteris buvo ištraukusi tą vardą, merginos neišsiaiškino, tik pagal tai, kad mes ne visada deramai susitvarkydavom savo migius ir neretai elgdavomės kaip paršeliai, paleido tą vardą į mūsų būrį ir jis greitai tapo apibendrinamas – kaip bendrinis. Antai 1986 m. laiške Janina man apie tai rašė: „Visada sakiau ir sakysiu, kad Miše-

lis – nenusakoma kalbos dalis, aukščiausias įvardijimas viso gražiausio žmogaus žmogumo“ ir pan.

Mūsų tapatybė

Kaip mums pasisekė taip susigyventi ir susidraugaut? Iš kur atsirado tas tarpusavio pasitikėjimas? Lėmė įprastų vaidmenų pakeitimas – tereikėjo nusimesti tas nelemtas oficialumo kaukes ir jas pasikeisti naujomis, pritaikytomis prie vietos sąlygų ir priderintomis prie naujos elgsenos. Pradžioje pirmą kartą atvažiavusius į ekspediciją antrakursius šokiruodavo griežtojo dėstytojo tapatinimasis su grupe, bet po poros dienų tai jau niekieno nestebindavo, ir net tie jaunieji nerausdami krėsdavo pokštus grupės vadovui.

Dar vienas dalykas galėjo prisidėti prie mūsų susiderinimo. Pirmaisiais metais pradžioje kasdien reikėdavo skirstyti, kam su kuo kur eiti rinkt vietovardžių: stengdavomės „nesusirišti“ vieni su kitais, o eiti vis su kitais rinkėjais. 1986 m. dienoraštyje parašyta: „Suporuoja mišelius, tik visus apylaimingiai. Laikomasi senų kovos taktikų: išleisti tuos, kurie garde nesugyvena. Manoma, jog vienas kuris negrįš arba grįš po pažasčia.“

Pačią pirmąją ekspedicijos dieną, vakare, būdavo naujokų (fuksų, net jei būtų ir brandaus amžiaus rinkėjų) krikštynos. Štai dienoraščio 1986 m. birželio 29 d. įrašas kupiškėnuos: „Fuksai įmišelinami. Kelios močios ir tėvas stengiasi iš paskutiniųjų. Fuksai bėga 33 ratus padangėmis, virsta sportiniais orkliais[4], šokinėdami per mišelių kojas, sugriūna užu šventiško stalo.“ Prisimenu, kaip pirmą vakarą netinkamai atsakiusi į kažkokį klausimą fuksė Valia visiems nuolankiai plovė kojas. Arba inauguracinės kalbos 1987 m. Griškabūdyje ištrauka: „Persitvarkymo[5] būdai, numatyti birželio plenume, turi būti paremti mūsų energingais darbais, aktyvumu, aiškia pozicija. Delsti neturime teisės. Reikia tuoj pat imtis darbo. Per trumpą laiką pavyko sudaryti naują moralinę politinę atmosferą mišelių visuomenėje. Dabar mums visiems labai svarbu ne tik išsaugoti ir remti, bet ir visokeriopai plėtoti ir vystyti mišelyne susiklosčiusią viešumo, atvirumo aplinką, kuri leidžia kiekvienam mišeliui parodyti savo poziciją prie lovio, aktyviai dalyvauti sprendžiant prisirijimo problemas, spartinti procesus, vykstančius šia kryptimi.“

Krikštynų apeigos, jose ir kitais atvejais vartojamas politinio ir buitinio žargono mišinys visiems atrišdavo burnas ir išlaisvindavo veiksmus elgtis natūraliai ir nestandartiškai. Toji kalba buvo ir savotiškas mūsų pačių atpažinimo simbolis.

Parėjus pavakary neretai svarbiau būdavo pasipasakot įspūdžius negu sėsti ko nors užkąst (to gero pakankamai gaudavom kaimuose pas žmones). Pavyzdžiui, kad ir apie tai, kaip kartą parsinešėm gaidį. Radviliškio, o gal Biržų ekspedicijoj einam į vieną sodybą, rodos, trise, ir tuoj už vartų kaip iš niekur išnyra gaidys ir puola man į kojas. Pajuntu lyg kokią šilumėlę, pakeliu klešnę, o ten kraujas upeliu čiurškia. Atbėga šeimininkė, griebia „tą pasiutėlį“ ir su ašarom tempia į tvartą. Atsiprašinėja visokiausiais žodžiais, bet mes viską leidžiam juokais, tai tą kraują greit ir užmirštam. Įsivarom į šnekas, duktė atneša lašinukų su agurkais, visai smagu. Jau eisim namo, o ta jauna merginutė atitūsina kažką prijuostėj, sako, neškitės šitą gaiduką už ano pasiutimą, šitas nesikapoja, nelenda muštis. Kad ir ką sakom, kad ir kaip išsisukinėjam, nieko nereiškia, tad iškilmingai žengiam namo tuo nuolankiuoju gaidžiuku nešini... Ir džiaugiamės visiems namo daug džiaugsmo parnešę.

Į vakarą jau visiems susirinkus ir pavalgius pradėdavom perrašinėt surinktus žodžius. Nuo pat pirmųjų ekspedicijos dienų galiojo nerašyta taisyklė nepainioti darbo su pramogomis: jeigu dirbi, tai sėdi kaip prikaltas ir viską darai visa širdimi, jeigu pramogauji, tai apie darbus nėr kalbos. Mane stebindavo visų ištvermingumas: dirbdavo, kiek reikėdavo, valandų valandas nepakildami nuo stalo. Pirmomis dienomis tekdavo daug lakstyti nuo vieno prie kito, daug ką aiškint. Paskiau įsidirbdavom ir reikėdavo tik sužiūrėt pačius lapelius, sutikrint priegaides ar kitokius neaiškius atvejus.

Kokią 10–11 valandą vakaro prasidėdavo „meninė“ dalis: ėjimas pasivaikščioti (būtinai į kapines, jei netoli) arba apžiūrėti apylinkių, pabūt kur prie ežero ar šiaip prie vandens. Kartais klajodavom aplink be jokių aiškesnių tikslų, tiesiog pasakodami anekdotus ir kokius siaubą keliančius atsitikimus. Daug dainuodavom, ypač nuėję kur toliau nuo namų, kad netrikdytume kitiems miego. Dainos liedavosi ir baigiant ekspediciją bei su visais atsisveikinant. Atsimenu, kartais kokia nors proga Janina sukomanduodavo: „Pataikaujam Dominei“ ir užtraukdavo mano pamėgtąją „Devyni metai ne viena diena“.

Ne mažiau pramogų atsirasdavo ir namie, t. y. savo apsigyventuose kambariuose, kartais salėse („Senių“ kambary kaip po didžiojo tėvynės – lovos stačios, kėdės gulsčios – vos ne zoologijos sodas, tik gyventojų nė“; iš 1989 07 02 grupės dienoraščio). Tada nebūdavo išskirtinių: jei ėjo į darbą vanduo, tai jo gaudavo vadovas ne vadovas, vyriškis ar mergina, visi būdavo lygūs ir vienodi. Jei kam išardydavo lovą, tai irgi be jokio skirtumo. Kartą per kelis kambarius vis šaukia ir šaukia: „Domine, ar jau galas?“, „Ar jau galas?“, bet paardyta lova negriūva ir negriūva, nors tu ką...

Įspūdingos būdavo mūsų grupės darbo pabaigtuvės, joms rengtasi beveik kaip Kūčioms. Baigdami darbus, paskutinę dieną visi puldavom skaičiuot rezultatus – kiek surinkta vietovardžių, kiek žmonių vardų ir pavardžių, gyvūnų vardų, kiek užrašyta žodžių didžiajam „Lietuvių kalbos žodynui“. Nebuvo nė karto, kad visi surinkti ir užrašyti faktai nebūtų buvę patikrinti su kiekvieno jų rinkėju. Kai nuvažiuodavom į ekspedicijos uždarymą, Vanagas apibendrindamas beveik visada paskelbdavo, kad mūsų grupė surinko daugiausia, gal tik kartą ar du mus aplenkė Vytauto Būdos rinkėjai.

Pačioms pabaigtuvėms būdavo padengiamas vaišių stalas, nusiperkama kokio vyno ar likerio (niekada niekas nepasigerdavo), kiekvienas gaudavo simbolinių dovanėlių su tam tikrais palinkėjimais. Buvusieji fuksai įgydavo mišelių akademijos baigimo pažymėjimus, kuriuose būdavo įrašomas praktikos vertinimo pažymys – visada penketas su tam tikrais komentarais, ir dvejetas už kalbos kultūrą tiems, kurie dar turės ją laikyti ketvirtam kurse, t. y. universitete dar reikės užsidirbti du tris balus. Senieji gaudavo šiaip visokių suvenyrų (Arvydas kaip priedą kartą parsivežė krepšyje krūvelę akmenų). Vienoje knygutėje, kuri vadinasi „Paršiuko Čiuko nuotykiai“, buvo įrašyta: „Domine Likime, visų mišelių gyvenimas Jūsų rankose. Būkit mums dosnus, mes Jumis didžiuojamės. Vabalninkas, 1984 07 13.“ Paprastai tą vakarą niekas neidavo gult, prie stalo ar vaikščiodami sulaukdavom saulės, išmėždavom kambarius ir autobusu pasijudindavom į rajono centrą pas Vanagą.

Ekskursijos

Negalima užmiršti ir mūsų ekskursijų. Nuo pat 1978 m., kai dirbom Ukmergės rajone Atkočiuose, draugavom su netoliese – Deltuvoje – vardyną renkančia Bronio Savukyno (1930–2008) grupe. Tie nuolatiniai mūsų susiėjimai ir pasibuvimai būdavo įdomūs ir turiningi. Merginas traukė ir savotiška Savukyno poza: vaizdingi majestotiškai pasakojami anekdotai iš Juozo Baltušio ir Monikos Mironaitės gyvenimo (ypač apie Baltušio pasitarimą su Monika: „Ką čia dar gero Lietuvai padarius...“), o jiems patikdavo mūsų pramogos ir įvairiausi pokštai. Bet Bronys ne kartą dėl jų yra aimanavęs: „Jau tos Pupkio mergos...“, suprask, tegu jos skradžiai žemę...

Vėlesniais metais būdavo mielų suėjimų su Gražinos grupe (1984 07 08 dienoraštyje parašyta, kad jie „iš Klausučių užvizitavo Vãbalnyke“), bet jie nebūdavo tokie įtaigūs ir įdomūs. Pirmą kartą pas mus grupės vadovė apsilankė su mokytoju Skrebiškiu, tai mūsiškės tuoj suskato dantis galąst. Mūsų panoms net pamačius geležėlę užtekdavo ir džiaugsmo, ir šauksmo... Jiezne pas mus vis ateidavo Meilutė su vyru, bet kai kelintą kartą nesulaukėm net ir simbolinių lauktuvių (Savukynas nors kuriai saldainį pasiūlydavo), tai mišelės davė suprast, kad daugiau susitikinėt nėra labai prasminga.

Ne mažiau įdomios būdavo mūsų pačių kelionės po Lietuvą. Viena iš įspūdingiausių buvo per Kėdainių ekspediciją 1980 m. Nežinau, kam kilo mintis, gal greičiausiai Joanai, savaitgalį keliauti į šiaurės Lietuvą. Iš Okainių būrys pasukom į Ėriškius, pastovėjom prie Balčikonio kapo, paskui atsidūrėm Panevėžy, ten padalyvavom atlaidų iškilmėse ir nukakom į Tetirvinus pas Pribušauskus. Suprantama, ne visus tuos kilometrus įveikėm savo kojom, nemažai tranzavom, smagu buvo. Bet šauniausiai jautėmės Joanos tėvų namuose: jų dėmesys, šokinėjimas su vaišėmis ir taip toliau. Paskui dainos, anekdotai ir visa kita. Niekas, net išskirtiniais žodžiais, to visko nepapasakos; kad suprastum, reikėtų būti kartu su visais.

Labai paveikios buvo kelionės į susitikimus su Jiezno parapijos klebonu Bronium Bulika (1923–1988). Kunigas turėjo gerą iškalbą ir mums ne tik pasakojo apie Jiezną ir jo bažnyčią, bet ir dėstė platų Lietuvos istorijos kursą. „Jūs daugelis dabar kaip be šaknų, – sakė kunigas, – visa Lietuvos istorija išbraukta iš studentų sąmonės. Gaila, kad jums neteko klausyti Lebedžio paskaitų (pasisakė su Lebedžiu buvęs pažįstamas iš Utenos laikų), skaitykit nors jo darbus, semkitės iš jo jėgų...“

Dar atsimenu ar ne 1983 m. vasarą surengtą ekskursiją į Uoginių kaime liaudies meistro Adomo Petrausko įkurtą muziejų. Pas jį ėjom ne tiek kalbos užsirašyt, kiek pasigrožėt tvarkoma sodyba ir eksponatais. Išsinešėm iš ten daug šviesių jausmų ir gražių atsiminimų.

Liko atminty ir 1983 m. Pasvalio ekspedicijos pratęsimas Ginkūnuose pas Janinos tėvukus. „Mama visą savaitę nedavė pakajaus. Vis klausinėjo, kaip Jūs sutikot važiuot. Sako, su tokiais piemenim susidėjo. Teko ginti „piemenis“ ir Jus. Buvo gera, bet viskas jau buvo“ (iš 1983 09 18 Janinos laiško). Išvažiuodamas iš Šiaulių geležinkelio stoties perone gavau dovaną – du mažučius triušiukus, įtupdytus į tokią nedidelę, bet jiems patogią dėžutę. Prie to pridėtas dokumentas, kad triušiai įsigyti teisėtai, įtriušinimo data 1983 07 15, jų perėmėjas pasižada moraliai ir materialiai aprūpinti augintinius. Jiems suteikti oficialūs vardai ir Pupkiukų pavardė, ir, žinoma, visų įteikėjų 8 mišelių parašai.

Iš atminties nedyla ir išvyka į Laimučio tėvų sodybą, kur po obelia buvo praleistas nepaprastas pavakarys ir naktis su aukštaitišku alumi ir juokais, rimtom kalbom ir anekdotais. Tų metų (1986) liepos 1 d. grupės dienorašty parašyta: „Prieš pirmą ar po pirmos [visi] sako oficialias kalbas, ypač žmogus iš TV[6] (tik gaila – „su tom pačiom kelnėm i šikt, i myžt, i su žmonėm kalbėt“). [...] Ateina laikas, kai visi žodžiai prasideda iš „L“ raidės. Dominei ir kitiems labai labai labai. Tema nueina į varles, bet mišelių smegenyse jos neužgožia kortelių įvaizdžių. Prasideda Dominės apskelbtoji antroji fazė: kai kurie po vieną vaikšto arba po vieną šneka. Kai kam velniukas ir ožys suvienodėja, o Rimučiui darosi daug vietos.“ Jau beveik paryčiais visuotinis virtimas į daržinę ant neseniai suvežto šieno. Išguldytojo vaidmuo patikimas Arvydui, jis tą darbą atlieka be priekaištų.

Slaptybės ir jausmai

Per tuos bemaž pusantro mūsų grupės darbo dešimtmečio, taip pat zanavykų ir Kazlų Rūdos ekspedicijose teko patirti daug gerų jausmų, bendrauti su įdomiais, kiek jaunesniais už save žmonėmis ir svarbiausia – pajusti visų tarpusavio pasitikėjimą ir vidinę santalką. Nežinau kodėl, tik nuvažiavus į punktą po kelių dienų vos radę progą ne vienas atsiverdavo su savo slaptybėmis, pasakodavo apie savo džiaugsmus ar bėdas, išskleisdavo slapčiausius savo jausmus. Taip pasakotis rasdavosi užtektinai progų: kartu einant į tolimesnį kaimą, iš jo grįžtant namo, nutvėrus kelias vakaro minutes ir kita. Taigi ne vieną pusvalandį teko klausytis tokios studentės bėdojimų dėl prastų savo santykių su motina, kita klojo apie tėvų nesutarimus, dar viena pasakojo apie tėvo pavydo scenas motinai. Kartą manęs klausė, kaip išsivaduot iš pavydo dėl vyresnio brolio – tiek pavydinti jo merginai, kad gyvenimas pasidaręs nesaldus. Girdėjau ir nenusisekančios meilės dejonių, klausiausi poetinių bandymų ir kt. Atviresnės būdavo merginos, bet ir vaikinai ne vienas tada ir vėliau buvo patikėję savo paslapčių.

Taigi tai buvo stipri komanda, kuri susitikus pirmiausia bendrauja kaip mišeliai, o paskui jau kaip reikalauja aplinkybės. Laiškus rašydavomės ir tarp ekspedicijų per atostogas, o baigusieji studijas pasakodavo savo darbo ir gyvenimo naujienas, sveikindavo švenčių progomis. Galima didžiuotis, kad beveik niekas neatsižadėjo ir neužmiršo mišelių tapatybės, kad mūsų vertybės plačiai paplito po Lietuvą. Iš mūsų apie 15 žmonių dabar dėsto ar dėstė aukštosiose mokyklose, dirba ar dirbo Lietuvių kalbos ar literatūros institutuose, apie 10 iš jų yra mokslų daktarai. Dalis būsimųjų mokslininkų dar mišeliaudami savo kelią pradėjo „Mūsų kalbos“ žurnale: išspausdino pirmuosius straipsnius, dirbo etatiniais darbuotojais, šiaip talkininkais (Arvydas, Giedrius, abi Janinos, Laimutis, Lolita, Rita, Vaida, Vanda...). Rita savo kalbos ugdytojos statusą tvirtino radijo kalbos valandėlėse, o Arvydas sėkmingai vadovavo televizijos kalbos laidai ir kalbos viktorinai. Nemažas būrys darbuojasi redaktoriais ar kalbos tvarkytojais, keli mokytojais, mokyklų vadovais. Iš mūsiškių niekaip neišbrauksi žinomos etnologės Gražinos Kadžytės vardo. Turime ir du poezijos rinkinius išleidusią poetę Bronę Juškaitę, plačiai žinomą diplomatę Iną Marčiulionytę, meniškos sielos ir auksinių rankų knygrišystės meistrą Rimą Supranavičių...

Visa mišelyno kompanija tada, sovietiniais laikais, buvo viena iš sudedamųjų kalbos faktų rinkimo vajaus dalių, o šioji veikla buvo sudedamoji tada plačiai veikusi lietuvių kalbos sąjūdžio dalis. Dabar, jau kitomis socialinėmis politinėmis sąlygomis, daugelis iš mūsų gerai mename tuos laikus, jaučiamės vieni kitiems įsipareigoję kaip tikri giminės, vienos šeimos nariai.

– ALDONAS PUPKIS –

---

[1] Tuometinis Lietuvos komunistų partijos centro komiteto I sekretorius Petras Griškevičius.
[2] Maskvos atsiųstasis partijos centro komiteto II sekretorius Nikolajus Dybenka.
[3] *Y* pagal zanavykų *yra*.
[4] Užuomina į kupiškėnų tarmę. Ja buvo „išrastas“ ir toks tarmės sakinys: *Orvi.d, kinkyk orkli., važiuosim pas korvi.*
[5] To meto politinė aktualija – Gorbačiovo perestroika, jos buvo prikimšta visa spauda ir šiaip pilnas viešasis gyvenimas.
[6] Turima galvoje mano vedamos televizijos laidos „Mūsų kalba“.

Senelio Pinelio svajonė

Senelio Pinelio gyvenimas jau seniai persirito į antrą pusę – plikė švietė kaip mėnulio pilnatis, o žiloje barzdoje tebuvo likę keli juodi plaukai, bet nuotykiai ir nauji potyriai vis dar viliojo, nors namuose laukė ne „Tauras“, „Švyturys“ ar „Bajorų“, o rūsti pati su kočėlu ir kitomis spec. priemonėmis, skirtomis sutramdyti vyrui, kuris namuose buvo laikomas gyvuliu ir šeriamas tik iš gailesčio.

Senelis Pinelis visą gyvenimą buvo žiūrovas. Kino salėje žiūrėjo kino filmus, teatre spektaklius, salėje ar lauko estradoje koncertus ir kitus kultūrinius renginius. Jis niekada gyvenime nebuvo užlipęs ant scenos ir jam visada atrodė, kad ten užlipti yra ne ką lengvesnė užduotis, nei įkopti į Džomolungmą be deguonies aparato. Žinoma, kai esi jaunas, durnas, su savais sąnariais ir netgi dantimis, tai gal ir nėra labai sunku. Bet kai tampi vyresnis ar net senesnis, be abejo, tai padaryti sunkiau vien fiziškai, o juk užlipus ant scenos dar reikia ką nors rišlaus ir protingo pasakyti, nes antraip gali būti nuo scenos nuvesdintas, o paskui mušamas rankomis ir netgi spardomas kojomis. Aišku, yra tokių tipų, kurie užlipę ant scenos rėkia: „Kur jūsų rankos!“, ir visi žiūrovai kaip avinų banda pakelia rankas. O jeigu rėktų: „Duokit kaimynui į snukį“ arba „Muškit jį skėčiu“? Kažin ką tuomet darytų žiūrovai? Aišku, yra tipų, kurie užlipę ant scenos dainuoja, šoka ir netgi tai darydami šypsosi...

Bet kaip ant scenos užlipti seneliui, kurio dirbtiniai klubai, kelių sąnariai, dantys, o tikras tik hemorojus? Jau vien užlipti ant scenos senam žmogui ir joje išstovėti kelias minutes yra daug sunkiau, nei krokodilui praryti begemotą. O juk atsidūrus ant scenos reikia ką nors pasakyti. Bet kaip tai padaryti seneliui Pineliui, jeigu namuose, kai tik prasižioja, pati durnium išvadina. Aišku, prieš keturiasdešimt ir dar daugiau metų senelis su pačia pasišnekėdavo ir negaudavo nuo jos lupti net visą savaitę. Netgi grįžus iš alaus baro seneliui Pineliui nereikėdavo miegoti gatvėje ant suoliuko, blaivykloje ar laiptinėje – jį pati įsileisdavo į namus. Ir nors ryte alaus į lovą neatnešdavo, tai bent nekaukdavo į ausį garsiau nei NATO naikintuvai.

Beje, daug kas sako, kad reikia ruoštis karui, per televizorių rodo baisius vaizdus iš Ukrainos. Senelis Pinelis savo bute jau seniai jautėsi kaip kare, tiksliau, kaip fronte. Jūs gal juoksitės, bet namuose jo kitaip nevadino kaip gyvuliu, asilu, avinu... Čia dar labai malonūs ir mieli žodžiai iš senelio Pinelio pačios lūpų. Dažniausiai vartojamus baisu net užrašyt. Prie nuolatinio psichologinio teroro pridėkite dažnas ir itin griežtas fizines bausmes, kurios ir taip visą tirtantį, drebantį ir tratantį senelio Pinelio kūną visiškai sudarko.

Bet senelis Pinelis vis pagalvodavo, kad jeigu užlips ant scenos, gal pati pradės nors kiek gerbti ir bent muš ne lazda, o bizūnu. Tad vieną negražią dieną jis nuėjo į kultūros namus, nes girdėjo, kad ten renkasi pensininkai, kurie jau niekur netinkami, ir prieš tai, kai juos visus susodins į roges ir išveš į mišką, dainuoja ir netgi šoka. Kultūros namuose ne vienus metus veikė kurčnebylių choras „Gaida“ ir pagyvenusių žmonių, turinčių visišką judėjimo negalią, šokių kolektyvas „Teletabiai“. Abu pavadinimai itin gerai tiko apibūdinti tai, ką senelis Pinelis pamatė pirmą kartą nuėjęs į kultūros namus. Įstojęs į pensininkų ansamblius jis kankinosi ne mažiau kaip namuose. Tie vaškiniai veidai, perukai, tratantys dirbtiniai sąnariai ir tokie pat kaukšintys dantys... Žinoma, ne ką geriau atrodė ir senelis Pinelis, bet jis bent stengdavosi į veidrodį žiūrėti kuo rečiau. Bet ko nepadarysi dėl svajonės pirmą kartą gyvenime užlipti ant scenos. Įvyko kažkoks nesusipratimas ir senelį Pinelį paskyrė prieš „Gaidos“ pasirodymą ką nors pasakyti. Jam tai atrodė pats sunkiausias uždavinys gyvenime.

Atėjus lemtingai dienai senelis Pinelis apsivilko kostiumą ir apsiavė batus, su kuriais po kelerių metų ruošėsi gulėti grabe. Netgi pasižiūrėjo į veidrodį ir nors dar neatrodė gražus kaip nabašninkas, pretendentu juo tapti jau galėjo jaustis. Ir štai atėjo lemtinga minutė, kai išsipildė senelio Pinelio gyvenimo svajonė ir jis atsidūrė scenoje. Kojos linko, dirbtiniai sąnariai tratėjo, dirbtiniai dantys kaukšėjo vienas į kitą, o galvoje zvimbė tarsi aukštos įtampos elektros linija. Pasisveikindamas senelis Pinelis tarė: „Laba diena.“ Gyvenime tai buvo sakęs daugybę kartų, bet per mikrofoną šie žodžiai nuskambėjo, lyg jis būtų ištaręs: Prževalskio arklys, kroatai Srna ir Grgatas arba aktorius Mkrtčianas. Galvoj pasidarė tuščia lyg Himalajų sniegynuose šešių kilometrų aukštyje. Viskas, ką buvo pasiruošęs pasakyti, išgaravo iš makaulės. Tad teko improvizuoti. Pasisveikinęs senelis Pinelis ištarė: „Graži diena, jūs labai malonūs, gražios ponios ir ponai, o aš toks mažas, toks lengvas pakalnutės žiede sutilpau...“ Publikai tai nepadarė jokio įspūdžio, visi tyliai ir ramiai sėdėjo ir net nepaplojo. Senelis Pinelis pagalvojo, kad reikia griebtis estrados liūtų triukų ir sužavėti žiūrovus. Jis atrodė taip, kad tiko dirbti laukuose kaliause, tad svarbiausi šiuo atveju buvo žodžiai. „Ei! – riktelėjo. – Kur jūsų rankos!“ Kelios pakilo, bet sugniaužtos į kumščius. Gali mušt, pagalvojo senelis. „Kur jūsų kojos!“ – pratęsė. Geriau to būtų nesakęs, nes suprato, kad ne tik muš, bet ir spardys. Bet juk svarbiausia, kad publika būtų neabejinga. „Jūs labai nemalonūs, bjaurūs, kreivasnukiai, eikit visi šikt!“ – suriko senelis Pinelis. Priėjęs prie scenos krašto jis publikai pradėjo rodyti liežuvį, špygas, nusimovė kelnes ir atsuko užpakalį. Tarp žiūrovų neliko abejingų. Dar kiek pasiskeryčiojęs senelis Pinelis dingo nuo scenos. Jis išlėkė iš kultūros namų ir bėgo tolyn iš visų jėgų. Net būdamas jaunas retai taip greitai bėgdavo. Dabar senelis Pinelis guli lovoje aplamdytais šonais ir mėlynu snukiu, bet laimingas. Viso gyvenimo svajonės išsipildymas to vertas.

– AIDAS KELIONIS –

Brūkštelėjimai

Pėdų rišimas

Giminaitis paskambinęs iš kaimo kviečia į talką. Sako, kad laukia pėdų rišimas. Nuvažiuoju į sodybą talkos išvakarėse. Kai visi sumiega, surišu jiems pėdas. Nudirbęs darbą rytoj ilsėsiuosi.

Laimės valandos

Šį mėnesį vaistinėje nuo 13 iki 15 valandos vaistai parduodami 20 % pigiau. Kiekvieną darbo dieną nueinu ten ir stebiu laimingus žmones. Vienintelė paguoda, kad jie nesveiki.

Kaštonas

Lazdijuose prie viešbučio auga kaštonas. Žemė po juo gausiai apdergta jame tupinčių paukščių. Kaskart praeidamas po juo galvoji: apšiks ar ne. Ir gyvent smagiau.

Barzda

Lotyniška patarlė byloja, kad barzda nepadaro filosofu. Bet jeigu barzda ant moters veido, tuomet ji padaro „Eurovizijos“ nugalėtoja.

Gyvenimo prasmė

Kūdikis kiauras paras leidžia miegodamas ir valgydamas. Toks mažas, o jau supranta, kas gyvenime geriausia.

Kariniai veiksmai

Prisipirkęs granatų apmėtau praeivius. O niekas neteisia už terorizmą. Tik smulkų chuliganizmą pripaišo...

Pojūčiai

Būna tualetinis popierius su gėlytėmis. Juo nusivalęs užpakalį jautiesi lyg į žydinčią pievą prišikęs. Ir net iš namų eiti į lauką nereikia.

Lipdukai

Prekybos centruose neretai vyksta akcijos, kai surinkę tam tikrą skaičių lipdukų gali kokią nors prekę įsigyti su nuolaida. Gydytojai irgi į kompensuojamųjų vaistų knygeles klijuoja lipdukus. Tik šiuo atveju surinkus tam tikrą jų skaičių išrašomas mirties liudijimas.

Geri darbai

Per žinias pranešė, kad nepažįstamas asmuo užėjo į pensininko butą, sumušė šeimininką ir pareikalavo pinigų. Na ir kas čia tokio? Tai jau daug sykių girdėta istorija... O tu užeik į nepažįstamo pensininko butą, išplauk grindis, išvirk sriubos, paglostyk ir savo pinigus atiduok. Tuomet gal ką ir nustebinsi.

Šiltas vanduo

Karštą penktadienio dieną nusimaudžiau ežere prie kaimo turizmo sodybos. Vanduo buvo labai šaltas. Šeštadienį ir sekmadienį sodyboje vyko vestuvės. Pirmadienį pasinėręs į ežerą negalėjau atsistebėti, koks šiltas vanduo. Bet nieko čia keisto, kai dvi dienas šešiasdešimt žmonių myžo, šiko ir vėmė į ežerą.

Redaktorė: Giedrė Kazlauskaitė *(gkazlauskaite@gmail.com)*.
Paveldas: Juozas Šorys.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja: Zita Remeikienė.
Vadybininkė: Goda Jurevičiūtė.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.
Bendradarbiai: Rimantas Kmita *(Kritikos kirtimai)*, Andrius Patiomkinas *(Skaitykla Nr. 5, Vertimai)*.

Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius.
Telefonas: (8 5) 261 37 70.
Elektroninis paštas: *satenai@takas.lt.*
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Valdo leidykla.
P. Cvirkos g. 4–2, 20131 Ukmergė.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke:
LT36 7300 0100 0000 7071;
AB bankas „Swedbank“ (kodas 73000).
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 4 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1185 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
„Šiaurės Atėnus“ remia Lietuvos kultūros taryba.
LIETUVOS KULTŪROS TARYBA